

Vývojové determinanty verejného práva v európskom priestore

**Zborník z medzinárodnej vedeckej
konferencie**

Vysoká škola
podnikání a práva

Praha, 2021

Vysoká škola podnikání a práva

Vývojové determinanty veřejného práva v evropském prostoru

vedecký zborník

PRAHA

2021

Vedecký a programový výbor konferencie:

Igor Doboš, PhDr. JUDr. PhD. LL.M. MBA

Lilla Garayová, JUDr. PhDr., PhD.

Recenzenti:

Michael Siman, doc. JUDr. PhDr. Ing., PhD., D.E.A.

Andrej Karpat, JUDr., PhD.

Editori:

Lilla Garayová, JUDr. PhDr., PhD.

© Vysoká škola podnikání a práva

ISBN: 978-80-86847-85-6

Predhovor

Vysoká škola podnikání a práva spoločne s Fakultou práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave zorganizovala v rámci každoročných vedeckých stretnutí medzinárodnú konferenciu pod názvom „Vývojové determinanty verejného práva v európskom priestore“, ktorá sa konala online dňa 22. októbra 2021. Hlavnú cieľovú skupinu tvorili pedagógovia práva pôsobiaci na rôznych univerzitách v Slovenskej a Českej republike, ako aj právni experti a odborníci z úradov štátnej správy. Tematická oblasť konferencie bola zameraná na vývoj verejného práva v európskom priestore v 21. storočí ako aj ďalšie témy.

Celkovo možno konštatovať, že konferencia poskytla priestor na prezentovanie vybraných právnych otázok v rovine *de lege lata* a najmä vytvorila platformu pre formulovanie úvah *pro futuro* a ďalšie diskusie v rámci akademického prostredia.

Dúfame, že sa Vás táto publikácia upúta.

Za organizačný výbor

JUDr. PhDr. **Lilla Garayová, PhD.**

Prodekanka pre bakalárske a magisterské štúdium a zahraničné vzťahy

Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy

OBSAH

HISTORICKÝ VÝVOJ JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH.....	9
--	---

JOZEF ZÁHORA

Úvod.....	10
Zmluvná spolupráca	11
Justičná a policajná spolupráca v trestných veciach medzi štátmi Európskej únie	16
Záver.....	20

VYBRANÉ ASPEKTY SPOJENÉ S KONTROLNOU ČINNOSŤOU ZDRAVOTNEJ POISŤOVNE V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	25
---	----

IGOR DOBOŠ

Úvod.....	26
Kontrolná činnosť zdravotnej poisťovne.....	27
Subjekty vykonávajúce kontrolnú činnosť	29
Záver.....	36

IMPLEMENTÁCIA RÍMSKEHO ŠTATÚTU DO PRÁVA ŠTÁTOV EURÓPSKEJ ÚNIE....	39
---	----

REBECCA LILLA HASSANOVÁ

Úvod.....	40
Teoretické východiská.....	41
Vývoj medzinárodného trestného práva	46
ICC v Európskej únii	49
Jurisdikcia ICC	51
Záver.....	56

POSTAVENIE A NEZÁVISLOSŤ SUDCOV NA SLOVENSKU	65
--	----

DALIBOR VYHNÁLIK

Úvod.....	66
Súdy a sudcovia.....	68
Záruky sudcovej nezávislosti	72
Sudcovská imunita	82
Trestný čin „ohýbania práva“	83

Disciplinárne konanie voči sudcovi.....	87
Záver.....	88

INTERPRETAČNO-APLIKAČNÉ KORELÁCIE ČLÁNKU 6 DOHOVORU O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD.....	97
JANA VALLOVÁ – MILOŠ MRVÁŇ	

DIGITALIZÁCIA VEREJNEJ SPÁVY V EÚ	109
LILLA GARAYOVÁ	

Úvod.....	110
Definícia elektronickej verejnej správy	111
Záver.....	118

HISTORICKÝ VÝVOJ JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH¹

JOZEF ZÁHORA²

Abstrakt

Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach predstavuje významnú súčasť trestného práva procesného. Dynamicky sa rozvíjajúcou oblasťou justičnej spolupráce v trestných veciach je jednak zmluvná spolupráca aj spolupráca medzi členskými štátmi Európskej únie. Autor predstavuje historický vývoj justičnej spolupráce v trestných veciach a poukazuje na jednotlivé nástroje justičnej spolupráce v trestných veciach. V závere poukazuje na niektoré problémy, ktoré sa vyskytujú pri plnení záväzkov o spolupráci v trestných veciach s niektorými štátmi.

Kľúčová slova: justičná spolupráca, európsky zatýkací rozkaz, zmluva, trestné konanie, bilaterálna zmluva, Rady Európy, Európska únia.

Abstract

International judicial cooperation in criminal matters is an important part of the criminal proceeding law. Dynamically developing area of judicial cooperation in criminal matters firstly is contracting cooperation and cooperation between the Member States of the European Union as well. The author presents the historical development of judicial cooperation in criminal matters and points to specific instruments of judicial cooperation in criminal matters. Finally, he points to some problems encountered in the fulfilment of the obligations to cooperate in criminal matters with certain States.

Keywords: judicial cooperation, European arrest warrant, international treaty, criminal proceedings, bilateral treaty, Council of Europe, European Union.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0567/This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-20-0567.

² Prof. JUDr. Jozef Záhora, PhD., pôsobí ako profesor trestného práva na Ústave verejného práva Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave a Katedre trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity. Je autorom viacerých učebníc, monografií, komentárov, veľkého množstva vedeckých štúdií a odborných článkov z oblasti trestného práva trestného práva EÚ. Okrem vedecko-pedagogického pôsobenia pôsobí aj v legislatívnej oblasti. Bol členom viacerých pracovných skupín Ministerstva spravodlivosti SR pre prípravu legislatívy.

Úvod

Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach je upravená tak medzinárodným právom, ako aj právom Európskej únie, a v neposlednom rade aj vnútroštátnym právom. Medzi charakteristické črty právneho rámca pre medzinárodnú spoluprácu v trestných veciach je, že je značne fragmentovaný, upravený vo veľkom množstve medzinárodných zmlúv a právna úprava Trestného poriadku sa použije len vtedy, ak neustanovuje niečo iné medzinárodná zmluva. Za pramene práva v oblasti medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach považujeme predovšetkým medzinárodné zmluvy, Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov („ďalej len „Trestný poriadok“) a ďalšie právne predpisy Slovenskej republiky. Prameňom práva justičnej spolupráce v trestných veciach môžu byť aj príslušné ustanovenia práva cudzieho štátu, ktorý žiada o spoluprácu (napr. aby procesný úkon vybavovaný v rámci dožiadania mal niektoré náležitosti, ktoré vyžaduje právna úprava cudzieho štátu). Medzinárodné zmluvy spravidla ustanovujú možnosť na žiadosť dožadujúceho orgánu vykonať dožiadanie spôsobom v ňom uvedeným, pokiaľ to nie je v rozpore s právnym poriadkom vykonávajúceho štátu.³

Medzinárodné zmluvy regulujú podstatnú časť medzinárodných vzťahov a poskytujú právny základ pre všestrannú medzinárodnú spoluprácu v trestných veciach. Táto skutočnosť objektívne zvyšuje úlohu a význam medzinárodných zmlúv ako dôležitého prostriedku zabezpečenia nielen konkrétnych vzťahov medzi dvomi alebo viacerými štátmi, ale množstvo z nich upravuje celé oblasti medzinárodných vzťahov. V zmysle § 477 Trestného poriadku sa medzinárodnou zmluvou rozumie vyhlásená medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná. V zmysle § 478 Trestného poriadku má medzinárodná zmluva prednosť pred príslušnými ustanoveniami Trestného poriadku, a príslušné ustanovenia Trestného poriadku možno použiť len „ak medzinárodná zmluva neustanovuje inak“.

Podľa normatívneho obsahu možno medzinárodné zmluvy členiť na:

³ Porovnaj IVOR, I. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II. Priebeh trestného konania. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, s. 372.

1. upravujúce výlučne justičnú spoluprácu v trestných veciach (v názve môže byť uvedený len určitý druh justičnej spolupráce, ako napríklad o vydávaní, o odovzdávaní trestného stíhania, o odovzdávaní odsúdených osôb),

2. upravujúce spoluprácu pri stíhaní určitého druhu trestnej činnosti a medzinárodná justičná spolupráca je obsahom tejto zmluvy (napr. o potlačovaní terorizmu, o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zhabaní a konfiškácii príjmov z trestnej činnosti, o korupcii, o počítačovej kriminalite, o boji proti obchodovaniu s ľuďmi).

Zmluvná spolupráca

Medzinárodné zmluvy možno považovať za jeden zo základných prameňov medzinárodného práva, sú dôležitým nástrojom spoločnej a dobrovoľne prejavenej vôle suverénnych štátov upraviť si navzájom vzťahy. Medzinárodné zmluvy poskytujú právny základ a legislatívny rámec pre všestrannú medzinárodnú spoluprácu.

V odbornej literatúre⁴ sa prvé zmienky o spolupráci v konaní trestnom v Európe datujú do roku 1888, kedy tri štáty – Rakúsko, Belgicko a Holandsko iniciovali zriadenie nástroja na zefektívnenie policajnej spolupráce v boji proti kriminalite. Na základe tejto dohody bolo v Hamburgu zriadené spoločné informačné centrum, ktorého účelom bolo zbierať, triediť a distribuovať informácie o zločincoch, ktorí operovali vo viacerých štátoch.

Útoky anarchistov v rôznych častiach Európy koncom devätnásteho storočia viedli taliansku vládu v roku 1898 k zorganizovaniu medzinárodnej konferencie v Ríme, ktorej účelom bolo povzbudiť európske štáty k vzájomnej policajnej spolupráci. Talianska vláda na tejto konferencii predstavila model organizácie, ktorá by bola schopná zbierať a spracovávať informácie týkajúce sa anarchistických operácií v jednotlivých štátoch. Na základe tejto výzvy bolo v auguste 1914 na kongrese justičnej polície v Monaku zriadené centrum na

⁴ Napr. BRAMMERTZ S. *La coopération policière en Europe et dans l'Euregio Meuse-Rhin*. In: *Déviance et société*. 1992 Vol. 16 N°2. s. 219.

výmenu informácií v trestných veciach.⁵ Z dôvodu vypuknutia prvej svetovej vojny bola táto spolupráca prerušená až do roku 1923, kedy bola počas druhého Kongresu z Medzinárodnej kriminálnej polície vo Viedni zriadená Medzinárodná komisia pre kriminálnu políciu - *International Criminal Police Commission (ICPC)*, ktorej účelom bolo rozvíjanie vzájomnej pomoci medzi národnými políciami pri odhaľovaní a vyšetrovaní trestnej činnosti.⁶

V podmienkach Československej republiky sa postupne začínajú objavovať aktivity týkajúce sa uzatvárania medzinárodných nástrojov na zlepšenie spolupráce v trestnom konaní, najmä vydávania páchatel'ov na trestné stíhanie.⁷ Išlo predovšetkým o bilaterálne zmluvy a do začiatku druhej svetovej vojny bývalé Československo malo uzatvorených viac ako tridsať rôznych zmlúv týkajúcich sa spolupráce v trestných veciach, najmä vydávania páchatel'ov. Z množstva týchto zmlúv možno spomenúť najmä zmluvu medzi Československou republikou a Poľskom⁸, Spojenými štátmi americkými,⁹ Talianskom,¹⁰ Veľkou Britániou,¹¹ Francúzskom¹² a Španielskom.¹³

⁵ Blížšie STEFAN, C. *European Legal System of Police Cooperation in the Fight against Terrorism and Organized Crime*. In: Journal of Criminal Investigations, 2012, vol. 5, no. 2. s. 54

⁶ porovnaj DOLGHI, D. I., BOGDAN, I. *Cross-Border Perspectives on Police and Judicial Cooperation in the European Union*. In: Eurolimes, Spring, 2013, vol. 15. s. 173

⁷ Blížšie ZÁHORA, J. *Implementácia európskeho zatýkacieho rozkazu v podmienkach Slovenskej republiky*. In: Aktuálne otázky trestného zákonodarstva : pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám: zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 283

⁸ Zmluva medzi Československou republikou a republikou Poľskou zo dňa 6. marca 1925 ohľadne úpravy právnych stykov vo veciach občianskych, trestných a nesporných publikovaná pod č. 5/1926 Sb.

⁹ Zmluva medzi republikou Československou a Spojenými štátmi Severoamerickými o vzájomnom vydávaní zločincov publikovaná pod číslom 48/1926 Zb.

¹⁰ Dohovor medzi republikou Československou a kráľovstvom Talianskym o vydaní zločincov publikovaný pod číslom 128/1926 Zb.

¹¹ Zmluva medzi republikou Československou a Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Írska o vzájomnom vydávaní zločincov publikovaná pod číslom 211/1926 Zb.

¹² Dohovor medzi Československom a Francúzskom o vydávaní zločincov a právnej pomoci v trestných veciach publikovaný pod číslom 11/1931 Zb.

Po skočení druhej svetovej vojny boli bývalým Československom prijímané bilaterálne zmluvy predovšetkým so štátmi tzv. východného bloku napr. Poľskom,¹⁴ Rumunskom,¹⁵ Albánskom,¹⁶ či Zväzom sovietskych socialistických republík.¹⁷ Do roku 1990 boli zmluvy o právnej pomoci v občianskych a trestných veciach uzatvorené aj s niektorými štátmi, ktoré nepatrili tohto bloku, napr. Cyperskou republikou¹⁸ alebo Gréckom¹⁹.

Na Rady Európy boli od 60. rokov minulého storočia prijímané niektoré dokumenty, ktoré uľahčovali spoluprácu v trestnom konaní. Československá republika však niektoré z týchto zmlúv ratifikovala až po roku 1991, keď sa stala členským štátom Rady Európy. Takými dokumentmi sú napr. Európsky dohovor o vydávaní (1957)²⁰, Európsky dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach (1959)²¹, Európsky dohovor o medzinárodnej platnosti trestných rozsudkov (1970)²², Európsky dohovor o odovzdávaní

¹³ Dohovor medzi republikou Československou a kráľovstvom Španielskym o vydávaní zločincov a právnej pomoci v trestných veciach publikovaný pod číslom 20/1931 Zb.

¹⁴ Zmluva medzi republikou Československou a republikou Poľskou o vzájomných právnych stykoch vo veciach občianskych i trestných publikovaná pod číslom 89/1949 Sb.

¹⁵ Zmluva medzi Československou republikou a Rumunskou ľudovou republikou o právnej pomoci v občianskych, rodinných a trestných veciach publikovaná pod číslom 31/1959 Zb.

¹⁶ Zmluva medzi Československou republikou a Albánskou ľudovou republikou o právnej pomoci v občianskych, rodinných a trestných veciach publikovaná pod číslom 97/1960 Zb.

¹⁷ Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Zväzom sovietskych socialistických republík o právnej pomoci a právnych vzťahoch v občianskych, rodinných a trestných veciach publikovaná pod číslom č.95/1983 Zb.

¹⁸ Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Cyperskou republikou o právnej pomoci v občianskych a trestných veciach publikovaná pod číslom 96/1983 Zb.

¹⁹ Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Gréckou republikou o právnej pomoci v občianskych a trestných veciach publikovaná pod číslom 102/1983 Zb.

²⁰ Európsky dohovor o vydávaní (1957) uverejnený pod č. 549/1992 Zb. v znení neskorších dodatkov

²¹ Európsky dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach (1959) s dodatkovým protokolom z r. 1978 uverejnený pod č. 550/1992 Zb. v znení neskoršieho dodatku a vyhlásenia

²² Slovenská republika uvedený dohovor nepodpísala ani neratifikovala.

trestného stíhania (1972)²³, Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu (1977)²⁴, Dohovor o odovzdávaní odsúdených osôb (1983).²⁵

Okrem týchto zmlúv po rozdelení Českej a Slovenskej federatívnej republiky Slovenská republika uzatvorila viaceré bilaterálne zmluvy o spolupráci medzi členskými štátmi Európskej únie, napr. Bulharskom,²⁶ Belgickom,²⁷ Českou republikou,²⁸ Poľskom,²⁹ Rakúskom,³⁰ Maďarskom,³¹ Chorvátskom.³²

Okrem medzinárodných zmlúv uverejnených v Zbierke zákonov sú prameňom medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach aj medzinárodné zmluvy medzi Európskou úniou a inými štátmi resp. inštitúciami a boli vyhlásené v Úradnom vestníku Európskej únie. Úradný vestník³³ sa uverejňuje v úradných jazykoch.³⁴ V oblasti medzinárodnej

²³ Európsky dohovor o odovzdávaní trestného stíhania (1972) publikovaný pod číslom 551/1992 Zb.

²⁴ Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu (1977) publikovaný pod číslom 552/1992 Zb.

²⁵ Dohovor o odovzdávaní odsúdených osôb (1983) publikovaný pod číslom 553/1992 Zb.

²⁶ Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Bulharskej republiky o policajnej spolupráci publikovaná pod číslom 303/2000 Z.z.

²⁷ Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Belgického kráľovstva o policajnej spolupráci publikovaná pod číslom 568/2002 Z. z.

²⁸ Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o spolupráci v boji proti trestnej činnosti, pri ochrane verejného poriadku a pri ochrane štátnej hranice publikovaná pod číslom 35/2005 Z.z.

²⁹ Zmluva medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o spolupráci v boji proti trestnej činnosti publikovaná pod číslom 638/2006 Z.z.

³⁰ Zmluva medzi Slovenskou republikou a Rakúskou republikou o policajnej spolupráci publikovaná pod číslom 252/2005 Z.z.

³¹ Zmluva medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou o spolupráci pri predchádzaní cezhraničnej trestnej činnosti a v boji proti organizovanej trestnej činnosti publikovaná pod číslom 248/2007 Z.z.

³² Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Chorvátskej republiky o policajnej spolupráci publikovaná pod číslom 169/2011 Z.z.

³³ Nariadenie č. 1 o používaní jazykov v Európskom hospodárskom spoločenstve. Ú. v. ES 17, 6.10.1958, s. 385 – 386

justičnej spolupráce v trestných veciach pôjde predovšetkým o nasledovné zmluvy:

a) Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda uzatvorená medzi vládami štátov hospodárskej únie Beneluxu, Nemeckej spolkovej republiky a Francúzskej republiky o postupnom zrušení kontrol na ich spoločných hraniciach, *Ú. v., L 239, 22. 9. 2000, s. 19 – 62,*

b) Dohoda o vzájomnej právnej pomoci medzi Európskou úniou a Spojenými štátmi americkými, *Ú. v. EÚ L 181, 19.7.2003, s. 34 – 42,*

c) Dohoda medzi Medzinárodným trestným súdom a Európskou úniou o spolupráci a pomoci, *Ú. v. L 115, 28.04. 2006, s. 50 – 56,*

d) Dohoda medzi Európskou úniou a Islandskou republikou a Nórsym kráľovstvom o vydávacom konaní medzi členskými štátmi Európskej únie a Islandom a Nórskom, *Ú. v. EÚ L 292, 21.10.2006, s. 2 – 19,*

e) Dohoda medzi Európskou úniou a Japonskom o vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach, *Ú. v. EÚ L, 39, 12.2.2010, s. 20 – 35.*³⁵

³⁴ Článok 58 Aktu o podmienkach pristúpenia Českej republiky, Estónskej republiky, Cyperskej republiky, Lotyšskej republiky, Litovskej republiky, Maďarskej republiky, Maltskej republiky, Poľskej republiky, Slovenskej republiky a Slovenskej republiky k Európskej únii a o úpravách zmlúv, na ktorých je založená Európska únia, bráni tomu, aby povinnosti obsiahnuté v právnej úprave Spoločenstva, ktorá nebola uverejnená v Úradnom vestníku Európskej únie v jazyku nového členského štátu, hoci tento jazyk je úradným jazykom Európskej únie, mohli byť ukladané jednotlivcom v tomto štáte, aj keby sa tieto osoby mohli oboznámiť s touto právnou úpravou inými spôsobmi. *Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 11. decembra 2007. Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc. Návrh na začatie prejudiciálneho konania: Krajský soud v Ostravě - Česká republika. Vec C-161/06. Zbierka rozhodnutí 2007 I-10841*

³⁵ Porovnaj ZÁHORA, J. Medzinárodná justičná spolupráca v prípravnom konaní trestnom. In. *Prípravné konanie - možnosti a perspektívy. Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. apríla 2016. Praha: Leges, 2016, s. 310.*

Justičná a policajná spolupráca v trestných veciach medzi štátmi Európskej únie

Pri vzniku Európskych spoločenstiev sa nepočítalo s koordináciou justičnej a policajnej spolupráce, vývoj však ukázal, že takáto koordinácia je nevyhnutná. Za významný míľnik policajnej spolupráce medzi členským štátmi ES možno považovať skutočnosť, že v roku 1976 bola zriadená skupina TREVI podľa francúzskych ekvivalentov terorizmus, radikalizmus, extrémizmus a medzinárodné násilie slúžiaca ako platforma pre výmenu informácií medzi policajnými a spravodajskými službami. Skupina TREVI predznamenal ideu centralizovanej európskej policajnej jednotky, ktorá by nahradila voľný mechanizmus spolupráce v Európe. Tá sa prejavila na konci 80. a začiatkom 90. rokov minulého storočia. Vtedajší nemecký kancelár *Helmut Kohl* opakovane argumentoval zriadením „európskej FBI“, čo viedlo k rokovaniam vtedajších štátov ES. Výsledkom bolo zriadenie Európskeho policajného úradu.³⁶

S rozvojom Európskej únie a rozširovaním voľného pohybu osôb sú aktivity kriminálnych skupín často páchané na nadnárodnej úrovni. V týchto prípadoch pri odhaľovaní a vyšetrovaní takýchto trestných činov je nevyhnutná kooperácia medzi justičnými orgánmi jednotlivých štátov.³⁷

Justičná a policajná spolupráca v trestných veciach predstavuje významnú oblasť práva Európskej únie.³⁸ Zakladajúce zmluvy neobsahovali žiadne ustanovenia týkajúce sa oprávnení Spoločenstva zasahovať do oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí.³⁹ Základné východiská pre policajnú

³⁶ Bližšie IVOR, J. - KLIMEK, L. - ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. s. 63 a nasl.

³⁷ Bližšie RIJKEN, C. *Re-balancing Security and Justice: Protection of Fundamental Rights in Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters*. In: *Common Market Law Review*, 10, 2010, vol. 47, no. 5. s. 1457

³⁸ Porovnaj PANAIT, C., F. *The Issue of the Police and Judicial Cooperation in the European Union*. In: *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2012, vol. 4, no. 2. s. 537-544

³⁹ Bližšie PIRIS, J.-C.: *The Lisbon Treaty: A Legal and Political Analysis*. Cambridge University Press, 2010, s. 167.

spoluprácu v rámci Európskej únie priniesla Maastrichtská zmluva,⁴⁰ na základe ktorej bola⁴¹ spolupráca v trestných veciach na úrovni EÚ vykonávaná na základe medzivládnej spolupráce tretieho piliera.⁴² Táto zmluva v čl. K1 vytvorila rámec pre policajnú spoluprácu za účelom boja proti terorizmu, nezákonnému obchodovaniu s drogami a ďalšími závažnými formami medzinárodného zločinu, a v prípade potreby aj určité aspekty colnej spolupráce v súvislosti s organizáciou systému únie v oblasti výmeny informácií v rámci Európskeho policajného úradu (Europolu). K podpisu textu Maastrichtskej zmluvy bolo pripojené aj vyhlásenie č. 32 „Vyhlásenie o policajnej spolupráci“.

Amsterdamská zmluva⁴³ problematiku policajnej spolupráce v trestných veciach upravila v hlave VI nazvanej Ustanovenia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach. Táto zmluva okrem ustanovení vytvárajúcich priestor na užšiu spoluprácu medzi policajnými zložkami, colnými orgánmi a inými príslušnými orgánmi v členských štátoch, a to tak priamo ako aj prostredníctvom Europolu, v čl. K.2 zadefinovala štyri oblasti spoločného postupu v oblasti policajnej spolupráce:

a) operatívnu spoluprácu príslušných orgánov, vrátane policajných, colných a iných špecializovaných orgánov činných v trestnom konaní členských štátov vo vzťahu k prevencii, odhaľovaniu a vyšetrovaniu trestných činov;

b) zhromažďovanie, uchovávanie, spracovávanie, analýzu a výmenu relevantných informácií, vrátane informácií orgánov činných v trestnom konaní o hláseniach podozrivých finančných transakcií, predovšetkým

⁴⁰ Zmluva o Európskej únii podpísaná v Maastrichte 7. februára 1992, Ú. v. C 191, 29.7.1992, s. 1–112

⁴¹ Porovnaj HERLIN-KARNELL, E.: *The Lisbon Treaty and the Area of Criminal Law and Justice*. In: *European Policy Analysis*. Swedish Institute for European Policies Studies, 3/2008, s. 2.

⁴² Pozri ŠIMOŤEK, I.: *Európsky priestor slobody, bezpečnosti a dôvery v členských štátoch Európskej únie*. In: *Karlovarská právní revue*, roč. 5/2009, č. 4, s. 21.

⁴³ Amsterdamská zmluva, ktorá mení Zmluvu o Európskej únii, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty, Ú. v. C 340, 10. 11. 1997, s. 1-144.

prostredníctvom Europolu, v zmysle príslušných ustanovení o ochrane osobných údajov;

c) spoluprácu a spoločné podnety v oblasti vzdelávania, výmeny styčných dôstojníkov, vojenských pridelencov, použitia vybavenia a kriminalistického výskumu;

d) spoločné vyhodnocovanie jednotlivých vyšetrovacích techník vo vzťahu k odhaľovaniu závažných foriem organizovaného zločinu.

V roku 2009 nadobudla platnosť Lisabonská zmluva⁴⁴, ktorá vykonala doposiaľ ostatnú, tretiu revíziu zmlúv. Po nadobudnutí účinnosti Lisabonskej zmluvy, bola oblasť justičnej a policajnej spolupráce zaradená do V. hlavy nazvanej „Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti“, konkrétne 4. a 5. kapitoly Zmluvy o fungovaní Európskej únie⁴⁵ (*d'alej len „ZFEÚ“*) s názvom „Justičná spolupráca v trestných veciach“ a „Policajná spolupráca“. Zjednotenie úpravy justičnej spolupráce v trestných veciach (čl. 82-86 ZFEÚ) a policajnej spolupráce (čl. 87-89 ZFEÚ) znamená celý rad podstatných zmien spravujúcich sa predovšetkým v povahe právnych aktov a jurisdikcii Súdneho dvora EÚ. Priestor slobody bezpečnosti a spravodlivosti v súčasnosti zakotvuje katalóg právnych aktov pozostávajúcich z nariadení, smerníc, rozhodnutí, odporúčaní a stanovísk.

Právny rámec týkajúci sa inštitútov trestného práva procesného možno v Lisabonskej zmluve nájsť v čl. 82 ZFEÚ. Zmienené ustanovenie vytvára podmienky pre vzájomné uznávanie rozsudkov a iných justičných rozhodnutí. Táto zásada vo všeobecnosti znamená, že rozhodnutie vydané

⁴⁴ Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007, Ú. v. EÚ C 306, 17. 12. 2007, s. 1 – 229.

⁴⁵ Zmluva o fungovaní Európskej únie (konsolidované znenie), Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016, s. 47 – 199.

jedným členským štátom, bude v prípade potreby bez ďalšieho skúmania akceptované a vykonané iným členským štátom.⁴⁶

Justičná spolupráca v trestných veciach tiež zahŕňa aproximáciu zákonov a iných právnych predpisov členských štátov vo viacerých oblastiach. Zmienенý čl. 82 ZFEÚ upravuje dva právne základy pre vydávanie legislatívnych aktov v oblasti trestného práva procesného. Prvý právny základ je upravený v druhom pododseku čl. 82 ods. 1, ktorý vytvára imperatív pre Európsky parlament a Radu v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijať opatrenia zamerané na:

- a) vytvorenie pravidiel a postupov na zabezpečovanie uznávania všetkých foriem rozsudkov a iných súdnych rozhodnutí v celej Únii;
- b) predchádzanie sporom o právomoc medzi členskými štátmi a ich riešenie;
- c) podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov;
- d) uľahčovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi alebo rovnocennými orgánmi členských štátov v rámci trestného stíhania a výkonu rozhodnutí.

Druhý právny základ je upravený v čl. 82 ods. 2 ZFEÚ, ktorý fakultatívne umožňuje („môže“) Európskemu parlamentu a Rade v súlade s riadnym legislatívnym postupom prostredníctvom smerníc ustanoviť minimálne pravidlá s cieľom uľahčiť v potrebnom rozsahu vzájomné uznávanie rozsudkov a iných súdnych rozhodnutí, ako aj policajnú a justičnú spoluprácu v trestných veciach, ktoré majú cezhraničný rozmer.⁴⁷ Tieto

⁴⁶ Pozri KRATOCHVÍL, V.: *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno : Masarykova univerzita, Acta Universitatis Brunensis Iuridica No 355, 2009, s. 117.

⁴⁷ Porovnaj ZMIJ, M.: *Vývoj a súčasný stav acquis trestného práva v právnom poriadku Európskej únie*. In: LANTAJOVÁ, D. et al.: *Aktuálne otázky medzinárodného trestného práva v kontexte európskych a vnútroštátnych noriem*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012, s. 292.

minimálne pravidlá zohľadňujú rozdiely medzi právnymi tradíciami a systémami členských štátov. Minimálne pravidlá sa týkajú nasledovných oblastí:

- a) vzájomnej prípustnosti dôkazov medzi členskými štátmi;
- b) práv jednotlivcov v trestnom konaní;
- c) práv obetí trestných činov.

Do oblasti spolupráce možno zaradiť aj ustanovenia kapitoly 5, V. hlavy ZFEÚ, týkajúce sa policajnej spolupráce. Podobne ako pri justičnej spolupráci, ZFEÚ v čl. 87 vytvára právny rámec pre rôzne oblasti policajnej spolupráce pri predchádzaní, odhaľovaní alebo vyšetrovaní trestných činov. Európsky parlament a Rada môžu v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijať opatrenia zamerané ktoré sa týkajú:

- a) zhromažďovania, uchovávaní, spracúvania, analýzy a výmeny príslušných informácií;
- b) podpory odborného vzdelávania personálu, ako aj spolupráce v oblasti výmeny personálu, v oblasti zariadenia a výskumu v kriminalistike;
- c) spoločných techník vyšetrovania pri odhaľovaní závažných foriem organizovanej trestnej činnosti.⁴⁸

Záver

Spolupráca v trestných veciach je upravená jednak medzinárodným právom ako aj právom Európskej únie a v neposlednom rade aj vnútroštátnym právom. Charakteristickou črtou právneho rámca pre justičnú spoluprácu v trestných veciach je, že je značne fragmentovaný, upravený vo veľkom množstve medzinárodných zmlúv, smerníc, nariadení a zákonov a právna úprava Trestného poriadku sa použije len vtedy, ak medzinárodná zmluva alebo špeciálny zákon neustanovuje niečo iné. Z uvedeného vyplýva, že justičná

⁴⁸ Bližšie IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Eurokódex, Žilina, 2013, s. 101 a nasl.

spolupráca v trestných veciach v zmysle Trestného poriadku prichádza do úvahy pri bezzmluvnom vyžadovaní justičnej spolupráce to vtedy ak medzinárodná zmluva s príslušným štátom neexistuje alebo medzinárodná zmluva neobsahuje úpravu predmetnej problematiky, ktorú by bolo možné priamo aplikovať.

Ďalším problémom medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach je, že je upravená vo veľkom množstve medzinárodných zmlúv. Väčšina z týchto zmluvných dokumentov bola uzavretá ešte pred vznikom Slovenskej republiky a na základe článku 153 Ústavy Slovenskej republiky a Vyhlásenia Národnej rady Slovenskej republiky z 3.12.1992⁴⁹ Slovenská republika do týchto zmlúv sukcedovala.⁵⁰ Veľkú časť zmluvnej základne Slovenskej republiky tvoria zmluvné dokumenty bývalého Československa, do ktorých Slovenská republika sukcedovala. Od vzniku Slovenskej republiky prebieha revízia medzinárodných zmlúv. Postup procesu revízie dvojstrannej zmluvnej základne závisí od ochoty partnerskej krajiny revíziu začať, resp. od schvaľovacieho procesu na strane druhého zmluvného partnera.

Problémy pretrvávajú v plnení Zmluvy medzi ČSSR a ZSSR o právnej pomoci a právnych vzťahoch v občianskych, rodinných a trestných veciach (*vyhl. č. 95/1983 Zb.*) zo strany Ukrajiny a Ruskej federácie. Nie sú však spôsobené vlastným znením zmluvy, skôr nepružným vybavovaním zo strany ruských resp. ukrajinských orgánov. Podobné problémy sú pri plnení zmluvy o právnej pomoci s Kubou (*vyhl. č. 80/1981 Zb.*) a Vietnamom (*vyhl. č. 98/1984 Zb.*), kde vybavenie dožiadaní trvá niekoľko rokov, niekedy je vybavenie úplne neúspešné a bez akejkoľvek správy zo strany príslušného ministerstva spravodlivosti, a to aj napriek opakovaným diplomatickým urgenciám. Pretrvávajú problémy s plnením Zmluvy medzi ČSSR a SFRJ o úprave právnych vzťahov vo veciach občianskych, rodinných a trestných (*vyhl. č. 207/1964 Zb.*)

⁴⁹ Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky o členstve Slovenskej republiky v Rade Európy a prevzatí záväzkov z medzinárodných zmlúv Schválené Národnou radou Slovenskej republiky uznesením z 3. decembra 1992 číslo 85

⁵⁰ Viedenský dohovor o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám (*Oznámenie MZV SR č. 33/2001 Z.z.*).

zo strany niektorých nástupníckych štátov a tiež z hľadiska jej praktického vykonávania.⁵¹

⁵¹ bližšie: Informácia o stave plnenia medzinárodných zmlúv za rok 2002, Materiál programu rokovania Vlády SR, č. UV-2517/2003, rokovanie: 29/2003, konaného 10. 04. 2003, bod programu c); Materiál bol Vládou SR vzatá na vedomie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

Monografie a učebnice:

IVOR, J. - KLIMEK, L. - ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013, 888 s. ISBN 978-80-815-5017-1.

IVOR, I. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné II. Pribeh trestného konania*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 496 s. ISBN 978-80-571-0334-9.

KRATOCHVÍL, V.: *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno : Masarykova univerzita, Acta Universitatis Brunensis Iuridica No 355, 2009. 100 s., ISBN 978-80-210-4982-6.

PIRIS, J., C. *The Lisbon Treaty: A Legal and Political Analysis*. Cambridge University Press, 2010. 450 s., ISBN 9780521197922.

Periodiká a zborníky:

BRAMMERTZ S.: *La coopération policière en Europe et dans l'Euregio Meuse-Rhin*. In: *Déviance et société*. 1992 Vol. 16 N°2. ISSN 2296-4096, s. 219-229.

DOLGHI, D. I., BOGDAN, I. *Cross-Border Perspectives on Police and Judicial Cooperation in the European Union*. In: *Eurolimes*, Spring, 2013, vol. 15. ISSN 1841-9259, s. 169-182.

PANAIT, C.F. *The Issue of the Police and Judicial Cooperation in the European Union*. In: *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2012, vol. 4, no. 2. ISSN: 1948-9137, s. 537-544.

RIJKEN, C.: *Re-balancing Security and Justice: Protection of Fundamental Rights in Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters*. In: *Common Market Law Review*, 10, 2010, vol. 47, no. 5. ISSN: 0165-0750, s. 1455-1492.

STEFAN, C.: *European Legal System of Police Cooperation in the Fight against Terrorism and Organized Crime*. In: *Journal of Criminal Investigations*, 2012, vol. 5, no. 2. ISSN 2247-9503, s. 54-57.

ŠIMOVČEK, I. Európsky priestor slobody, bezpečnosti a dôvery v členských štátoch Európskej únie. In: Karlovarská právni revue, ISSN 1801-2193, roč. 5/2009, č. 4, s. 21-27.

ZÁHORA, J. *Implementácia európskeho zatýkacieho rozkazu v podmienkach Slovenskej republiky*. In: Aktuálne otázky trestného zákonodarstva : pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám : zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012. - Žilina : Eurokódex, 2012. ISBN 978-80-89447-63-3, s. 283-298.

ZÁHORA, J. Medzinárodná justičná spolupráca v prípravnom konaní trestnom. In. Prípravné konanie - možnosti a perspektívy. Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. apríla 2016. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-153-3, 368 s.

ZMIJ, M.: Vývoj a súčasný stav *acquis* trestného práva v právnom poriadku Európskej únie. In: LANTAJOVÁ, D. et al.: Aktuálne otázky medzinárodného trestného práva v kontexte európskych a vnútroštátnych noriem. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2012, ISBN 978-80-8082-523-2, s. 274-299.

Internetové zdroje:

HERLIN-KARNELL, E. The Lisbon Treaty and the Area of Criminal Law and Justice. Swedish Institute for European Policies Studies, European Policy Analysis, Issue 3/2008, s. 1 – 10. cit.2021-10-04] Dostupné na internete: <https://www.sieps.se/en/publications/2008/the-lisbon-treaty-and-the-area-of-criminal-law-and-justice-20083epa/Sieps-2008-3epa.pdf>

Kontakt (e-mail): jozef.zahora@paneurouni.com

VYBRANÉ ASPEKTY SPOJENÉ S KONTROLNOU ČINNOSŤOU ZDRAVOTNEJ POISŤOVNE V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

IGOR DOBOŠ¹

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na vybrané aspekty spojené s kontrolnou činnosťou zdravotnej poisťovne v podmienkach Slovenskej republiky. Príspevok prináša bližší prehľad o kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne z hľadiska subjektov, voči ktorým takáto kontrola smeruje. Rovnako je príspevok zameraný na subjekty oprávnené na výkon kontrolnej činnosti zo strany zdravotnej poisťovne. V súvislosti s výkonom kontrolnej činnosti je možné identifikovať viaceré oprávnenia a povinnosti na strane kontrolovaného subjektu a rovnako zamestnancov vykonávajúcich kontrolnú činnosť, týmto sa príspevok rovnako venuje. Vzhľadom k tomu, v mnohých prípadoch sme identifikovali možné návrhy na zlepšenie, tieto príspevok obsahuje vo forme návrhov de lege ferenda.

Kľúčové slová: zdravotná poisťovňa, revízny lekár, revízny farmaceut, kontrolná činnosť, revízia

Abstract

The article focuses on selected aspects associated with the control activities of the Health Insurance Company in the conditions of the Slovak Republic. The article provides a closer overview of the control activities of the Health Insurance Company in terms of entities to which such control is directed. The article is also aimed at entities authorized to perform control activities by the Health Insurance Company. In connection with the performance of control activities, it is possible to identify several rights and obligations on the part of the controlled entity as well as employees performing control activities, and this contribution is also addressed in the article. Since, in many cases, we have identified possible suggestions for improvement, these contributions are listed in the form of suggestions de lege ferenda.

¹ PhDr. JUDr. Igor Doboš, PhD., LL.M., MBA; Odborný asistent, Ústav verejného práva, Fakulta práva PEVŠ

Keywords: Health Insurance Company, revision doctor, revision pharmacist, control activity, revision

Úvod

V súvislosti s postavením zdravotných poisťovní v podmienkach Slovenskej republiky je veľmi dôležité zamerať sa aj na jednotlivé činnosti, ktoré zdravotná poisťovňa vykonáva, a to nielen vo vzťahu k platiteľom zdravotného poistenia a jej poistencom, ale najmä vo vzťahu k jej vybraným zmluvným partnerom, ktorých v tomto prípade nazývame poskytovatelia zdravotnej starostlivosti. Príspevok sa teda zameriava na činnosť zdravotnej poisťovne, ktorá je úzko spätá a determinovaná práve vzťahom poskytovateľ zdravotnej starostlivosti – zdravotná poisťovňa.

V tejto súvislosti je možné spomenúť právny základ jednej z činností zdravotnej poisťovne. Ten je ustanovený zákonom č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 581/2004 Z. z.“).

§ 1 zákona č. 581/2004 Z. z. ustanovuje predmet úpravy spomínaného právneho predpisu, ktorý okrem iného tvorí aj činnosť zdravotných poisťovní, ich organizácia a riadenie. Ten istý právny predpis vymedzuje taxatívne v § 6 jednotlivé činnosti zdravotnej poisťovne. V súvislosti s naším príspevkom sa v rámci činností zdravotnej poisťovne zameriame na činnosť, ktorá je definovaná § 6 ods. 1 písm. j), a teda kontrolnú činnosť zdravotnej poisťovne.

Túto činnosť je potrebné vnímať ako jednu z najdôležitejších činností vo vzťahu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, a to z dôvodu, že práve na základe kontrolnej činnosti dochádza k úhradám za poskytnutú zdravotnú starostlivosť a rovnako k odhaľovaniu neoprávnene vykázananej zdravotnej starostlivosti zo strany niektorých poskytovateľom zdravotnej starostlivosti.

Kontrolná činnosť zdravotnej poisťovne

V zmysle platného znenia zákona č. 581/2004 Z. z. existuje taxatívne vymedzenie subjektov, u ktorých zdravotná poisťovňa je oprávnená na výkon kontrolnej činnosti. Tento okruh subjektov je definovaný v § 9 ods. 1 zákona č. 581/2004 Z. z. Ide konkrétne o **poskytovateľa zdravotnej starostlivosti**, za predpokladu, že tomuto poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti zdravotná poisťovňa uhrádza úhradu za poskytnutú zdravotnú starostlivosť a **zariadenie sociálnej pomoci**, s ktorým má zdravotná poisťovňa uzatvorenú zmluvu podľa § 7 ods. 1 zákona č. 581/2004 Z. z.

Uvedený § 7 ods. 1 zákona č. 581/2004 Z. z. ukladá povinnosť zdravotnej poisťovni uzatvoriť zmluvu v rozsahu ustanovenom minimálnym počtom lôžok, ktorý predstavuje podiel poistencov konkrétnej zdravotnej poisťovne voči celkovému počtu poistencov podľa príslušného samosprávneho kraja. Tento počet ustanovuje na základe predmetného výpočtu Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky v úzkej kooperácii s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky všeobecne záväzným právnym predpisom.

Zdravotná poisťovňa povinne uzatvára podľa už popísaného výpočtu, ktorý tvorí rozsah minimálneho počtu lôžok zmluvu o poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti so zariadením sociálnej pomoci na základe žiadosti o uzatvorenie zmluvy o poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti v zariadení sociálnej pomoci.

Predmetnú zmluvu zdravotná poisťovňa uzatvorí za predpokladu, ak:

a) sa má ošetrovateľská starostlivosť poskytovať osobám, ktoré sú umiestnené v zariadení sociálnej pomoci a spĺňajú indikačné kritériá na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti podľa osobitného predpisu,

b) zariadenie sociálnej pomoci má určenú osobu zodpovednú za poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti v zariadení sociálnej pomoci podľa osobitného predpisu,

c) v zariadení sociálnej pomoci poskytuje ošetrovateľskú starostlivosť najmenej jedna sestra, ktorá spĺňa požiadavky podľa osobitného predpisu a nie je osobou podľa písmena b), a

d) zariadenie sociálnej pomoci spĺňa základné materiálno-technické vybavenie podľa osobitného predpisu.²

V súvislosti s termínom kontroly, ktorú je zdravotná poisťovňa oprávnená vykonať platí, že takúto kontrolu je možné zo strany zdravotnej poisťovne vykonať aj bez predchádzajúceho oznámenia, a to v zmysle § 9 ods. 1 poslednej vety. V praxi však platí, že zdravotné poisťovne oznamujú výkon kontrolnej činnosti poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, a to najmä za predpokladu, ak ide o kontrolnú činnosť, ktorá sa vykonáva priamo u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti.

Zákon č. 581/2004 Z. z. definuje pre zdravotnú poisťovňu aj kompetenciu na **výkon kontroly voči platiteľom poistného**. V tomto prípade rovnako platí, že takúto kontrolu je možné vykonávať aj bez predchádzajúceho oznámenia. Kontrolná činnosť zdravotnej poisťovne, ktorá sa zameriava na platiteľov poistného sa zameriava na zistenie správnej výšky vymeriavacieho základu, vykázaného poistného, odvádzaných preddavkov na poistné, na zistenie správneho výpočtu ročného zúčtovania poistného a dodržiavania lehoty splatnosti preddavkov na poistné a nedoplatku z ročného zúčtovania poistného.

Je potrebné konštatovať, že existuje viacero foriem kontrolnej činnosti, ktorú zdravotná poisťovňa vykonáva. Ide konkrétne o výkon kontrolnej činnosti v podobe **kontroly na diaľku**³, teda bez potreby fyzickej kontroly u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti alebo platiteľa poistného.

Kontrolu na diaľku je možné definovať ako vyhodnocovanie informácií o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti a platiteľoch poistného obsiahnutých v informačnom systéme zdravotnej poisťovne alebo tvoriacich dokumentáciu zdravotnej poisťovne.

Kontrolou na diaľku sa rovnako rozumie aj vyhodnocovanie elektronických zdravotných záznamov v elektronickej zdravotnej knižke

² § 7a zákona č. 581/2004 Z. z.

³ § 9 ods. 3 zákona č. 581/2004 Z. z.

revíznym lekárom a revíznym farmaceutom v rozsahu ustanovenom osobitným predpisom. Revízny lekár a revízny farmaceut prístupujú k elektronickým zdravotným záznamom v elektronickej zdravotnej knižke prostredníctvom elektronického preukazu zdravotníckeho pracovníka.

V súvislosti s kontrolnou činnosťou u poskytovateľov zdravotnej starostlivosti je možné hovoriť o kontrole, ktorej cieľom je kontrola účelnosti, efektívnosti a hospodárnosti vynakladania prostriedkov verejného zdravotného poistenia, ale rovnako tak aj kontrola kvality poskytovania zdravotnej starostlivosti a dodržiavanie zmlúv o poskytovaní zdravotnej starostlivosti.⁴

Subjekty vykonávajúce kontrolnú činnosť

Pri výkone kontrolnej činnosti existuje úzky okruh pracovníkov zdravotnej poisťovne, ktorí sú oprávnení takúto kontrolu vykonávať. Tieto osoby musia disponovať odbornými predpokladmi a mať požadované vzdelanie, aby mohli takúto kontrolu vykonávať.

V rámci jednotlivých pracovných pozícií a dosiahnutého vzdelania sa následne diferencuje okruh oprávnení, ktorými títo pracovníci oprávnení na výkon kontrolnej činnosti disponujú pri výkone kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne.

§ 9 ods. 5 zákona č. 581/2004 Z. z. taxatívne vymedzuje okruh oprávnených osôb, ktoré sú v mene zdravotnej poisťovne oprávnené na výkon kontrolnej činnosti u poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Sú nimi revízni lekári, revízni farmaceuti a revízne sestry. V prípade, ak je predmetom kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne hospodárnosť vynakladania prostriedkov verejného zdravotného poistenia, je možné, aby kontrolu vykonávali aj iní zamestnanci zdravotnej poisťovne.

⁴ § 9 ods. 4 zákona č. 581/2004 Z. z.

Jednotlivé skupiny vyššie uvedených zamestnancov disponujú presným rozsahom kompetencií pri výkone kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne. Toto vymedzenie je uvedené v § 9 ods. 6 až 9.

V prípade revízných lekárov ide o kompetenciu kontrolovať:

a) rozsah a kvalitu poskytnutej ambulantnej zdravotnej starostlivosti a ústavnej zdravotnej starostlivosti vzhľadom na zdravotný stav poistenca,

b) účtovné doklady a dokumentáciu súvisiacu s rozsahom poskytnutej zdravotnej starostlivosti podľa písmena a),

c) opodstatnenosť zaradenia poistenca do zoznamu a vedenia poistenca v zozname poistencov čakajúcich na poskytnutie plánovanej zdravotnej starostlivosti,

d) vykazovanie zdravotnej starostlivosti uhrádzanej podľa klasifikačného systému.⁵

V prípade revízných farmaceutov ide o kompetenciu kontrolovať:

a) predpisovanie a výdaj liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín,

b) finančnú a kusovú kontrolu liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín, ktoré plne alebo čiastočne uhrádza zdravotná poisťovňa z prostriedkov verejného zdravotného poistenia.⁶

Revízne sestry sú oprávnené v rámci výkonu kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne na kontrolu:

a) rozsahu a kvality sestrami poskytnutej ošetrovateľskej starostlivosti vzhľadom na zdravotný stav poistenca,

b) účtovné doklady a dokumentáciu súvisiacu s rozsahom poskytnutej ošetrovateľskej starostlivosti podľa písmena a).⁷

⁵ § 9 ods. 6 zákona č. 581/2004 Z. z.

⁶ § 9 ods. 7 zákona č. 581/2004 Z. z.

Poslednou kategóriou zamestnancov vykonávajúcich kontrolnú činnosť zdravotnej poisťovne sú iní zamestnanci, ktorí sú poverení na výkon kontroly. Títo disponujú oprávnením na:

a) kontrolu dodržiavania zmlúv o poskytovaní zdravotnej starostlivosti,

b) finančnú a kusovú kontrolu liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín, ktoré plne alebo čiastočne uhrádza zdravotná poisťovňa z prostriedkov verejného zdravotného poistenia.⁸

V súvislosti s vyššie uvedenými skupinami osôb sa objavuje pojem „revízny“ pri výkone kontrolnej činnosti. Práve tento pojem sa zaužíval aj pri pohľade na organizačné štruktúry jednotlivých zdravotných poisťovní, kedy tieto nazývajú svoje odborné útvary ako revízne.

Tento pojmový lapsus vznikol pravdepodobne z toho dôvodu, lebo v rámci kategorizácie jednotlivých pracovných miest zamestnancov v zdravotných poisťovniach je možné obsadzovať pozíciu revízny lekár, revízny farmaceut, revízna sestra, a rovnako je možné podľa súčasnej právnej úpravy získať vzdelanie, ktorého dovŕšením sa osoba stáva revíznym lekárom, revíznym farmaceutom a revíznou sestrou.

Práve z vyššie uvedeného dôvodu dávame do pozornosti de lege ferenda úvahu⁹, aby došlo k zjednoteniu pojmového aparátu zákona č. 581/2004 Z. z. a aplikačnej praxe, a teda by išlo v prípade minimálnej kontroly zdravotnej poisťovne vo vzťahu k poskytovateľom zdravotnej starostlivosti o revíznú činnosť, ktorá je aj tak v súčasnosti už tak v praxi označovaná a vnímaná. Na základe uvedeného budeme v ďalšom texte používať pojem revízná činnosť.

⁷ § 9 ods. 8 zákona č. 581/2004 Z. z.

⁸ § 9 ods. 9 zákona č. 581/2004 Z. z.

⁹ Garayová, L.: Sources of EU Law. In: Selected sources of law – past and current perspectives. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2019, ISBN978-80-89453-61-0, s. 55

Jednotlivé skupiny zamestnancov vykonávajúcich revíziu činnosť zdravotnej poisťovne majú v zmysle zákonnej dikcie striktné a taxatívne vymedzený okruh ich oprávnení a predmetu revíznej činnosti. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že negatívnym trendom sa stáva nedostatok kvalifikovaných pracovníkov v jednotlivých zdravotných poisťovniach, pričom v súčasnosti je veľký problém súčasných revízných lekárov, revízných farmaceutov a revízne sestry nahradiť kvalifikovanými odborníkmi.

Tento negatívny trend nepramení ani tak zo slabého finančného ohodnotenia týchto zamestnancov, ale z vysokého priemerného veku týchto odborníkov. V mnohých prípadoch sa bohužiaľ pozícia revízneho lekára, revízneho farmaceuta alebo revíznej sestry v zdravotnej poisťovni zdá byť profesiou, ktorá je málo atraktívna, v mnohých prípadoch dochádza pri nej ku konfliktom s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a taktiež k ukladaniu sankcií, pričom aj toto sú faktory, ktoré môžu odrádzať lekárov, farmaceutov a sestry od toho, aby sa vydali dráhou revízneho pracovníka v zdravotnej poisťovni.

Jedným z možných riešení sa javí prenesenie agendy revíznej činnosti pod jeden strešný orgán a vyňatie tejto kompetencie z činností zdravotnej poisťovne. Týmto orgánom by sa mohol stať Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Centrálny orgán, ktorý by mal na starosti revíziu činnosť by mohol ľahšie vytvárať jednotné revízne pravidlá pre jednotlivé odbornosti a rovnako by mal k dispozícii väčší počet potenciálnych zamestnancov, ak by došlo k jeho vytvoreniu. Rovnako by bolo možné hovoriť aj o zvýšení transparentnosti financovania zdravotnej starostlivosti z prostriedkov verejného zdravotného poistenia, a to z dôvodu, že by dochádzalo k výkonu revíznej činnosti iným orgánom ako tým, ktorý následne poskytovateľom zdravotnej starostlivosti bude finančné prostriedky za poskytnutú zdravotnú starostlivosť uhrádzať.

V súvislosti s výkonom revíznej činnosti sa na revízných lekároch, revízných farmaceutov, revízne sestry a iných zamestnancov poverených výkonom kontroly vzťahujú viaceré oprávnenia a rovnako povinnosti.

V rámci oprávnení je jedným z nich oprávnení v nevyhnutnom rozsahu vstupovať do objektov, zariadení a prevádzok, na pozemky a do iných

priestorov kontrolovaného subjektu za predpokladu, že takýto vstup súvisí s predmetom kontroly, avšak je potrebné, aby zo strany revízných pracovníkov dochádzalo k striktnému rešpektovaniu nedotknuteľnosti obydlia.

Na základe uvedeného platí, že revízni pracovníci môžu vstupovať a zdržiavať sa v priestoroch kontrolovaného subjektu. V tejto súvislosti je potrebné uviesť ustanovenie § 9 ods. 1, ktoré ustanovuje, že revíznú činnosť je možné vykonávať aj bez predchádzajúceho oznámenia. V tomto prípade však je zjavné, s prihliadnutím na špecifickosť kontrolovaných subjektov, že zdravotné poisťovne a ich revízni pracovníci sa vopred ohlásia so zámerom vykonať revíziu u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, aby nenarúšali riadny chod poskytovania zdravotnej starostlivosti.¹⁰

Revízny lekár, revízny farmaceut, revízna sestra a iný zamestnanec poverený výkonom kontroly je povinný sa poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti preukázať služobným preukazom a rovnako písomným poverením na výkon kontroly. Služobný preukaz slúži ako identifikátor zamestnanca zdravotnej poisťovne, pričom obsahuje najmä meno, priezvisko, titul, pracovnú pozíciu a osobné číslo zamestnanca. Rovnako je spravidla na služobnom preukaze vyobrazený symbol/logo zdravotnej poisťovne.

Revízni pracovníci sú rovnako oprávnení od poskytovateľa zdravotnej starostlivosti vyžadovať, aby v určenej lehote poskytovali prvopisy dokladov, vyjadrenia a informácie vrátane technických nosičov údajov potrebné na výkon kontroly, a taktiež vyžadovať súčinnosť od kontrolovaného subjektu a rovnako jeho zamestnancov.

V súvislosti s výkonom revíznej činnosti prichádza do úvahy výskyt situácie, kedy môže dôjsť k vylúčeniu poverenej osoby z výkonu revízie. Ide o štandardnú situáciu, ktorá sa neobjavuje iba vo vzťahu k revíznej činnosti zdravotnej poisťovne, ale je zakotvená v drvivej väčšine kontrolných procesov. Osoba poverená výkonom kontroly je vylúčená za predpokladu, ak so zreteľom na jej vzťah k veci, kontrolovanému subjektu alebo k zamestnancom kontrolovaného subjektu je možné identifikovať pochybnosť o jej nezáujatosti.

¹⁰ § 9a ods. 1 zákona č. 581/2004 Z. z.

V takomto prípade, ak dôjde k vylúčeniu poverenej osoby z výkonu revízie, takáto osoba nie je oprávnená vykonávať revíziu činnosť, a to ani úkony súvisiace s ňou. Rovnako je takáto osoba povinná bezodkladne informovať o skutočnostiach, pre ktoré je táto osoba z revíznej činnosti vylúčená.

V praxi môže nastať aj prípad, kedy pochybnosti o nezaujatosti poverenej osoby na výkon revízie existujú na strane kontrolovaného subjektu. V takomto prípade je kontrolovaný subjekt oprávnený adresovať zdravotnej poisťovni písomné námietky, v ktorých uvedie svoje dôvody pochybnosti o nezaujatosti poverenej osoby. Podanie takýchto námietok nezakladá však odkladný účinok.

Zákon ustanovuje lehotu na rozhodnutie zdravotnej poisťovne o vznesených námietkach o zaujatosti poverenej osoby. Táto lehota je ustanovená do piatich dní odo dňa doručenia oznámenia a námietok.¹¹

V súvislosti s efektívnejším výkonom revíznej činnosti zastávame názor, že by bolo vhodné zamyslieť sa nad rozšírením kompetencií jednotlivých revíznych pracovníkov, najmä poslednej skupiny, a to iných zamestnancov poverených výkonom revízií. V mnohých prípadoch sa najmä v súčasnosti rozmáha trend, kedy predmetom kontroly je nedodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov a platných zmlúv. V súvislosti so samotným výkonom revíznej činnosti je možné tento definovať ako dvoj až trojstupňový proces.

Prvotnú fázu tvorí príprava podkladov pre revíziu, a to na podklade vykázananej zdravotnej starostlivosti poskytovateľom zdravotnej starostlivosti v zmysle všeobecne záväzných právnych predpisov a platných zmlúv so zdravotnou poisťovňou. Táto fáza znamená sumarizovanie zistení na podklade pravidelnej alebo aj mimoriadnej revíznej aktivity revíznych pracovníkov, pričom výsledkom tejto fázy je zoznam, ktorý obsahuje výkony, prípadne identifikačné údaje jednotlivých poistencov, ktorí budú predmetom záujmu priamej kontroly u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti.

¹¹ § 9a ods. 6 zákona č. 581/2004 Z. z.

Druhá fáza je tvorená samotným výkonom priamej kontroly u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. V rámci tejto kontroly dochádza k výkonu všetkých povinností, ale aj oprávnení na strane revízných pracovníkov a rovnako tak poskytovateľa zdravotnej starostlivosti.¹² V tejto fáze teda dochádza k preukázaniu sa zamestnancov zdravotnej poisťovne služobným preukazom a k predloženiu poverenia na výkon revízie. Rovnako v tomto štádiu revízni pracovníci majú možnosť využívať svoje oprávnenia v rámci zákonom taxatívne vymedzených medzí.

Poslednou, tretou fázou je samotné vyhodnocovanie zistení z priamej kontroly u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, teda revízna činnosť jednotlivých revízných pracovníkov bez prítomnosti poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a analýza získaných podkladov a skutočností počas priamej kontroly.

Výsledkom revíznej činnosti je následne spracovaný protokol. Tento dokument zachytáva všetky relevantné skutočnosti, ktoré súvisia s predmetnou revíziou konkrétneho poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. V rámci protokolu sú samostatne uvedené zistené nedostatky, ako aj prijaté opatrenia zo strany zdravotnej poisťovne, prípadne aj finančné vyčíslenie sumy, ktorá na podklade revízie bola vyhodnotená ako neoprávnene poskytnutá poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti.

Protokol sa následne doručuje kontrolovanému poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti, pričom tento je oprávnený podať voči nemu námietky v stanovenej lehote. Týmito námietkami sa následne musí zaoberať revízny pracovník, ktorý vykonával revíziu na základe poverenia.

V súvislosti s vyššie uvedeným procesom sa domnievame, že by bolo vhodné, aj s prihliadnutím na už spomenutý nedostatok revízných pracovníkov, zamyslieť sa nad rozšírením kompetencií najmä poslednej zo

¹² Garayová, L.: Európska cezhraničná spolupráca v oblasti zdravia: teória a prax. In: Vývojové determinanty práva v Slovenskej republike. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2018, ISBN 978-80-89453-57-3, s.29

skupiny oprávnených osôb na výkon revíznej činnosti, a síce iných zamestnancov poverených výkonom revízie.

V prípade, ak ide pri druhej fáze skutočne iba o zhromaždenie relevantných skutočností priamou revíziou u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, domnievame sa, že s prihliadnutím na skutočnosť, že zamestnanci, ktorí prichádzajú do styku s citlivými údajmi majú v drvivej väčšine písomne uloženú povinnosť mlčanlivosti, rovnako figurujú na poverení k revízii u konkrétneho poskytovateľa, nevidíme problém, aby títo zamestnanci boli oprávnení zhromažďovať relevantné informácie a dokumentáciu u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, a teda mať právo nazerať do zdravotnej dokumentácie poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, avšak výhradne v súvislosti s výkonom konkrétnej revízie.

V súvislosti s vyššie uvedeným sa vyžaduje zmena aktuálne platných všeobecne záväzných právnych predpisov, pričom je potrebné, aby došlo k rozšíreniu kompetencií jednotlivých revíznych pracovníkov, najmä čo sa týka oprávnenia vstupovať do zdravotnej dokumentácie, a to výhradne v súvislosti s výkonom revíznej činnosti na základe konkrétneho poverenia v konkrétnej revíznej veci.

Záver

Predložený príspevok sa zamerail na vybrané aspekty spojené s kontrolnou činnosťou zdravotnej poisťovne. V predloženom príspevku sme priblížili predmet kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne, pričom sme sa bližšie zamerail na okruh subjektov, voči ktorým je zdravotná poisťovňa oprávnená vykonávať kontrolnú činnosť, a rovnako sme vymedzili okruh subjektov na strane zdravotnej poisťovne, ktorí sú oprávnení na výkon takejto činnosti a rozsah činností, ktorý prislúcha jednotlivým kategóriám zamestnancov.

V súvislosti s výkonom kontrolnej činnosti sme rovnako bližšie analyzovali samotný priebeh kontrolnej činnosti, a to konkrétne tzv. kontrolu na diaľku, a rovnako priamu kontrolu u poskytovateľov zdravotnej

starostlivosti. V tejto súvislosti existujú taxatívne vymedzené práva a povinnosti na strane kontrolovaného subjektu a rovnako revíznych pracovníkov poverených výkonom revízie, z tohto dôvodu sme sa v príspevku venovali podrobnejšie aj týmto oprávnenia.

Z dôvodu, že príspevok identifikoval viaceré problematické aspekty, priniesli sme v príspevku aj možný návrh riešení, ktoré sú podľa nášho názoru možné a boli by prospešné pre zvýšenie efektívnosti kontrolnej činnosti zdravotnej poisťovne.

Zoznam použitej literatúry:

Vlček, R., Zdravotnícke právo, Bratislava, Epos, 2007

Garayová, L.: Európska cezhraničná spolupráca v oblasti zdravia: teória a prax. In: Vývojové determinanty práva v Slovenskej republike. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2018, ISBN 978-80-89453-57-3, s.29

Garayová, L.: Sources of EU Law. In: Selected sources of law – past and current perspectives. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2019, ISBN978-80-89453-61-0, s. 55

Zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov

<https://www.dovera.sk>

<https://www.union.sk>

<https://www.vszp.sk>

<https://www.udzs-sk.sk>

Kontakt (e-mail): igor.dobos@paneurouni.com

IMPLEMENTÁCIA RÍMSKEHO ŠTATÚTU DO PRÁVA ŠTÁTOV EURÓPSKEJ ÚNIE

REBECCA LILLA HASSANOVÁ¹

Abstrakt

Článok sa zaoberá problematikou implementácie Rímskeho štatútu do práva štátov Európskej únie. Text je rozdelený na štyri podkapitoly. Prvá sa venuje teoretickým východiskám stavu medzinárodného trestného práva a postavenia Medzinárodného trestného súdu. Druhá kapitola sa špecificky venuje vývoju medzinárodného trestného práva v rámci štruktúr Európskej únie a jeho členských štátov. Tretia podkapitola sa venuje Medzinárodnému trestnému súdu a jeho postaveniu v rámci Európskej únie. Posledná kapitola je venovaná jurisdikcii Medzinárodného trestného súdu ako významného vývojového determinantu trestného práva v európskom priestore.

Kľúčové slová: Medzinárodné trestné právo; Medzinárodný trestný súd; Európska únia; Rímsky štatút.

Abstract

The article deals with the implementation of the Rome Statute into the law of the European Union. The text is divided into four subchapters. The first deals with the theoretical basis of the state of international criminal law and the position of the International Criminal Court. The second chapter focuses specifically on the development of international criminal law within the structure of the European Union and its Member States. The third subchapter deals with the International Criminal Court and its position within the European Union. The last chapter is devoted to the jurisdiction of the International Criminal Court as an important developmental determinant of criminal law in the European area.

Keywords: International criminal law; International Criminal Court; European Union; Rome statute.

¹ JUDr. Rebecca Lilla Hassanová, PhD. Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0567.

Úvod

Korene trestného stíhania siahajú až do 17. storočia, ale novoobjavená disciplína medzinárodného práva, konkrétne medzinárodné trestné právo, získalo svoj reálny rozsah až po prijatí Rímskeho štatútu. Všeobecné prijatie Štatútu avšak nebolo jednoduché a rôzne štáty vzniesli rôzne argumenty ohľadom nezrovnalostí týkajúcich sa jurisdikcie a uplatniteľného postupu Medzinárodného trestného súdu (ďalej len „ICC“). Uznanie právomoci stíhať významné zločiny na poli ICC aj do dnes naráža na problémy, ako je napríklad neuznanie jurisdikcie zo strany USA, Číny alebo Ruska. Naopak, jednotlivé členské štáty Európskej únie a EÚ ako celok zohrali pri vytváraní a rozvoji ICC významnú úlohu. Existujú rôzne rozdiely v rôznych dimenziách podpory pre ICC v politike štátov. Tieto mnohokrát transatlantické rozdiely v podpore ICC možno vysvetliť kombináciou faktorov, predovšetkým medzinárodných a politických. Tieto rozdiely sa navyše postupom času prehlbujú, predovšetkým v dôsledku interakcií medzi USA a EÚ počas vytvárania a včasného vývoja ICC.²

Na dosiahnutie integrovaného systému trestného práva poskytlo niekoľko nedávnych udalostí väčšiu hybnú silu k represiam voči porušovaniu medzinárodného práva. Najväčší prínos predstavuje prijatie spomenutého Rímskeho štatútu. Výsledok skutočne mnohostranných rokovaní predstavuje zmluva, ktorú možno považovať za najkomplexnejší multilaterálny pokus o zavedenie kódexu medzinárodných zločinov.³

Pred zriadením ICC boli spočiatku zriadené rôzne medzinárodné súdy a tribunály na stíhanie páchatel'ov genocídy, vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a agresie, a to najmä po 2. svetovej vojne. Tieto súdne konania však boli vážne kritizované nielen štátmi, ktoré zastupovali obvinené osoby, ale aj štátmi, ktoré sedeli na strane vykonávateľ'ov spravodlivosti. Kritika bola

² Groenleer. M. The United States, the European Union, and the International Criminal Court: Similar values, different interest? In: I-CON. Vol. 13. No. 4. 2015. str. 923.

³ Poznámka autora: Snahy o vytvorenie jednotného kódexu boli známe už v minulosti. Napr. Ročenka Komisie pre medzinárodné právo 1954. Vol. II. Para 112-123; Ročenka 1996 Vol. I a vol. II.

odôvodnená tým, že všetky konania mali čiastočný charakter a ako aj tým, že mnohé štáty ktoré vykonávali samotný proces spáchali rovnaké zločiny za ktoré mnohokrát neboli potrestané. Následne, boli desaťročia badateľné prípady individuálneho stíhania, keď boli stíhaní jednotlivci vrátane hláv štátov za ich údajné zločiny vrátane genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti. Všetky tieto udalosti a predchádzajúce stíhania mali za následok založenie ICC. Už keď sa štatút tvoril sa vyskytovali otázky ohľadom jurisdikcie tohto súdu. Aj keď všetky koncepty a typy jurisdikcie nie sú kontroverzné, ukázali sa obavy z univerzálnej jurisdikcie ICC a všetkých súvisiacich konceptov, ktoré poskytujú pôsobenie štátu mimo jurisdikcie štátov.⁴

Vysoké ciele pri vytváraní ICC však sťažili splnenie očakávaní a v priebehu rokov sa vyskytlo množstvo obáv a kritiky, pokiaľ ide o schopnosť Rímskeho štatútu významne prispieť k prevencii a možno aj k mieru. Niektorí tvrdia, že ICC je paralyzovaný politickými úvahami, zatiaľ čo iní tvrdia, že politické úvahy v skutočnosti zohrávajú príliš malú úlohu. Napríklad v čase obvinenia sudánskeho prezidenta Omara al-Bašíra mnohí predpovedali, že zapojenie ICC skutočne zhorší konflikt a povedie k násilnej reakcii. Iní naznačujú, že hrozba trestného stíhania jednoducho neodradí od medzinárodných zločinov a že súd bude slúžiť iba na zdržiavanie a brzdenie mierových rokovaní.

Teoretické východiská

Implementácia doslova znamená zaistenie praktických výsledkov a skutočné začlenenie ustanovení špecifickými prostriedkami. Právny slovník ju definuje ako skutočné začlenenie medzinárodných záväzkov na domácej úrovni transformáciou medzinárodných právnych noriem do národných zákonov a nariadení. Tento termín bol premietnutý do mnohých rezolúcií

⁴ Jawad. S. Objectives of International Criminal Law and Jurisdiction of ICC. In: Sociology and Anthropology. Vol. 3, No. 3. 2015. str. 163.

Valného zhromaždenia OSN, medzinárodných dohovorov a ďalších právnych nástrojov.⁵

Obsahom medzinárodného trestného práva je kriminalizácia konkrétnych činov ako aj pripisovanie individuálnej trestnej zodpovednosti ich páchatelom. Implementáciu vojnových zločinov (alebo iných medzinárodných zločinov) do domácej legislatívy štátov je možné dosiahnuť niekoľkými spôsobmi, ako ukazuje prax štátov.⁶ To znamená, že konkrétne správanie sa stane trestným činom v rámci trestného systému štátov, a teda je obsahom trestných konaní v rámci vnútroštátneho systému jednotlivých štátov.

Pre spomenutú implementáciu možno využiť viaceré prístupy. Prvý prístup spočíva v uplatňovaní už platného písaného alebo obyčajového vnútroštátneho trestného práva a opiera sa o trestné činy upravené vo vnútroštátnej legislatíve (ako vražda, mučenie, ťažké ublíženie na zdraví a iné bežné trestné činy), ktoré majú najbližšie k predmetnému správaniu. Takýto prístup, pomerne bežný počas súdnych procesov, ktoré nasledovali po 2. svetovej vojne, bol a stále sa používa aj v novších prípadoch zahŕňajúcich aj medzinárodné zločiny. Medzi príklady možno napríklad zaradiť proces na vojenskom tribunáli nadporučika Williama L. Calleyho, obvineného v USA z vraždy podľa jednotného kódexu vojenskej spravodlivosti za masaker v My Lai (v roku 1970).⁷ Taktiež aj viac aktuálnejší vojenský súdny proces amerických vojakov za zločiny spáchané v Iraku (obvinenia z rozsiahleho mučenia na irackých zadržaných v roku 2004).⁸ V oboch prípadoch sa

⁵ Shulzhenko. N., Romashkin. S. Shulzhenko. O. Mokhonchuk. S. Implementation of international crimes under the Rome Statute into national legal systems. In. Amazonia Investiga, Vol. 8. Issue 28. str. 530.

⁶ Odporúčacie stanovisko Medzinárodného výboru Červeného kríža pre Komisiu pre medzinárodné právo. Metóda začlenenia trestu do trestného práva. 2004.

⁷ Prípád US v Calley. Č. 46 C.M.R. 1131-1138. 193.

⁸ Ferdinandusse. W. Direct Application of International Criminal Law in National Courts. 2006. str. 19.

obvinené správanie mohlo interpretovať aj ako vojnové zločiny alebo zločiny proti ľudskosti.⁹

Druhou možnosťou implementácie je kriminalizácia závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva prostredníctvom všeobecného odkazu na zmluvy, ktorých je štát zmluvnou stranou, medzinárodného práva vo všeobecnosti alebo najčastejšie, na vojnové zákony a obyčaje, po ktorých nasleduje rozsah trestov. Ten posledný možno nájsť v mnohých trestných kódexoch.¹⁰ Tento prístup, je relatívne jednoduchý na prijatie a môže sa ľahko vzťahovať na všetky závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva, vrátane tých, ktoré sa vyskytujú v rámci obyčajového práva. Okrem toho nie sú potrebné žiadne nové právne predpisy, ak by sa príslušné zmluvy zmenili a doplnili. Obyčaj, ako nepísané pravidlo správania sa vyvíja a tak nie je potrebný špeciálny proces prijímania pri vzniku nových povinností. Rovnako pri ratifikácii medzinárodnej zmluvy, keď sa štát stane zmluvnou stranou novej zmluvy.

Tento jednoduchý postup sa však bohužiaľ môže ukázať ako nedostatočný aj v niektorých domácich systémoch vzhľadom na interpretáciu zásady legality, ktorá si vyžaduje predvídateľnosť trestu v prípade akéhokoľvek správania. Takýto prístup môže tiež vnútroštátnemu sudcovi uložiť povinnosť určiť rozhodné právo na vnútroštátnom základe s ohľadom na ustanovenia zmlúv, medzinárodných obyčají a judikatúry, čo ponecháva súdnictvu značný priestor pre sudcovskú tvorbu práva. Túto úlohu môže ešte viac sťažiť skutočnosť, že jazyk a štruktúra používaná na charakterizáciu vojnových zločinov v medzinárodných nástrojoch nemusí zodpovedať jazyku a štruktúre používanej vo vnútroštátnych právnych predpisoch štátu, čo núti sudcov pracovať s neznámym znením alebo pojmami.

Tretia možnosť spočíva v začlenení zoznamu konkrétnych trestných činov do vnútroštátneho práva, ktoré zodpovedajú zločinom uvedeným v

⁹ Garayová, L. Torture as a just means of preventing terrorism? – Mučenie ako prostriedok na predchádzanie terorizmu? In: Spoločnosť proti terorizmu : [zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie]. – Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. – ISBN 9788073805463. – s. 361

¹⁰ Napr. Švajčiarsky Code Pénale Militaire. Violations of War. 1928; Holandský Zákon o vojenských zločinoch.

príslušných zmluvách o medzinárodnom humanitárnom práve. To sa dá dosiahnuť rôznymi spôsobmi. Po prvé, priamym odkazom na konkrétne články zmluvy. Po druhé prepisom celého zoznamu trestných činov do vnútroštátneho práva s použitím presného znenia zmluvy a pridaním iba príslušných sankcií uplatniteľných na každý zločin alebo kategóriou zločinov. Po tretie začlenením každého zločinu jednotlivo a jeho preformulovaním tak, aby lepšie zodpovedal celkovým trestným textom. Je zrejmé, že takáto konkrétna kriminalizácia sa môže ukázať ako hlavná úloha zákonodarného orgánu a vyžaduje si vynaloženie značného úsilia na výskum a vypracovanie návrhu s dodatočným rizikom podstatných úprav definícií trestných činov ktoré môžu mať odlišný význam. Mohlo by to následne znamenať rozsiahlu revíziu existujúcich právnych predpisov v oblasti trestného práva, čím by bol tento proces dlhý a ťažkopádny a potenciálne by mohol byť ovplyvnený vnímanou príležitosťou zákonodarcov zmeniť a doplniť ďalšie nesúvisiace časti zákonníka. Ak by bola kriminalizácia príliš konkrétna a podrobná, mohla by jej chýbať aj flexibilita dostupná v rámci ostatných možností, keď je potrebná adaptácia na nový vývoj v medzinárodnom práve.¹¹

Začlenenie podrobných ustanovení do trestných kódexov má za následok jasnejšie a konkrétnejšie texty, ktoré poskytujú dostatočnú mieru predvídateľnosti toho, čo je potrebné považovať za trestné správanie. Takáto predvídateľnosť evidentne uľahčuje odstrašovanie potenciálnych páchatel'ov ako aj pomáha k správne uplatňovaniu práva sudcami na konkrétne prípady. Toto bol uprednostňovaný prístup v praxi pri implementácii ustanovení o závažných porušeníach Ženevských dohovorov z roku 1949, ako aj Dohovoru o genocíde.¹² Spomenutý posledný prístup používajú štáty, ktoré boli ochotné implementovať ustanovenia Rímskeho štatútu do svojho trestného hmotného práva. Niektoré štáty ustanovenia štatútu zaviedli do svojho právneho rámca

¹¹ La Rosa, A. Tafur. G. Ch. International Humanitarian Law through the Rome Statute. In: International Criminal Justice and Practice from the Rome Statute to Its Review. Str. 712.

¹² Napr. Spojené Kráľovstvo čl. 1 Zákon o Ženevských dohovoroch z roku 1957; India čl. 3(3) Zákon o Ženevských dohovoroch z roku 1960; Brazília Zákon č. 2889/1956.

v celistvosti ako celú zmluvu,¹³ iné naopak využili príležitosť prispôbiť definície zločinov svojej predchádzajúcej praxi.¹⁴

Po štvrté, implementácia môže sledovať zmiešaný prístup a dosiahnuť kriminalizáciu prostredníctvom generického odkazu na medzinárodné humanitárne právo v kombinácii s výslovným a konkrétnym začlenením určitých závažných zločinov (ako napr. genocída) do trestných zákonníkov. Takáto metóda sa často vyskytovala v praxi štátov pred prijatím Rímskeho štatútu, keďže umožňuje úplné plnenie záväzkov vyplývajúcich zo zmluvy, pričom má zavedenú primeranú diferenciáciu jednotlivých zločinov. Toto riešenie by však mohlo vyžadovať, aby sudcovia vykladali medzinárodné i domáce právo, aj s ohľadom na prípadnú kolíziu ustanovení.¹⁵

Napokon, zavedenie medzinárodného trestného práva je možné aj prostredníctvom priameho uplatňovania medzinárodného práva vo vnútroštátnom práve bez akéhokoľvek výslovného odkazu na vnútroštátne právne predpisy. Obvykle to umožňuje zákon o vzťahu medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom alebo ustanovenia ústavy, v ktorom sú ustanovenia medzinárodného práva uznávané za prameň pre uplatňovanie ustanovení medzinárodného trestného práva. Možnosť predstavuje aj priradovanie univerzálneho nadradeného miesta medzinárodnému právu pred vnútroštátnym právom.¹⁶

¹³ Napr. Austrália Zákon o Medzinárodnom trestnom súde č. 202; Cyprus Zákon 23(III) z roku 2006; Dánsko Zákon č. 342 z roku 2001; Spojené Kráľovstvo Zákon o Medzinárodnom trestnom súde z roku 2001.

¹⁴ Napr. Nemecko Zákonník zločinov proti medzinárodnému právu z roku 2002; Rumunsko špeciálna časť Trestného zákonníka, časť I z roku 2003; Francúzsko čl. 212 (1) Trestný zákon.

¹⁵ Chavez Tafur, G. Using International Law to By-pass Domestic Legal Hurdles: On the Applicability of the Statute of Limitations in the Menéndez et al. Case. In: Journal of International Criminal Justice. Vol. 6. č. 5. 2008. str. 1061-1075.

¹⁶ Napr. Ústavný súd v Maďarsku uznal priamu aplikáciu medzinárodného trestného práva. Č. 53/1993.

Vývoj medzinárodného trestného práva

Podpora vývoja medzinárodného trestného práva predstavuje vlastne podporu procesu vytvárania, interpretácie a vynútenia zodpovednosti v ohľade výrazných zločinov páchaných na najvýznamnejších hodnotách ľudstva. Páchatelia takýchto trestných činov sú zodpovední napr. za genocídu, zločiny proti ľudskosti a za vojenského zločiny.¹⁷

V ohľade podpory vývoja medzinárodného trestného práva sú známe rôzne smerovania ktoré záležia od politiky štátov. Veľké rozdiely vidieť najmä medzi štátmi EÚ a USA. Spojené štáty boli v minulom storočí horlivým podporovateľom medzinárodného trestného stíhania. Pomohlo to pri vytváraní norimberského a tokijského procesu po druhej svetovej vojne a pri zriaďovaní ad hoc tribunálov po rozsiahlych zverstvách v bývalej Juhoslávii a Rwande v polovici 90. rokov, keďže USA poskytlo finančné prostriedky a personál. USA však neboli v každom prípade ochotné prijať záväzky medzinárodného trestného práva, ktoré prijali európske krajiny. Tento štát bol posledný zo stálych členov Bezpečnostnej rady OSN, ktorý ratifikoval Dohovor o genocíde, a to takmer štyridsať rokov po jeho prijatí a s dôležitými výhradami. Výhrady nazývané aj ako balík suverenity Lugar-Helms-Hatch, podľa odborníkov obsah aj silu dohovoru výrazne oslabili. Niektorí akademici ako LeBlanc tvrdia, že väčšina výhrad k dohovoru pramenili z obáv, že by ho v rámci vnútroštátneho práva využili menšiny ako Afroameričania alebo domorodí Američania, a to ako nástroj na zodpovedanie sa v záležitostiach rasových vzťahov.¹⁸

USA podpísalo, ale zatiaľ neratifikovalo taktiež dodatkové protokoly I a II k Ženevským dohovorom, ktoré obsahujú ochranu osôb a predmetov v modernej vojne. USA navyše počas rokovaní o stálom medzinárodnom súde obhajovali návrhy na súd s obmedzenou jurisdikciou. Svoje postavenie odporcu si tento štát zachoval aj na záverečnej diplomatickej konferencii v Ríme, bez ohľadu na ústupky ostatných krajín. Na rozdiel od väčšiny krajín,

¹⁷ Groenleer. M. The United States, the European Union, and the International Criminal Court: Similar values, different interest? In: I-CON. VOL. 13. No. 4. 2015. str. 925.

¹⁸ LeBlanc. L. J. The Unites States and the Genocide Convention. 1991. Str. 13

vrátane všetkých členských štátov EÚ, na konci konferencie USA nehlasovalo za štatút súdu.¹⁹

Odmietnutie štatútu zo strany USA neznamená, že vedúce postavenie pri podpore medzinárodných trestných zmlúv alebo dohovorov automaticky hneď prešiel na EÚ. Hoci pätnásť členských štátov EÚ (vrátane Británie a Francúzska) ratifikovalo najdôležitejšie medzinárodné zmluvy tvoriace pramene medzinárodného trestného práva, niektoré, podobne ako Spojené kráľovstvo, tak urobili až po značnom zdržaní. Včasná podpora EÚ bola oveľa viac odrazom podpory, ktorú vyjadrili jednotlivé členské štáty. Členské štáty EÚ sa aktívne zúčastnili prieskumných rozhovorov o štatúte, koordinácia v rámci EÚ však bola obmedzená. Hoci vytvorenie jednotnosti ako aj zapojenie EÚ do vytvorenia ICC prebiehalo pomaly, ale napriek tomu prebiehalo, keďže sa vnútorná koordinácia časom čím ďalej zvyšovala. Členské štáty boli postupne vtáňované do rozširujúceho sa spektra politických iniciatív.²⁰

V rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ, bola spoločná pozícia k Medzinárodnému trestnému súdu prijatá v roku 2001. Spoločná pozícia slúžila predovšetkým na zopakovanie postojov, ktoré už zaujali jednotlivé členské štáty.²¹ V roku 2002 bol vypracovaný akčný plán s cieľom poskytnúť vplyv na túto spoločnú pozíciu. Akčný plán však zostal právne nezáväzným politickým dokumentom.²² EÚ ako taká sa viac angažovala v prijatí revidovanej spoločnej pozície ohľadom ICC.²³ Členské štáty súhlasili so spoločnou podporou celosvetovej ratifikačnej kampane, aby Súdny dvor dosiahol univerzálny charakter. Týmto mali členské štáty taktiež pomáhať tretím krajinám pri vykonávaní štatútu. V rokoch 2002 až 2010 uskutočnila EÚ viac ako 340 diplomatických demaršov do viac ako 100 krajín a medzinárodných organizácií. Revidovaný akčný plán prijatý v roku 2004

¹⁹ Groenleer. M. The United States, the European Union, and the International Criminal Court: Similar values, different interest? In: I-CON. Vol. 13. No. 4. 2015. Str. 927.

²⁰ Ibid.

²¹ Spoločný postoj Rady Európskej únie č. 2001/443/CFSB z 11. júna 2001. O.J.L 155/19.

²² Akčný plán Rady Európskej únie z 15. mája 2002.

²³ Spoločný postoj Rady č. 2001/474/CFSB z 20. júna 2002. O.J. L. 164/1..

priniesol množstvo nových iniciatív, predovšetkým vytvorenie kontaktného bodu EÚ pre ICC a možnosť vyslania právnych expertov členských štátov pod vlajkou EÚ do krajín, ktoré žiadajú o pomoc pri vyšetrovaní zločinov podľa štatútu.²⁴

V rámci sfér Slovenskej republiky treba poznamenať, že ratifikácia prezidentom prebehla 8. apríla 2002. V zmysle článku 7 ods. 5 Ústavy SR Rímsky štatút priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a preto má prednosť pred zákonmi SR. Keďže SR je štátom s prednosťou medzinárodného práva pred vnútroštátnym právom, t.j. je uprednostňovaná monistická teória, aplikácia Rímskeho štatútu v právnom systéme nepredstavuje významnejší problém. Jediné otázky vyvstávajú pri samovykonateľnosti zmluvy alebo pri možnom priamom účinku, a to v tej časti kde ju možno aplikovať.²⁵

Ústavný súd SR vo svojej druhej správe o ústavných otázkach, ktoré sa objavili v súvislosti s ratifikáciou Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu predložil obsah komentárov k problematike a k výhradám ostatných štátov.²⁶ V tejto správe jasne vidieť, že Slovensko nemalo výhrady pri prijatí Rímskeho štatútu. V rámci verejnej správy Stálej misie SR pri Organizácii Spojených národov sa taktiež nachádzajú podklady týkajúce sa implementácie Rímskeho štatútu do právneho systému SR.²⁷ V tejto správe sú špecifikované aké úpravy prebehli na vytvorenie právneho rámca pred ratifikáciou. Predpoklady pre možnosť vydania občana SR na stíhanie pred ICC vytvorila novela Ústavy v roku 2001, novelizácie trestného zákona v roku 2002 ako aj Trestného poriadku. Novelizácie riešili vybrané otázky, ako začlenenie zločinu proti ľudskosti, rozšírenie univerzálnej pôsobnosti

²⁴ Akčný plán opatrení nadväzujúcich na spoločnú pozíciu k Medzinárodnému trestnému súdu z 4. Februára 2004. doc. 12080/11.

²⁵ Šmigová. K. Princíp komplementarity v medzinárodnom trestnom práve. 2019. str. 89.

²⁶ Doplnenie k druhej správe Ústavného súdu o ústavných otázkach, ktoré sa objavili v súvislosti s ratifikáciou Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. SDL-INF(2001)001. prijatá Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva na jej 76. plenárnom zasadnutí. 2008.

²⁷ Správa Stálej misie Slovenskej republiky pri Organizácii Spojených národov New York. Č. 223/2009-USSM/ES.

Trestného zákona, definíciu vojny ako aj otázku zodpovednosti vojenského veliteľa. Legislatíva trestného práva sa odvtedy novelizovala ale zmeny pre dôvody prijatia Rímskeho štatútu predstavovali posun pre Slovenské trestné právo.

ICC v Európskej únii

Trestné právo zostávalo dlho oblasťou, o ktorej sa predpokladalo, že patrí do výlučnej legislatívnej kompetencie členských štátov. Už na začiatku sa ukázalo, že všeobecne platné normy Únie môžu mať rôzne dôsledky na výklad, uplatňovanie a platnosť ustanovení trestného práva členských štátov. Národne definované trestné činy by mohli byť v rozpore so slobodami Únie.²⁸

Normy Únie v tejto oblasti by preto prípad od prípadu mohli nahradiť protichodné vnútroštátne normy alebo by mohli vyžadovať ich výklad v súlade s právom Únie. Obvinený sa mohol spoliehať na priamo účinné ustanovenia smernice na zrušenie alebo zmiernenie trestnej zodpovednosti na základe protichodných ustanovení vnútroštátneho práva.²⁹ Okrem toho, hoci výber sankcií patrí členským štátom, účinnosť práva Únie by mohla vyžadovať existenciu kriminalizácie a sankcií za porušenie právnych predpisov Únie za podmienok analogických s podmienkami, ktoré sa uplatňujú na porušenia vnútroštátnych právnych predpisov podobnej povahy a dôležitosti. Vnútroštátne orgány musia tiež zaobchádzať s porušeniami práva Únie s rovnakou starostlivosťou ako s príslušnými vnútroštátnymi právnymi predpismi. Na druhej strane, použitie trestného práva sa môže tiež ukázať ako neprimerané, a teda v rozpore so všeobecnými zásadami práva Únie, napríklad ak by porušené normy Únie mali iba administratívny charakter. Napriek

²⁸ Spojený prípad Európskeho súdneho dvora vo veci Prokurátor v Keck a Mithouard. C-267 a C-268/91 z roku 1993. ECR I-6097.

²⁹ Prípad Európskeho súdneho dvora vo veci Prokurátor v Johannes Martinus Lemmens t roku 1998. ECR I-3711.

mnohonásobným účinkom práva EÚ v oblasti trestného práva, až do prijatia Maastrichtskej zmluvy sa zdalo, že Únie chýbajú kompetencie prijímať právne predpisy v oblasti trestného práva.³⁰ Vývoj v rámci EÚ a oblasti medzinárodného trestného práva však neostal pri Maastrichtskej zmluve z roku 1992. V porovnaní so situáciou a očakávaniami osemdesiatych rokov sa v deväťdesiatych rokoch dosiahlo veľa v oblasti policajnej a justičnej spolupráce, implementácia dohody o Schengene, zriadenie Europolu, dodatočné zmluvy o právnej pomoci EÚ, rozvoj kriminálnej politiky v mnohých kriminálnych odvetviach. Vzhľadom na vývoj je zavedenie európskeho zatykača taktiež významným krokom vpred v smere vytvárania európskeho právneho priestoru. V tom istom období sme tiež svedkami enormného zlepšenia koncepcie vzájomného uznávania rozhodnutí v trestnom práve. V otázkach trestných činov medzinárodnej povahy sa však týkal vývoj taktiež oblasti prielomu medzinárodného práva a práva EÚ. Pri vytváraní nového orgánu ICC prostredníctvom Rímskeho štatútu, preto museli byť vyriešené taktiež otázky vzťahu týchto dvoch právnych systémov.³¹

Význam Rímskeho štatútu, prijatého 17. júla 1998, vytvárajúceho Medzinárodný trestný súd, ktorý bol zriadený s cieľom riešiť najzávažnejšie zločiny medzinárodného významu, a to genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny vyzdvihovala EÚ od začiatkov. Jeho zriadenie vzbudilo veľkú nádej, že tie najstrašnejšie zločiny už nezostanú nepotrebané a že ich odstrašujúci účinok výrazne zníži ich výskyt. EÚ od začiatku silne podporovala systém ICC.³²

Ako už bolo spomenuté USA neratifikovalo dohovor čo ovplyvnilo aj vývoj v EÚ. USA podpísali viac ako 100 dvojstranných dohôd o imunitě s tretími krajinami, aby sa zabezpečilo, že tieto štáty nebudú môcť svojich

³⁰ Mylly. T. Criminal enforcement and European Union law. In: Geiger.Ch. Criminal Enforcement of Intellectual Property. 2012. Str. 218.

³¹ Groenhuijsen. M., Fijnaut. C. Criminal Law in the European Union: a Giant Leap or Small Step? In: The Dutch Report for the Dublin Congress of the International Federation for European Law. 2004. str. 18.

³² Brífing Európskeho parlamentu. Achievements and challenges 20 years after adoption of the Rome Statute. Č. PE 625.126. str. 1.

občanov vydať na súd. Podľa Rímskeho štatútu je to právne možné. Článok 98 rímskeho štatútu udeľuje výnimku týkajúcu sa odovzdania obvinených osôb do jurisdikcie súdu štátom, ktoré majú dvojstranné dohody zakazujúce to. EÚ v reakcii na to navrhla Hlavné zásady dvojstranných dohôd o neodovzdaní pre svoje členské štáty s cieľom zachovať integritu Rímskeho štatútu.³³ Podľa nich by uzavretie amerických dohôd v tom čase bolo v rozpore so štatútom ICC. Preto taktiež tretie štáty ktoré neratifikovali Rímsky štatút, majú možnosť spolupracovať s ICC.³⁴

EÚ a ICC v súčasnosti udržiava pozitívny vzťah a spolupracuje na pravidelnej báze. Na základe dohody o spolupráci a pomoci EÚ vyhlásilo, že zásady Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, ako aj zásady upravujúce jeho fungovanie, sú plne v súlade so zásadami a cieľmi Európskej únie.³⁵

Jurisdikcia ICC

Jedna z najdôležitejších otázok pri vzťahu ICC a členských štátov ako aj pri uznávaní rozsudkov je otázka jurisdikcie a kolízií právnych noriem medzinárodného práva a regionálneho systému práva EÚ. V otázke medzinárodného trestného práva je proces premietnutia najvýraznejších medzinárodných zločinov úzko prepojený na princíp komplementarity. Preto

³³ Spoločný postoj Rady Európskej únie č. 12134/02 z roku 2002. General Affairs and External Relations.

³⁴ Poznámka autorky: USA to využili pod Obamovou administratívou a na súd doručili jedného podozrivého.

³⁵ Preambula dohody medzi Medzinárodným trestným súdom a Európskou úniou ohľadom kooperácie a pomoci z 10. Apríla 2006. OICC-PRES/01-01-06.

všetky prípady v trestnej veci, ktoré nie sú vecou jurisdikcie vnútroštátnych súdov, musia byť vyšetrené pred medzinárodným trestným súdom.³⁶

Aj keď komplementarita a princíp komplementarity nie je v štatúte explicitne definovaný ide o zaužívaný termín v spojitosti s výkladom Rímskeho štatútu.³⁷ Na základe zásady prípustnosti ide o súčasť zákonného systému uvedeného v článku 17 Štatútu na určenie, či by mal byť konkrétny prípad prerokovaný pred ICC.³⁸ Na tento účel komplementarita predpokladá existenciu štátu alebo štátov, ktoré majú záujem o právomoc vo veci konať a tak si navzájom s ICC konkurujú. Posúdenie komplementarity ako prípustnosti je navrhnuté tak, aby zodpovedalo na otázku, kto by mal vykonávať jurisdikciu v prípade, že sa v konkrétnej veci môže konať na dvoch alebo viacerých súdoch.

Princíp komplementarity je základným kameňom štruktúry ICC. Skutočnosť, že ICC je svojou povahou komplementárny k vnútroštátnym súdom, zaisťuje, že si neuzurpuje právomoc ani neohrozí povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné zločiny. Komplementarita skôr vytvára zásadnú, ale obmedzenú úlohu ICC ako medzinárodného mechanizmu splnomocneného vkročiť v prípade porušovania. Na druhej strane ustanovenia o jurisdikcii sú najväčšou slabinou zmluvy. Schopnosť ICC je vo vyplňaní medzier spôsobenej zlyhaním vnútroštátnych orgánov. Takto sa zamedzilo ukladaniu zbytočne obmedzujúcich podmienok výkonu jurisdikcie. Je však otázne či v takomto prípade nie je ochrana slabšia, ako by mala byť,

³⁶ Rastan, R. Complementarity: Contest or Collaboration? In: Bergsmo, M. Complementarity and the Exercise of Universal Jurisdiction for Core International Crimes. Forum for International Criminal and Humanitarian Law. Publication Series. č. 7. str. 84.

³⁷ Newton, M.A. Comparative Complementarity: Domestic Jurisdiction Consistent With the Rome Statute of the International Criminal Court. In: Military Law Review. Vol. 167. 2001. para 26.

³⁸ Pozri Prípád Medzinárodného trestného súdu Prokurátor v Thomas Lubanga Dyilo. Rozsudok na odvolanie proti rozhodnutiu o obrannej výzve ohľadom jurisdikcie súdu z 14. Decembra 2006. č. ICC-01/04-01/0Ž. para 23.

aby bola obetiam poskytnutá spravodlivosť ako aj zamedzená beztrestnosť páchatel'ov.³⁹

Podľa Štatútu je pravidlom, ktorým sa majú tieto konflikty jurisdikcií riešiť, že ICC by mal pred sebou vyhlásiť prípad za neprípustný z dôvodu skutočného vnútroštátneho konania vo vzťahu k tomu istému prípadu. V dôsledku toho môže byť prípad pred ICC predložený len za jednej z dvoch okolností. V prípade, že neexistujú príslušné vnútroštátne konania, alebo v prípade, že tieto vnútroštátne konania sú postihnuté neschopnosťou alebo neochotou viesť ich skutočne a spravodlivo.⁴⁰ Na základe tohto vyvstávajú dve hlavné otázky. V prvom rade je to otázka inštitucionálnej schopnosti krajín vyšetrovať medzinárodné zločiny v rámci ich národnej jurisdikcie. Za druhé, zlepšenie procesnej účinnosti pri vyšetrovaní medzinárodných trestných činov pred vnútroštátnymi súdmi.⁴¹

V prípade súčasného výkonu jurisdikcie vo veci na medzinárodnej a vnútroštátnej úrovni sú sudcovia ICC povinní vykonať posúdenie pravosti predmetného vnútroštátneho konania. Kritérium, na základe ktorého má ICC zadať toto rozhodnutie, je postavené na základe dvoch testov, a to testu neochoty a testu neschopnosti.⁴²

Napriek tomu, že existuje množstvo komentárov analyzujúcich spôsob, ako by mal súd pri hodnotení neochoty a neschopnosti konať, súd sa skôr obmedzene uchýlil k prípadom spornej jurisdikcie. Odvolací senát vyhlásil, že zistenie neochoty alebo neschopnosti nie je predpokladom prípustnosti veci podľa článku 17 ods. 1 písm. a), čo znamená, že ak je štát vo veci nečinný, je potrebné posúdiť otázku neochoty alebo neschopnosti. Pokiaľ ide o článok 17 ods. 1 písm. b), odvolacia komora rozhodla, že ustanovenie

³⁹ Dicker. R., Duffy. H. National Court and the ICC. In: The Brown Journal of World Affairs. Vol. 6. No. 1. str. 54.

⁴⁰ Rozsudok Medzinárodného trestného súdu v prípade Prokurátor v Germain Katanga a Mathieu Ngudjolo Chui. z 25. júna 2009 ohľadom prípustnosti prípadu. Č. ICC-01/04-01/07-1497. para 78.

⁴¹ Rímsky štatút čl. 123.

⁴² Neformálny odborný dokument: The Principle of complementarity in practice. Č. ICC-01/04-01/07-1015-Anx 01-04-2009; 1/37 VW. para. 21-23.

obsahuje dva kumulatívne prvky. Tieto stanovujú, že prípad musel byť predbežne vyšetrovaný a príslušný štát sa musel rozhodnúť vec nestíhať. Ak štát prípad nevyšetruje, avšak pokračuje v trestnom stíhaní z dôvodu odovzdania osoby ICC, neznamená to rozhodnutie nestíhať podľa článku 17 ods. 1 písm. b). Spomenutý článok sa využíva iba vtedy, ak vnútroštátne rozhodnutie vo veci samej viedlo k konečnému rozhodnutiu alebo oslobodeniu obvineného spod obžaloby.⁴³

Podľa článku 15 a článku 53 ods. 1 sa komplementarita musí posúdiť aj vo fáze pred začatím vyšetrovania, aby sa preventívne zabránilo budúcim výzvam. Keďže v tejto fáze zatiaľ nebude prípad formovaný v zmysle konkrétnych incidentov, zločinov a identifikovaných podozrivých, hodnotenie bude prediktívne. Preto musí prokurátor v tejto fáze zvážiť potenciálne prípady, ktoré by pravdepodobne mohli vyplývať z vyšetrovania situácie, ktoré je možné napríklad vykladať vo svetle uvedenej prokurátorskej stratégie zameranej na tých, ktorí podľa všetkého nesú najväčšiu zodpovednosť za najzávažnejšie zločiny. Napríklad pri povoľovaní vyšetrovania prokurátora proprio motu v rámci situácie v Kensej republike teda stanovuje parametre takých potenciálnych prípadov, ako sú skupiny zapojených osôb, ktoré budú pravdepodobne stredobodom vyšetrovania na účely vytvárania precedensu pre budúce prípady alebo trestných činov v jurisdikcii súdu, ktoré boli údajne spáchané počas incidentov, ktoré budú pravdepodobne predmetom vyšetrovania na účely vytvárania precedensu pre budúce ďalšie prípady.⁴⁴

Ak ICC rozvíja judikatúru o uplatňovaní článku 17, je pravdepodobné, že vnútroštátne orgány sa budú čoraz častejšie musieť odvolávať na princípy odvodené z rozhodnutí o prípustnosti súdu. To môže zahŕňať napríklad aplikáciu interpretácie pojmu pravosti, rešpektovanie riadneho postupu, úmysel chrániť osobu pred spravodlivosťou, neoprávnené zdržanie, nezávislosť a nestrannosť, uplatniteľnosť výnimiek z amnestie, milosti alebo podmienené imunity a to, či je možné považovať národné

⁴³ Rozsudok Medzinárodného trestného súdu v prípade Prokurátor v Jean-Pierre Bemba Gombo z 26. 6. 2010 ohľadom prípustnosti prípadu. Č. ICC-01/05-01/08-802. Para. 248.

⁴⁴ Rozsudok v ohľade článku 15 Rímskeho štatútu v prípade Situácie v Kensej republike z 31. Marca 2010. Č. ICC-01/09-19. para 50 a 183.

jurisdikcie za neschopné z dôvodu neúplného vykresľovania medzinárodných trestných činov vo vnútroštátnom práve alebo iné medzery vo vnútroštátnom procese.⁴⁵

Hlavný bývalý prokurátor Luis Moreno-Ocampo sa vyjadril, že úrad prokurátora ICC môže byť schopný vyriešiť niektoré zo súčasných problémov prostredníctvom užšej a aktívnejšej interakcie s vnútroštátnymi súdmi, pričom prijme politiku, ktorá sa definovala ako pozitívna komplementarita alebo príležitostne proaktívna komplementárnosť.⁴⁶

Pozitívnou komplementaritou je vo všeobecnosti myšlienka, že Súdny dvor, a najmä úrad prokurátora spolu s hlavným prokurátorom, by sa mali snažiť pomocou rôznych metód povzbudiť štáty, aby stíhali prípady na domácom území, kedykoľvek je to možné. Konečným cieľom takejto politiky je posilnenie domácich kapacít, čo bude mať pravdepodobne významný pozitívny vplyv na predchádzanie budúcich medzinárodných zločinov. Pozitívna komplementárnosť naznačuje, že aktívnejší a kooperatívnejší vzťah medzi štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, a Medzinárodným trestným súdom má zásadný význam pre úspech súdu, najmä pokiaľ ide o jeho dlhodobý preventívny vplyv.⁴⁷

Tam, kde mala tradičná komplementárnosť chrániť suverenitu štátu a bola postavená na myšlienke, že štáty budú vykonávať vnútroštátne stíhania v dôsledku hrozby medzinárodnej intervencie ICC, pozitívna komplementárnosť predpokladá spoluprácu medzi národnými jurisdikciami a súdom ICC. Dané znamená proaktívnejší prístup, ako aj že ICC bude posilňovať schopnosť štátov vykonávať skutočné vyšetrovania a stíhania. Táto činnosť by mohla zahŕňať čokoľvek od komunikácie so štátmi, v ktorých môže dôjsť

⁴⁵ Bergsmo.M. Complementarity: and the Exercise of Universal Jurisdiction for Core International Crimes. In: Forum for International Criminal and Humanitarian Law. Publication Series. 2010. Str. 91

⁴⁶ Moreno-Ocampo. L. A positive approach to complementarity: the impact of the Office of the Prosecutor. In: Stahnan. C., El Zeidy.M.M. The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice. 2014. str. 29.

⁴⁷ Marshall. K.A. Prevention and Complementarity in the International Criminal Court A Positive Approach. In: The Human Rights Brief. Vol. 17. No. 2. 2010. Str. 22.

k porušovaniu medzinárodného trestného práva, cez zavedenie právnych a justičných školení a mechanizmov spolupráce s cieľom posilniť slabý justičný systém až po miestne monitorovanie súdnych konaní vedených vo veci zločinov, ktoré by inak spadali pod jurisdikciu ICC.⁴⁸

Záver

EÚ je horlivým zástancom Rímskeho štatútu a Medzinárodného trestného súdu a jej členské štáty sú spoločne najväčším prispievateľom do rozpočtu tohto súdneho inštitútu. Politika EÚ vo vzťahu k ICC je momentálne založená na rozhodnutí Rady EÚ z roku 2011 a akčnom pláne jeho vykonávania.⁴⁹

EÚ uznáva dôležitosť zásady komplementárnosti, ktorá uprednostňuje zodpovednosť a spravodlivosť na vnútroštátnej úrovni, čo predpokladá, že justičný systém každého štátu funguje efektívne a nezávisle. Režim komplementarity ICC je základným kameňom Rímskeho štatútu. Pri potvrdzovaní pojmu, súbežná jurisdikcia zdôrazňuje preferenciu výkonu domácej jurisdikcie pred medzinárodnou jurisdikciou. Na základe daného je ICC často opisovaný ako slabší súrodenec ad hoc tribunálov, pretože mu chýba prvenstvo. Zdá sa však, že inštitucionálny vzťah vytvorený medzi ICC a vnútroštátnymi orgánmi je oveľa súdržnejší ako predchádzajúci vzťah existujúci medzi vnútroštátnymi súdmi a spomenutými ad hoc tribunálmi. Dôvodom je, že rámec komplementarity a jeho sprievodné ustanovenia o prípustnosti poskytujú ICC silné právomoci v oblasti dohľadu nad

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Brífing Európskeho parlamentu. Achievements and challenges 20 years after adoption of the Rome Statute. Č. PE 625.126. str. 10.

vnútroštátnymi konaniami a vytvárajú silné stimuly na podporu súladu s domácimi predpismi.⁵⁰

Štatút v porovnaní s často nesplnenými záväzkami, ktoré vytvorili predchádzajúce režimy zmlúv, stanovuje oveľa hlbší súbor interakcií medzi medzinárodnými normami a domácou praxou, čo má za následok zvýšené šance na skutočné presadzovanie práva. V tomto zmysle je nadobudnutie platnosti Rímskeho štatútu viac než len zriadenie nového súdu. Štatút vytvára globálny systém dodržiavania predpisov pri presadzovaní medzinárodného trestného práva. To sa dosahuje umiestnením ICC do už existujúceho rámca zmluvných povinností a obyčají záväzných pre štáty. V rámci tohto systému funguje ICC ako výnimka a nie ako norma, pretože primárnu zodpovednosť za represiu medzinárodných zločinov nesú domáce inštitúcie. Súdny dvor môže preto nabádať štáty, aby prijali opatrenia prostredníctvom konkurenčnej súťaže o alokáciu fóra, ale môže tiež podporovať spoluprácu a synergiu na viacerých fórach. Úspech tohto globálneho justičného systému preto závisí od rovnováhy medzi medzinárodnými a vnútroštátnymi opatreniami, medzi stimulmi a nátlakom ako aj medzi súťažou a spoluprácou.⁵¹

Medzinárodný trestný súd, zriadený v roku 2002, sa snaží vziať na zodpovednosť vinníkov za niektoré z najhorších zločinov na svete. Mnohí akademici tvrdia, že to odrádza potenciálnych vojnových zločincov, posilňuje právny štát a ponúka spravodlivosť obetiam. Súd však od svojho vzniku čelil značným neúspechom. Nebolo možné získať podporu veľkých mocností vrátane USA, Číny a Ruska. Dve krajiny sa zo súdu stiahli a mnohé africké vlády sa sťažujú, že súd viac menej diskriminuje Afriku. Zároveň, aj bývalá administratíva Donalda J. Trumpa zvýšila odpor USA voči ICC a obnovila diskusiu o legitimitě súdu. Prístup prezidenta Joe Bidena k súdu momentálne viac pripomína Obamov spolupracujúci postoj. Jeho administratíva však

⁵⁰ Bergsmo.M. Complementarity: and the Exercise of Universal Jurisdiction for Core International Crimes. In: Forum for International Criminal and Humanitarian Law. Publication Series. 2010. str. 131.

⁵¹ Shany.Y. The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals. 2004. str. 86-127.

vyjadrila znepokojenie nad vyšetrovaním palestínskych území, o ktorom ICC vo februári 2021 rozhodol, že má jurisdikciu, napriek odporu Izraela.⁵²

Podpora alebo námietky voči ICC nemusia byť nevyhnutne rovnaké ako podpora alebo nesúhlas s medzinárodným trestným právom. Podpora EÚ je za ukončenie beztrestnosti páchatel'ov svetových ohavných zločinov, ale v konkrétnych politických možnostiach. Niektoré štáty sú proti niektorým ustanoveniam Rímskeho štatútu a niektorým charakteristickým znakom tohto súdu, pretože neakceptujú samotnú možnosť, že by sa na ich štátnych príslušníkov vzťahovala jurisdikcia ICC, bez ohľadu na to, aké závažné sú trestné činy. EÚ vrátane krajín, ako je Británia a Francúzsko, napriek obavám ale štatút ratifikovala.⁵³

Autoritatívne hlasy kritizovali niektoré z ustanovení Štatútu za to, že vhodne nereflektujú obyčajové právo alebo dokonca predstavujú krok späť v jeho vývoji, bez ohľadu na (alebo možno práve preto) nevyhnutne politizované mnohostranné prostredie, v ktorom boli prijaté.⁵⁴

Od začiatku svojej činnosti v roku 2003 ICC vedie vyšetrovania a súdne procesy v súvislosti s niektorými z najbrutálnejších konfliktov na svete a nevyhýbal sa vyšetrovaniu jednotlivcov na najvyššej úrovni moci, napríklad prezidentských úradov. Vyvinul rozsiahle nástroje na ochranu najcitlivejšieho prvku súdneho konania, svedkov, ktorí v mnohých prípadoch čelili zastrašovaniu, násiliu a dokonca smrti. Súd sa však stretol aj s ťažkosťami a inherentnými obmedzeniami. Účinnosť súdu preto nemožno posudzovať iba na základe trestných konaní, ktoré sa na jeho pôde odohrali. ICC je súdom poslednej inštalácie a jeho vplyv na vnútroštátne justičné systémy je významný.

⁵² Článok Council on Foreign Relations. The Role of the International Criminal Court. [online]. [cit. 19.10.2021]. Dostupné na: <https://www.cfr.org/backgrounder/role-international-criminal-court>.

⁵³ Groenleer. M. The United States, the European Union, and the International Criminal Court: Similar values, different interest? In: I-CON. VOL. 13. No. 4. 2015. str. 943.

⁵⁴ Triffterer. O. Ed. Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court – Observers's Notes, Article by Article. 1999.

Aj keď proces, príp. snaha o začatie trestného procesu nie je vždy úspešná⁵⁵ postavenie ICC a samotného Rímskeho štatútu sa neustále vyvíja aj s ohľadom na jeho pôsobenie v rámci EÚ.

Zoznam použitej literatúry:

1. Akčný plán Rady Európskej únie z 15. Mája 2002.
2. Akčný plán opatrení nadväzujúcich na spoločnú pozíciu k Medzinárodnému trestnému súdu z 4. Februára 2004. doc. 12080/11.
3. Austrália Zákon o Medzinárodnom trestnom súde č. 202.
4. Bergsmo.M. Complementarity: and the Exercise of Universal Jurisdiction for Core International Crimes. In: Forum for International Criminal and Humanitarian Law. Publication Series. 2010.
5. Brazília Zákon č. 2889/1956.
6. Brífing Európskeho parlamentu. Achievements and challenges 20 years after adoption of the Rome Statute. Č. PE 625.126.
7. Cyprus Zákon 23(III) z roku 2006.
8. Dánsko Zákon č. 342 z roku 2001.
9. Dicker. R., Duffy.H. National Court and the ICC. In: The Brown Journal of World Affairs. Vol. 6. No. 1.
10. Doplnenie k druhej správe Ústavného súdu o ústavných otázkach, ktoré sa objavili v súvislosti s ratifikáciou Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. SDL-INF(2001)001. prijatá Európskou komisiu pre demokraciu prostrdníctvom práva na jej 76. plenárnom zasadnutí. 2008.
11. Ferdinandusse. W. Direct Application of International Criminal Law in National Courts. 2006.

⁵⁵ Africa News. Sudan to hand former Leader Omar Al-Bashir, other officials to icc. [online]. [cit. 20. 9. 2021]. <https://www.africanews.com/2021/08/11/sudan-to-hand-former-leader-omar-al-bashir-other-officials-to-icc/>

12. Garayová, L. Torture as a just means of preventing terrorism? – Mučenie ako prostriedok na predchádzanie terorizmu? In: Spoločnosť proti terorizmu. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. – ISBN 9788073805463. – s. 360-364

13. Groenhuijsen. M., Fijnaut. C. Criminal Law in the European Union: a Giant Leap or Small Step? In: The Dutch Report for the Dublin Congress of the International Federation for European Law. 2004.

14. Groenleer. M. The United States, the European Union, and the International Criminal Court: Similar values, different interest? In: I-CON. Vol. 13. No. 4. 2015.

15. Chavez Tafur. G. Using International Law to By-pass Domestic Legal Hurdles: On the Applicability of the Statute of Limitations in the Menéndez et al. Case. In: Journal of International Criminal Justice. Vol. 6. č.5. 2008. str. 1061-1075.

16. India čl. 3(3) Zákon o Ženevských dohovorech z roku 1960.

17. Jawad. S. Objectives of International Criminal Law and Jurisdiction of ICC. In: Sociology and Anthropology. Vol. 3. No. 3. 2015.

18. La Rosa, A. Tafur. G. Ch. International Humanitarian Law through the Rome Statute. In: International Criminal Justice and Practice from the Rome Statute to Its Review.

19. LeBlanc. L. J. The United States and the Genocide Convention. 1991.

20. Marshall. K.A. Prevention and Complementarity in the International Criminal Court A Positive Approach. In: The Human Rights Brief. Vol. 17. No. 2. 2010.

21. Moreno-Ocampo. L. A positive approach to complementarity: the impact of the Office of the Prosecutor. In: Stahnan. C., El Zeidy. M.M. The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice. 2014.

22. Mylly. T. Criminal enforcement and European Union law. In: Geiger. Ch. Criminal Enforcement of Intellectual Property. 2012.

23. Neformálny odborný dokument: The Principle of complementarity in practice. Č. ICC-01/04-01/07-1015-Anx 01-04-2009; 1/37 VW.
24. Nemecko Zákoník zločinov proti medzinárodnému právu z roku 2002.
25. Newton. M.A. Comparative Complementarity: Domestic Jurisdiction Consistent With the Rome Statute of the International Criminal Court. In: Military Law Review. Vol. 167. 2001.
26. Odporúčacie stanovisko Medzinárodného výboru Červeného kríža pre Komisiu pre medzinárodné právo. Metóda začlenenia trestu do trestného práva. 2004.
27. Preambula dohody medzi Medzinárodným trestným súdom a Európskou úniou ohľadom kooperácie a pomoci z 10. Apríla 2006. OICC-PRES/01-01-06.
28. Prípád US v Calley. Č. 46 C.M.R. 1131-1138.
29. Prípád Európskeho súdneho dvora vo veci Prokurátor v Johannes Martinus Lemmens t roku 1998. ECR I-3711.
30. Prípád Medzinárodného trestného súdu Prokurátor v Thomas Lubanga Dyilo. Rozsudok na odvolanie proti rozhodnutiu o obrannej výzve ohľadom jurisdikcie súdu z 14. Decembra 2006. č. ICC-01/04-01/06.
31. Rastan. R. Complementarity: Contest or Collaboration? In: Bergsmo.M. Complementarity and the Exercise of Universal Jurisdiction for Core International Crimes. Forum for International Criminal and Humanitarian Law. Publication Series.č. 7.
32. Rímsky štatút
33. Ročenka Komisie pre medzinárodné právo 1954. Vol. II.
34. Ročenka Komisie pre medzinárodné právo 1996 Vol. I a vol. II.

35. Rozsudok Medzinárodného trestného súdu v prípade Prokurátor v Germain Katanga a Mathieu Ngudjolo Chui. z 25. Júna 2009 ohľadom prípustnosti prípadu. Č. ICC-01/04-01/07-1497.

36. Rozsudok v ohľade článku 15 Rímskeho štatútu v prípade Situácie v Kenskej republike z 31. Marca 2010.č. ICC-01/09-19.

37. Rozsudok Medzinárodného trestného súdu v prípade Prokurátor v Jean-Pierre Bemba Gombo z 2é. 6.2010 ohľadom prípustnosti prípadu. Č. ICC-01/05-01/08-802.

38. Rumunsko špeciálna časť Trestného zákonníka, časť I z roku 2003.

39. Shulzhenko. N., Romashkin. S. Shulzhenko. O. Mokhonchuk.S. Implementation of international crimes under the Rome Statute into national legal systems. In. Amazonia Investiga, Vol. 8. Issue 28.

40. Správa Stálej misie Slovenskej republiky pri Organizácii Spojených národov New York. Č. 223/2009-USSM/ES.

41. Spojené Kráľovstvo Zákon o Medzinárodnom trestnom súde z roku 2001.

42. Spojené Kráľovstvo čl. 1 Zákon o Ženevských dohovoroch z roku 1957.

43. Spojený prípad Európskeho súdneho dvora vo veci Prokurátor v Keck a Mithouard. C-267 a C-268/91 z roku 1993. ECR I-6097.

44. Spoločný postoj Rady Európskej únie č. 12134/02 z roku 2002. General Affairs and External Relations.

45. Spoločný postoj Rady Európskej únie č. 2001/443/CFSB z 11. Júna 2001. O.J.L 155/19.

46. Spoločný postoj Rady Európskej únie č. 2001/474/CFSB z 20.Júna 2002. O.J. L. 164/1.

47. Šmigová. K. Princíp komplementarity v medzinárodnom trestnom práve. 2019.

48. Švajčiarský Code Pénale Militaire. Violations of War. 1928;
Holandský Zákon o vojenských zločinoch.

POSTAVENIE A NEZÁVISLOSŤ SUDCOV NA SLOVENSKU

DALIBOR VYHNÁLIK¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou postavenia a nezávislosti sudcov v Slovenskej republike. Jedným zo základných atribútov výkonu súdnej moci je jej: „nezávislosť a nestrannosť“. Nezávislosť a nestrannosť sudcov je jedným zo základných predpokladov kvalitného rozhodovania a jeho predvídateľnosti, čím sa sleduje práve význam riadneho napĺňania (poskytovania) spravodlivosti, pričom práve hodnota spravodlivosti je najvšeobecnejšou hodnotou štátu. Tejto hodnote zodpovedá poskytnutie ochrany proti bezpráviu a naplnenie všeobecných právnych zásad, podľa ktorých každý je povinný znášať dôsledky svojho protiprávneho konania.

Kľúčové slová: súdnictvo, spravodlivosť, nezávislosť, nestrannosť.

Abstract

The article deals with the issue of the position and independence of judges in the Slovak Republic. One of the basic attributes of the exercise of judicial power is: "independence and impartiality". The independence and impartiality of judges is one of the basic preconditions for quality decision-making and its predictability, which monitors the importance of the proper fulfillment (provision) of justice, while the value of justice is the most general value of the state. This value corresponds to the provision of protection against injustice and the fulfillment of the general legal principles according to which everyone is obliged to bear the consequences of his or her unlawful conduct.

Keywords: judiciary, justice, independence, impartiality

¹ JUDr. Dalibor Vyhňálik – interný doktorand, Ústav súkromného práva, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, pracovisko: advokátska kancelária Blaha, Erben & Partneri, dalibor.vyhňalik@gmail.com

Úvod

Dôvera obyvateľov v spravodlivé, nezávislé a nestranné súdnictvo je na Slovensku v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ dlhodobo na nízkej úrovni. Prispieva k tomu aj verejnosťou vnímaná miera korupcie, ktorú potvrdzujú postupné odhalenia orgánov činných v trestnom konaní.

Obsahom práva na súdnu a inú právnu ochranu uvedený v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „*Ústava*“) je zákonom upravené relevantné konanie súdov a iných orgánov Slovenskej republiky. Každé konanie súdu alebo iného orgánu, ktoré je v rozpore so zákonom, je porušením Ústavou zaručeného práva na súdnu alebo inú právnu ochranu.²

Nezávislé súdnictvo nemôže existovať bez nezávislých sudcov. V tomto kontexte možno sudcovskú nezávislosť označiť za pojmový znak súdnej moci.³

Nezávislosť súdnej moci a sudcu znamená, že iné orgány verejnej moci nemajú nijaké oprávnenie vydávať príkazy, ktoré by mohli ovplyvniť výsledok rozhodovacej činnosti súdu alebo sudcu. Nezávislosť má zásadný význam pre súdnictvo aj pre sudcov. Účelom nezávislosti súdov je zabezpečiť súdom také postavenie, ktoré zodpovedá ich úlohe v právnom štáte, a to tak vo vzťahu k ďalším orgánom štátu (v horizontálnej úrovni vzťahov), ako aj vo vzťahu k subjektom podliehajúcim ich jurisdikcii. Všeobecne možno pojem nezávislosť súdov charakterizovať tak, že zahŕňa rozhodovanie bez akýchkoľvek právnych a faktických vplyvov na výkon ich právomoci a taktiež

² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 26/1994

³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, PL. ÚS 17/08, PL. ÚS 52/1999

vyľúčenie ich podriadenosti pri výkone právomoci komukoľvek inému. Nezávislosť súdnictva a nezávislosť súdov sú preto späté s plnením tých úloh, ktoré im v právnom štáte zveruje Ústava. V tomto smere tak nezávislosť súdov, ako ani nezávislosť sudcov nemôže byť nikdy nezávislosťou absolútnou a „samoúčelnou“, keďže sa poskytuje funkčne pre potreby riadneho výkonu súdnictva. V dôsledku toho ju nemožno považovať ani za akúsi „výsadu“ súdnej moci, ale (a naopak) za nevyhnutný predpoklad naplnenia jej zodpovednosti za nestranné a spravodlivé súdne rozhodnutia.⁴

Právo občana domáhať sa svojho práva na nezávislom súde sa zabezpečuje ustanoveniami čl. 141 ods. 1 a čl. 144 ods. 1 Ústavy. Účelom týchto ustanovení je zabezpečiť výkon súdnej moci takými štátnymi orgánmi (súdmi), ktoré nie sú podriadené iným zložkám štátnej moci. Súčasťou nezávislosti súdu je aj výkon súdnej moci osobami (sudcami), ktoré nie sú podriadené iným zložkám štátnej moci.⁵

Právo na súdnu a inú právnu ochranu poskytuje Ústava každému právu, ktoré je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené a ktorého sa možno zákonom ustanoveným postupom domáhať na súdnom alebo inom orgáne Slovenskej republiky. Poskytnutie práva na súdnu alebo inú právnu ochranu nie je možné obmedziť iba na základné práva a slobody tak, ako sú uvedené v Druhej hlave Ústavy. Takýto záver nie je možné odvodiť ani z Ústavy a ani zo zákonov upravujúcich výkon práva na súdnu a inú právnu ochranu.

Podľa čl. 143 ods. 1 Ústavy SR „*Sústavu súdov tvoria Najvyšší súd Slovenskej republiky (pozn.: v súčasnosti už aj Najvyšší správny súd Slovenskej republiky) a ostatné súdy.*“. Podľa čl. 143 ods. 2 Ústavy SR „*Podrobnejšiu úpravu sústavy súdov, ich pôsobnosť, organizáciu a konanie*

⁴ ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/1997

pred nimi ustanoví zákon.“ Z ústavného textu je zrejmé, že úprava sústavy súdov, s výnimkou najvyšších súdov, je plne v dispozícii zákonodarcu. A teda zriaďovanie alebo rušenie súdov sa môže v prípade „ostatných“ súdov vykonať len zákonom. Na ústavnú úpravu nadväzuje zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého sústavu súdov okrem najvyšších súdov tvoria krajské sudy, okresné sudy a Špecializovaný trestný súd. Tento zákon predpokladá, že sídla a obvody súdov upraví osobitný zákon.

Každé konanie štátneho orgánu, ktoré nie je v súlade so zákonom, to znamená, že ak štátny orgán nekoná v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon, protirečí príkazu ústavnej normy. Ak súd alebo iný orgán koná vo veci uplatnenia práva osoby určenej v čl. 46 ods. 1 Ústavy inak, ako v rozsahu a spôsobom predpísaným zákonom, porušuje ústavou zaručené právo na súdnu alebo inú právnu ochranu.

Sudy a sudcovia

Slovenská republika je podľa Ústavy parlamentnou demokraciou, v ktorej štátnu moc prezentovanú zákonodarnou mocou, výkonnou mocou a súdnou mocou vykonávajú štátne orgány. Deľba štátnej moci (na zákonodarnú, výkonnú a súdnu) aj v jej novodobom ponímaní je založená na systéme vzájomných brzd a protiváh medzi jednotlivými druhmi (formami) štátnej moci.

Základné právo na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy zaručuje, že každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Podstata základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy spočíva v oprávnení každého domáhať sa ochrany svojich práv na súde. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého

porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktoré tento článok Ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonávajú (čl. 46 ods. 4 Ústavy v spojení s čl. 51 Ústavy). Do obsahu základného práva na súdnu a inú právnu ochranu patrí aj právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá môže mať základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo v takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom, ktorý predpisuje zákon. Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy.⁶ Tento záver o ústavne súladnom výklade aplikovanej právnej normy sa vzťahuje v celom rozsahu aj na otázku prípustnosti návrhu na začatie konania v správnom súdnictve a na výklad, či predpoklady tejto prípustnosti z ústavného hľadiska boli alebo neboli splnené. Výklad týchto predpokladov však nemôže byť taký formalistický, aby sa ním v konečnom dôsledku nielen zmaril účel požadovanej súdnej ochrany, ale aj zabránilo v prístupe ku súdnej ochrane z dôvodov, ktoré nemožno v právnom štáte v žiadnom prípade pričítať účastníkovi konania, ktorý sa tejto ochrany domáha.⁷

Orgány verejnej moci, ktoré majú mať v zmysle spoločných európskych, resp. demokratických ústavných tradícií postavenie súdu (súdneho orgánu), musia spĺňať viacero kritérií, napríklad právny základ ich vzniku a existencie (v súlade s právnym poriadkom, v rámci ktorého boli kreované), stály charakter, povinnosť rozhodnúť vo veci (ktorá im bola predložená v súlade s ich kompetenciou) - zákaz odopretia spravodlivosti (*denegatio iustitiae*), uplatňovanie právnych predpisov (resp. právnych pravidiel) pri rozhodovaní, povaha konania medzi stranami (*inter partes*) zahŕňajúca pravidlá spravodlivého procesu, ako aj nezávislosť a nestrannosť.⁸

⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 77/2002

⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 156/2003

⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 17/2008

Rámec povinností štátnych orgánov, voči ktorým smeruje právo na súdnu a inú právnu ochranu upravuje čl. 2 ods. 2 Ústavy, podľa ktorého:

„Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“ Každé konanie štátneho orgánu, ktoré nie je v súlade so zákonom, t. j. ak štátny orgán nekoná v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon, protirečí príkazu ústavnej normy (čl. 2 ods. 2 Ústavy). Ak súd alebo iný orgán koná vo veci uplatnenia práva osoby určenej v čl. 46 ods. 1 Ústavy inak, ako v rozsahu a spôsobom predpísaným zákonom, porušuje ústavou zaručené právo na súdnu alebo inú právnu ochranu.

Z právnej úpravy vyplýva, že v súčasnosti v Slovenskej republike pôsobí 54 okresných súdov, 8 krajských súdov, Špecializovaný trestný súd a Najvyšší súd Slovenskej republiky a Najvyšší správny súd Slovenskej republiky.

Predstaviteľmi súdnej moci sú sudcovia, ktorí vykonávajú súdnu moc na nestrannom a nezávislom súde, oddelene od iných štátnych orgánov, pričom pri výkone svojej funkcie sú nezávislí a viazaní:

- Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a inými právnymi predpismi,
- právnym názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky,
- právnym názorom, ktorý vo svojom rozhodnutí vyslovil súd vyššieho stupňa v rozsahu stanovenom príslušným procesným predpisom,
- medzinárodnou zmluvou podľa článku 7 ods. 2 a 5 Ústavy

Právu na nestranný súd (čl. 46 ods. 1 Ústavy a čl. 6 ods. 1 Dohovoru) zodpovedá ústavná povinnosť súdov prerokovať a rozhodnúť každú vec tak, aby postupovali nezaujato a neutrálne, bez nadŕžania a objektívne posúdili všetky skutočnosti závažné pre rozhodnutie vo veci. Nestranný súd poskytuje stranám konania rovnaké príležitosti na uplatnenie všetkých práv, ktoré im zaručuje právny poriadok, pokiaľ má právomoc o nich rozhodnúť.⁹

Samotné rozhodnutie súdu v konkrétnej právnej veci musí byť výsledkom konania nestranného súdu. Každá vec musí byť súdom prerokovaná a rozhodnutá tak, aby voči stranám bolo postupované nezaujato a neutrálne, žiadnemu z nich nebolo nenadŕžané a objektívne boli posúdené všetky skutočnosti závažné pre rozhodnutia vo veci. Všetkým stranám majú byť poskytované rovnaké príležitosti na uplatnenie všetkých práv, ktoré im zaručuje právny poriadok.¹⁰

Nestrannosťou treba rozumieť absenciu predsudkov (zakorenených úsudkov, či názorov, ktoré nie sú založené na spoľahlivom poznaní, ale na púhom predpoklade) alebo predpojatosti (subjektivizmu, neobjektivizmu, straníckosti). Nestrannosť je potrebné skúmať z dvoch hľadísk, a to zo subjektívneho hľadiska nestrannosti, čo znamená, že je potrebné zistiť osobné presvedčenie sudcu prejednávajúceho prípad a z objektívneho hľadiska nestrannosti, t. j. je potrebné zistiť, či sú poskytnuté dostatočné záruky pre vylúčenie akejkolvek pochybnosti v danom smere.

Nezávislosť a nestrannosť musí teda byť určená podľa subjektívneho hľadiska, to znamená, na základe osobného presvedčenia a správania sudcu v danej veci, a tiež podľa objektívneho

⁹ Nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/97, III. ÚS 24/05

¹⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/97

hľadiska, t. j. zisťovaním, či sudca poskytoval dostatočné záruky, aby bola z tohto hľadiska vylúčená akákoľvek oprávnená pochybnosť.¹¹

Sudcovská integrita je považovaná za základný predpoklad pre riadne fungovanie súdnictva. Jej obsahom je požiadavka na sudcu, aby svoju rolu zastával bezúhonne, dôstojne a so cťou v najvyššom záujme spravodlivosti a spoločnosti. Tzv. teória zdania je významná aj pri sudcovskej integrite. Dôraz je kladený na to, aby správanie a vystupovanie sudcu upevňovalo dôveryhodnosť justície zo strany verejnosti. Nie je pritom postačujúce, že aplikujú právo spravodlivo. Musí byť aj jednoznačne zreteľné a zrejmé s prihliadnutím na všetky okolnosti, že sa vykonáva.

V tomto smere aj Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že okrem nezávislosti sudcu je potrebné brať zreteľ aj na ďalšie aspekty subjektívneho a objektívneho charakteru. Tieto aspekty nestrannosti rozlíšil aj pri svojom rozhodovaní.¹²

Subjektívna stránka nestrannosti sudcu sa týka jeho osobných prejavov vo vzťahu ku konkrétnemu prípadu a k účastníkom konania, prípadne k ich zástupcom.

Záruky sudcovskej nezávislosti

¹¹ Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 16/2000

¹² Piersack v. Belgicko

Záruky sudcovej nezávislosti môžeme rozdeliť na záruky na právne a mimoprávne. Samotné právne záruky môžeme v zásade rozdeliť na kariérne, materiálne, stavovské, procesné.

Kariérne záruky

Kariéra sudcu nezávisí na jeho individuálnych vlastnostiach, ktoré prezentuje verejnosti, ale na jeho kvalitách posudzovaných vo vnútri justície podľa meradiel stanovených samotnou justíciou.¹³

Záruku sudcovej kariérnej nezávislosti vyjadruje aj zásada časovo neobmedzeného funkčného obdobia sudcu. Zánik funkcie sudcu taxatívne vymedzuje § 17 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a to tak, že funkcia sudcu zaniká:

- odvolaním z funkcie - § 18
- vzdaním sa funkcie - § 19
- pozbavením spôsobilosti na právne úkony alebo jej obmedzením - § 20 ods. 1
- stratou štátneho občianstva - § 20 ods. 2
- zmenou trvalého pobytu mimo územia SR - § 20 ods. 2
- neodstránením dôvodov nezlučiteľnosti výkonu funkcie sudcu - § 23 ods. 1
- nezložením sľubu alebo jeho zložením s výhradou - § 10 ods. 2
- vypovedaním sľubu - § 151 ods. 4

¹³ KUČEROVÁ, P. Nezávislosť a zodpovednosť sudcov. *Právny rozhľad* 10/2011. s. 356- 359

- smrťou.

Funkcie sudcu možno obmedziť dočasným pozastavením výkonu funkcie sudcu. Ide najmä o prípady, kedy je sudca stíhaný za úmyselný trestný čin, alebo ak je proti nemu vedené disciplinárne konanie za čin, pre ktorý môže byť odvolaný z funkcie sudcu až do právoplatného rozhodnutia

K právnym zárukám nezávislosti súdnej moci a sudcov možno zaradiť úpravu, ktorá sudcovi zaručuje, že bude trvalo pôsobiť na súde, na ktorý bol ustanovený. Zásada nepreložitelnosti sudcu je vyjadrená v čl. 148 ods. 1 Ústavy. Preloženie sudcu sa v súlade s takouto úpravou môže uskutočniť iba so súhlasom sudcu. Absolutizácia zásady nepreložitelnosti sudcu však znemožňuje reorganizáciu súdnictva a sídiel jednotlivých súdov. Za účelom nastolenia spravodlivej rovnováhy medzi verejným záujmom na zachovaní možnosti vykonať reorganizáciu sústavy súdov, ak je nevyhnutná, a ochranou sudcu pred núteným prekladaním sa v ústavnom práve radu štátov priznáva výnimka z absolútnej nepreložitelnosti sudcu bez jeho súhlasu. Podmienkou, ktorá ospravedlňuje preloženie sudcu bez jeho súhlasu, je reorganizácia súdnej sústavy. Ústava však takúto úpravu aktuálne neobsahuje. Neexistenciu ústavnej normy supluje právny názor Ústavného súdu SR, ktorý v konaní o návrhu skupiny poslancov Národnej Rady SR o vyslovenie nesúladu § 15 ods. 2 zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov s čl. 148 ods. 1 ústavy konštatoval, že „ústavnému princípu nepreložitelnosti sudcu bez jeho súhlasu alebo na základe rozhodnutia disciplinárneho senátu, a teda aj jeho osobnej nezávislosti sudcu môže konkurovať princíp organizácie výkonu súdnej moci za predpokladu, že má priamo oporu v ústave, aj keď vlastná úprava má právnu silu zákona. Ústava musí oprávňovať národnú radu ako jediný zákonodarný orgán prijať zákon, ktorý sleduje tento princíp. V danom prípade pôjde o základný cieľ, ktorým je riadny výkon súdnictva na území republiky, ktorý znamená reálne zabezpečenie základného práva na súdnu ochranu (čl. 46 ods. 1 ústavy), a to bez ohľadu na to, aké dôsledky má takýto zákon na pôsobenie sudcu na konkrétnom súde. Ústavnou oporou pre národnú radu je čl. 143 ods. 2 ústavy, ktorý jej poskytuje legitimitu na prijatie aj takého zákona, akým je zákon o sídlach a obvodoch súdov vrátane jej napadnutého

ustanovenia. Ústava v čl. 143 ods. 2 vychádza z toho, že ustanovenie súdov a súdnych obvodov možno zmeniť. Ustanovenie (zmena) súdneho obvodu, a tým aj miestnej príslušnosti súdov patrí k opatreniam, ktoré umožňujú zásah do nezávislosti sudcov (zásah do výkonu sudcovskej funkcie z hľadiska miesta výkonu), pretože nejde o prípad, keď sa vyžaduje súhlas sudcu v zmysle § 148 ods. 1 Ústavy.¹⁴

S takouto zárukou nezávislosti sudcov, ktorá sudcovi zaručuje, že bude trvalo pôsobiť na súde, na ktorý bol ustanovený, sme sa nestotožnili a máme za to, že je *kontraproduktívna*. Už dnes sa otvorene hovorí o existencii regionálnych väzieb, ktoré sú spôsobilé brániť v riadnom a nezávislom fungovaní súdnictva. Práve pretrhávaním regionálnych väzieb je možné zvýšiť dôveryhodnosť súdov a eliminovať také správanie sudcov, ktoré zvyšuje nedôveryhodnosť súdnictva. Za problematické možno označiť najmä „menšie“ okresné sudy, ktoré majú veľmi obmedzený počet sudcov, čo v praxi môže znamenať, že v rámci kolegiality sa „dohodnú“. K dôveryhodnosti súdov tak neprispieva ani fakt, že práve v obvode menších okresných súdov je len obmedzený počet advokátov. Verejnosť takýto postup častokrát vníma tak, že ak si strana na miestnom súde „vyberie“ známeho regionálneho advokáta, uspeje. V kontexte vydávaných rozhodnutí, ktoré vyznievajú častokrát úplne absurdne tak verejnosť nemá dôvod dôverovať takejto forme súdnej „ochrany“.

Problematika „menších“ súdov spočíva aj v absencii špecializácie na konkrétnu agendu. Je nemysliteľné, aby sa jeden sudca venoval viacerým právnym oblastiam, čo ho môže dostať do znevýhodneného postavenia voči úzko špecializovaným advokátom, prípadne stranám.

¹⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 12/2004

Riešením je preto naozaj také usporiadanie súdnictva, kedy pri podávaní žaloby elektronická podateľňa bude žrebovať sudcov z väčšieho počtu, čím sa znižuje pravdepodobnosť nežiadúcich väzieb. Idea, že okresný súd musí byť blízko občanovi je v súčasnej dobe už prekonaná, a to vzhľadom na vývoj v doprave. Taktiež aj právna úprava procesných predpisov smeruje k minimalizácii úkonov, ktoré by bolo potrebné riešiť v pojednávacej miestnosti (vymedzuje spory, kedy súdy rozhodujú, alebo môžu rozhodovať bez pojednávania, prípadne majú rozhodnúť spravidla na jednom pojednávaní, nahliadanie do spisu elektronicky a pod.). Rovnako tak, sudcovia majú možnosť pracovať z domu (okrem pojednávacích dní). Práve práca z domu je v súčasnosti na vzostupe s prihliadnutím na pandémie COVID -19 a je predpoklad, že sa v určitej modifikácii zachová aj po jej skončení.

Materiálne záruky

Medzi materiálne záruky sudcovskej nezávislosti zaraďujeme zabezpečenie stability a nezávislosti odmeňovania sudcov. Táto záruka je nevyhnutná aj z hľadiska osobitného postavenia sudcov. Plat sudcu predstavuje pre neho jediný zdroj príjmu. Základom sudcovskej nezávislosti počas celej doby výkonu funkcie sudcu, často ako celoživotného povolania, je hmotné zabezpečenie založené výlučne na plate sudcu.

Na pôde Rady Európy a OSN vzniklo viacero právno-politických dokumentov, v ktorých je riešená aj otázka odmeňovania sudcov.

Odporúčanie CM/Rec (2010) 12 Výboru ministrov členským štátom o sudcoch: nezávislosť, efektívnosť a zodpovednosť [*nahrádza Odporúčanie Rec.(94) 12 Výboru ministrov o nezávislosti, efektívnosti a postavení sudcov*] uvádza v bodoch 53 – 55 (názov Odmena):

„53. Základné pravidlá systému odmeňovania profesionálnych sudcov musia byť stanovené zákonom.

54. Odmeny sudcov musia byť úmerné ich povolaniu a zodpovednosti, a musí byť zároveň dostatočné, aby ich chránili pred úplatkami, zameranými na ovplyvňovanie ich rozhodnutí. Musia existovať záruky pre zachovanie primeranej odmeny v prípade choroby, materskej alebo otcovskej dovolenky, rovnako ako aj pre vyplácanie starobného dôchodku, ktorý musí byť v rozumnom pomere k výške ich platu. Ochrana pred znížovaním platov sudcov musí byť predmetom špeciálnej právnej úpravy.

55. Systémy tvorby základného platu sudcov v závislosti od ich výkonnosti sú nepripustné, nakoľko by mohli spôsobiť ohrozenie sudcovskej nezávislosti.“

Poradná rada európskych sudcov (Consultative Council of European Judges, CCJE), poradný orgán pri Rade Európy, sa 17. novembra 2010 uzniesla na dokumente nazvanom Magna Charta sudcov, ktorej bod 7 znie:

„7. Po konzultácii so súdnictvom, musí štát zabezpečiť ľudské, materiálne a finančné zdroje potrebné pre riadne fungovanie súdneho systému. Aby sa predišlo neprimeranému vplyvu, musia byť sudcovia primerane ohodnotení a musia byť zaradení do zodpovedajúceho dôchodkového systému, ktorý ustanoví zákon.“

Podobne na pôde Rady Európy vznikol ďalší dokument nazvaný „Európska charta štatútu sudcov“, ktorý vypracovali právni experti z Francúzska, Poľska a Spojeného kráľovstva a ktorý bol schválený na mnohostrannom rokovaní v júli 1998. Body 6.1 a 6.2 tohto dokumentu znejú:

„6.1 Sudcovia vykonávajúci sudcovské funkcie majú nárok na plat, ktorého výška je stanovená tak, aby ich chránila pred tlakmi na ovplyvňovanie ich rozhodovania a vôbec ich konania v rámci im zverených právomocí, ktoré by poškodili ich nezávislosť a nestrannosť.“

6.2 Výška platu môže byť odstupňovaná na základe transparentných kritérií v závislosti od dĺžky praxe, povahy povinností vyplývajúcich z odborného zaradenia sudcu a dôležitosti pridelených úloh.“

Benátska komisia zároveň vyjadrila svoj názor, že odmeňovanie sudcov musí zodpovedať dôstojnosti povolania a že adekvátne odmeňovanie je nevyhnutné za účelom ochrany sudcov pred neprimeranými vonkajšími vplyvmi, ktoré by znamenalo zásah do nezávislosti sudcu (napr. peňažná motivácia). Do popredia vyzdvihuje Poľskú ústavu, ktorá sudcom zaručuje odmeňovanie primerané dôstojnosti funkcie sudcu a rozsahu ich povinností. Výška odmeny by mala byť určená podľa sociálnych podmienok krajiny a porovnateľná s úrovňou odmeňovania vysokých štátnych úradníkov. Odmeňovanie by malo spočívať na všeobecných zásadách a uplatnení objektívnych a transparentných kritérií, nie na posudzovaní výkonu jednotlivého sudcu. Odmeny by mali byť vylúčené, pretože v sebe obsahujú diskrečný prvok (založený na voľnej úvahe).

V súvislosti s odmeňovaním sudcov verejnosť rozpačito vnímalo podávanie tzv. *antidiskriminačných žalôb*, ktoré v minulosti podala približne tisícka sudcov. Mnohí sudcovia mali a aj majú subjektívny pocit, že ich odmeňovanie podľa § 66 ods. 1, § 67 ods. 1, 2 zákona č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a prísediacich v znení neskorších predpisov v porovnaní s odmeňovaním sudcov podľa § 69 ods. 2 citovaného zákona v znení zákona č. 122/2005 Z.z. je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania. Sudcovia mali subjektívny pocit, že následkom ich diskriminácie bolo porušené ústavou priznané práva na majetok v zmysle čl. 20 ods. 1 Ústavy. Mali za to, že v príčinnej súvislosti s nedodrzaním zásady rovnakého zaobchádzania v rámci odmeňovania (ust. § 9 ods. 2 zák. č. 365/2004 Z.z.) sa v spoločnosti znížila ich vážnosť a dôstojnosť. Tento svoj názor odôvodňovali tým, že vznikol a vzniká dojem, ako keby sudcovia Špeciálneho súdu boli odborne kvalitnejší, ako keby mali iné, výnimočnejšie vzdelanie a prax, ako majú oni, a teda veci, na rozhodovaní ktorých sa podieľajú neboli rozhodnuté s dostatočnou odbornosťou.

Odborná verejnosť sa k takýmto formám žalôb stavia prevažne kriticky. Citlivo vníma správanie sudcov, ktorý spochybňujú platnú právnu úpravu. Problematicky vníname aj otázku morálneho aspektu, keď o antidiskriminačnej žalobe rozhodujú sudcovia, ktorí sú prípadnou diskrimináciou priamo dotknutí za rovnakých skutkových a právnych okolností. Množstvo žalôb dodnes nie je rozhodnutých. Do určitej miery zmätok vzniká aj v tom, že súdna prax pri rozhodovaní o týchto antidiskriminačných žalôb nie je jednotná. Niekomu súd priznal nemajetkovú ujmu za každý jeden mesiac trvania zásahu za uplatnené obdobie, inému nie. Paradoxom bolo aj to, že na jedinom Okresnom súde Bratislava I uspelo v minulosti 11 sudcov Najvyššieho súdu SR. Spolu im súdy priznali viac ako milión eur.

Podľa nášho názoru nárok uplatnený sudcami uvedenými antidiskriminačnými žalobami je nedôvodný. Treba mať na zreteli, že odmeňovanie sudcu je upravené v právnom predpise, t.j. odmeňovanie nezávisí od vôle zamestnávateľa, tak ako je tomu v bežnom pracovnoprávnom vzťahu. Posúdenie diskriminácie tak ani len neprináleží všeobecnému súdu, nakoľko v prípade diskriminácie v odmeňovaní, ktoré je upravené právnym predpisom, ide zároveň o nesúlad s Ústavou SR, ktorý záver môže vysloviť iba ústavný súd. Pokiaľ teda ústavný súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti nevyslovil nesúlad ust. zákona o sudcoch a prísediacich s Ústavou, nemožno v civilnom sporovom konaní posudzovať ani konštatovať, že odmeňovaním upraveným v uvedenom ustanovení dochádza k diskriminácii.

Stavovské záruky

Stavovské záruky nezávislosti sudcov spočívajú v práve slobodne vytvárať sudcovské združenia. Stavovské organizácie, ktoré si zriaďujú sami sudcovia a do ktorých môžu slobodne vstúpiť všetci sudcovia, prispievajú najmä k obrane práv vyplývajúcich z ich štatútu, predovšetkým vo vzťahu k verejným orgánom prijímajúcich rozhodnutia, ktoré sa ich dotýkajú.

Procesné záruky

Procesné záruky upravuje v zásade príslušná procesnoprávna úprava. Síce právna úprava zakotvuje predpoklady pre vylúčenie sudcov z prejednávanej veci, avšak ich aplikácia v praxi je častokrát „bezzubá“. A to aj napriek tomu, že základné právo na prerokovanie a rozhodnutie veci nestranným súdom v konaní garantované prostredníctvom vylúčenia sudcu z ďalšieho prejednávania a rozhodovania pre zaujatosť.¹⁵

Zákon výslovne vylučuje, aby dôvodom na vylúčenie sudcu z prejednávania a rozhodovania sporu boli okolnosti, ktoré spočívajú v postupe sudcu v konaní v prejednávanej veci. Dôvod pochybnosti o sudcovej nezaujatosti nemôže byť spájaný s jeho rozhodovacou činnosťou. Zohľadňuje súdnu prax, ktorá bola konštantná v prípadoch, keď sudca v inom obdobnom spore rozhodol spôsobom, s ktorým strana nesúhlasila, resp. opakovane v sporoch toho istého žalobcu žalobu zamietol, hoci iní sudcovia (hoci aj toho istého súdu) rozhodli vo veci opačne.¹⁶

Pomer k veci ako okolnosť spochybňujúca nezaujatosť sudcu predpokladá situáciu, keď sudca je právne zainteresovaný na výsledku konania. O pomere k účastníkovi alebo k zástupcovi ako okolnosti vzbudzujúcej pochybnosti o nezaujatosti sudcu možno uvažovať, ak sa zakladá na príbuzenstve, či iných kladných alebo záporných vzťahoch sudcu k účastníkom alebo k ich zástupcom. Zákom predpokladané dôvody podmieňujúce zaujatosť alebo nezaujatosť sudcu na prejednanie a rozhodnutie pridelenej veci musia vyplývať z objektívnych skutočností.

¹⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 24/05

¹⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Ndz/1/2020

Pre vylúčenie sudcu z prejednávania a rozhodnutia veci nepostačujú subjektívne pocity, respektíve domnienky účastníka konania, z dôvodu ktorých tvrdí, že má pochybnosti o nezaujatosti sudcu na prejednanie a rozhodnutie veci (ako aj nepostačujúci je názor konajúceho sudcu, že sa cíti byť zaujatý na prejednanie pridelenej veci).¹⁷

Sudcu nie je možné vylúčiť z rozhodovania ani vtedy, ak strane alebo jej právnenému zástupcovi zrejme, že sudca sa s protistranou, či jej právnym zástupcom pozná a to s prihliadnutím na viaceré vzorce správania v priebehu konania (omylom si viackrát „tykajú“, súd zaujímajú len skutočnosti svedčiace v prospech jednej strany, iné skutočnosti odmieta riešiť, bez vecného odôvodnenia nepripúšťa zákonné otázky na strany, či svedkov, ktorých pravdivá odpoveď by svedčila v neprospech jednej zo strán a to aj v situácii, keď obdobné otázky iným svedkom, či stranám kládol súd sám nebodaj časť listinných dôkazov zo spisu „zmizne“ a pod.). Aj takéto javy sa v súdnictve stávajú a reálne neexistuje účinný prostriedok nápravy s výnimkou opravných prostriedkov. Vzhľadom na skutočnosť, že vykonávanie niektorých dôkazov je neopakovateľné, pri takomto správaní sudcov sa deformuje hodnota spravodlivosti. Ani za takéto správanie, ktoré sa v rovnakej, či obdobnej veci deje opakovane, nie je sudca reálne právne postihnutelný.

Na druhej strane, medzi záruky osobnej nezávislosti sudcov patrí Ústavou SR stanovená „nezlučiteľnosť“, tzv. inkompatibilita výkonu funkcie sudcu s výkonom funkcie v inom orgáne verejnej moci, so štátnozamestnaneckým pomerom, s členstvom v riadiacom alebo kontrolnom orgáne právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, ani s inou hospodárskou alebo zárobkovou činnosťou, okrem správy vlastného majetku, vedeckej, pedagogickej, literárnej alebo umeleckej činnosti a členstva v Súdnej rade Slovenskej republiky.“¹⁸

¹⁷ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 220/2020

¹⁸ Čl. 145a ods. 2 Ústavy

Sudcovská imunita

Donedávna náš právny poriadok poznal aj inštitút sudcovskej imunity. Cieľom sudcovskej imunity malo byť zaistiť nezávislosť predovšetkým na výkonnej moci, sudcovskú právomoc slobodne zisťovať právo, ako aj posilniť jeho občiansku odvahu rozhodovať v súdnych sporoch v konkrétnych prípadoch o konkrétnych ľudských osudoch len na základe zákona. Takýto postup mal byť plne v súlade s deľbou štátnej moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Imunita sudcu je teda zvláštne oprávnenie považované za jednu zo základných záruk sudcovskej nezávislosti.¹⁹ Účelom imunity v tomto rozsahu bola ochrana funkcie sudcu pred zneužitím práva stíhať pre trestné činy a priestupky používaním nátlaku prostriedkami trestného konania, používaním donucovacích prostriedkov, ku ktorým sú oprávnené príslušné orgány výkonnej moci. Táto imunita sudcu prirodzene nemôže slúžiť na to, aby bola zaistená beztrestnosť páchatel'ov trestných činov. Preto táto imunita nebola absolútna, ale trvala len do rozhodnutia príslušného súdneho orgánu. Súhlas Ústavného súdu Slovenskej republiky na trestné stíhanie a vzatie do väzby sudcu všeobecného súdu bol v minulosti podmienený tým, že Ústavný súd Slovenskej republiky nezistil žiadnu skutočnosť, ktorá by v čase rozhodovania odôvodňovala podozrenie, že ide o pokus zneužiť trestné stíhanie proti konkrétnemu sudcovi. Súhlas Ústavného súdu Slovenskej republiky na trestné stíhanie a vzatie do väzby sudcu všeobecného súdu mal umožniť, aby o jeho trestnom stíhaní a vzatí do väzby rozhodli orgány činné v trestnom konaní.²⁰

S účinnosťou od 01.01.2021 sa zrušila rozhodovacia imunita sudcov všeobecných súdov. S takouto právnou úpravou sme sa stotožnili. Nevidíme dôvod zachovávať široko koncipovanú imunitu sudcov, ktorá ich chráni aj pred svojvoľným výkladom práva hraničiacim so zneužitím moci. Takáto

¹⁹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 24/2003

²⁰ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 19/2002

úprava je bežná aj v právnych poriadkoch iných krajín. Imunita sudcu pri rozhodovaní sa však v súčasnosti týka len právneho názoru vyjadreného pri aplikácii veci za predpokladu, že sudca svoj záver formuluje na základe riadneho uváženia argumentov a náležite ho vysvetlí. V takom prípade sudca nemôže byť zodpovedný. Sudca, však má byť disciplinárne a v odôvodnených prípadoch aj trestne zodpovedný za konanie a rozhodovanie, ktoré je svojvoľné, ničím nepodložené, ignorujúce znenie právnych predpisov, judikatúru a pod.

S účinnosťou od 01.01.2021 došlo k zrušeniu dovtedajšej právnej úpravy udeľovania súhlasu zo strany ústavného súdu so vzatím do väzby sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora. O vzatí sudcu alebo generálneho prokurátora do väzby rozhoduje len ten súd, ktorý je príslušný na konanie a rozhodovanie v prípravnom konaní, t.j. okresný súd alebo Špecializovaný trestný súd. Proti rozhodnutiu o vzatí do väzby je prípustný opravný prostriedok, a teda je zabezpečený aj prieskum rozhodnutia prvostupňového súdu a preto takúto úpravu považujeme za vhodnú.

Trestný čin „ohýbania práva“

Zákomom č. 312/2020 Z. z. účinným k 01.01.2021 bol do nášho trestného zákona zavedený trestný čin „*Ohýbanie práva*“.

Páchateľom tohto trestného činu môže byť len sudca, prísediaci sudca alebo rozhodca rozhodcovského súdu, ktorý pri rozhodovaní svojvoľne uplatní právo a iného tým poškodí alebo zvýhodní.

Podľa dôvodovej správy k uvedenému zákonu skutková podstata tohto trestného činu nepostihuje konanie sudcu, prísediaceho sudcu alebo rozhodcu založené na jeho právnom názore, ktorý má oporu v zákone hoci bol nadriadeným, odvolacím, opravným alebo obdobným súdom vyššej inštalácie

rozhodujúcim vo veci vyhodnotený ako nesprávny, nedostatočne odôvodnený alebo čo do uvedenia dostatku dôvodov v odôvodnení arbitrárny, ale postihuje výlučne svojvoľné rozhodnutia bez opory v zákone.

Svojvoľnú aplikáciu práva možno definovať ako zjavne nelogickú a textu a účelu právnej normy odporujúcu (ne)aplikáciu alebo interpretáciu právnej normy. Nepôjde o prípady, kedy sa konajúci súd legitímne pokúsi o analógiu iuris alebo analógiu legis, resp. o sudcovské dotváranie práva, z dôvodu medzier v zákone (*lacunae legis*) a za účelom dosiahnutia princípů zákazu odopretia spravodlivosti (*denegatio iustitiae*) a pod.²¹

Arbitrárnym rozhodnutím bez opory v zákone možno z pohľadu Ústavného súdu Slovenskej republiky rozumieť nesprávnu aplikáciu jednoduchého práva všeobecným súdom. Pôjde o rozhodnutia, v ktorých nesprávna aplikácia jednoduchého práva je spätá s konkurenciou jednotlivých noriem tohto práva, prípadne s konkurenciou rôznych interpretačných alternatív, v ktorých sa odráža kolízia ústavných princípův, a napokon za také možno považovať aj prípady svojvoľnej aplikácie jednoduchého práva.²²

Svojvoľné uplatnenie práva sa zároveň v zásade vyznačuje markantným popretím znenia a účelu aplikovateľnej právnej normy, vedomé ignorovanie právnych zásad, na ktorých je právny poriadok postavený a/alebo vedomým nerešpektovaním ustáleného a dokázaného skutkového stavu a/alebo vedomým ignorovaním ustálenej súdnej praxe ohľadne riešenia konkrétnej právnej otázky. Len za splnenia opísaných predpokladův možno hovoriť o svojvoľnom uplatnení práva na účely skutkovej podstaty trestného činu

²¹ Nálezy Ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 46/2015 alebo II. ÚS 111/2015

²² Uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 331/2009, I. ÚS 316/2011

zneužitia práva. Z hľadiska subjektívnej stránky sa pri trestnom čine zneužitia práva vyžaduje úmyselné zavinenie.

Trestnoprávne postihnutelným podľa tohto trestného činu tak nie je len samotné porušenie zákona, ale k porušeniu zákona, či nesprávnemu výkladu právnej normy proti jej zmyslu alebo účelu musí pristúpiť aj úmyselné zavinenie rozhodovacieho subjektu, teda vedomosť o tom, že zneužíva právnu normu, aby svojím rozhodnutím úmyselne poskytol neoprávnenú výhodu, či neoprávnenú ujmu adresátovi rozhodnutia, ako aj to, že ide o podstatné porušenie výkladu právnej normy, ktoré môže ovplyvniť výsledok rozhodovacieho procesu verejného činiteľa. Ďalšou podmienkou pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu *ohýbania práva* teda vždy je to, aby uvedeným konaním sudcu, prísediaceho sudcu či rozhodcu došlo k určitému zvýhodneniu, alebo naopak poškodeniu adresáta rozhodnutia. Bez tohto následku by neboli znaky skutkovej podstaty tohto trestného činu naplnené.²³

Právomoc rozhodovania o trestnom čine ohýbania práva je zverená Špecializovanému trestnému súdu, keďže ide o trestnú činnosť, ktorú bude náročné dokázať.

Vyšetrovanie týchto trestných činov je zverené do právomoci Úradu Špeciálnej prokuratúry ako aj Národnej kriminálnej agentúry.

So zavedením trestného činu ohýbania práva sa v celom rozsahu stotožňujeme. Uvedomujeme si však, že v súvislosti so zavedením trestného činu ohýbania práva je vysoká pravdepodobnosť, že môže mať za následok podávanie množstva trestných oznámení osobami, ktoré nebudú spokojné s výsledkom konania, prípadne iných osôb, ktoré by na výsledku konania

²³ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z

mohli mať záujem. Na druhej strane však vnímame potrebu „motivovať“ sudcov rozhodovať v súlade so zákonom a princípom spravodlivosti. Nie je totiž správne ak sa súd v rozhodnutí tvári, že neovláda jednoduché právne princípy, alebo si nevšimol, že strana „klame“. Takéto správanie zjavne nie je ojedinelé.

Nedostatky úpravy trestného činu „ohýbania práva“ však vnímame aj v tom, že pre vyvodenie trestnej zodpovednosti musí byť znak svojvôli v rozhodovaní v zásade konštatovaný súdnym orgánom rozhodujúcim vo veci (odvolací súd, dovolací súd, iný opravný súd, Ústavný súd SR, Európsky súd pre ľudské práva, Súdny dvor Európskej únie a pod.), výnimkou sú tie rozhodnutia, ktoré nie je možné napadnúť opravným prostriedkom a súčasne vykazujú opísaný znak svojvôli pri rozhodovaní. Treba mať na zreteli, že žiaden sudca nechce byť trestne stíhaný a preto možno predpokladať, že v rámci kolegiality sudcov vyšší súd takýto záver nevyvodí. Tým dochádza k určitej deformácii dobre mienenej úpravy.

V tomto smere v rámci návrhov *de lege ferenda* navrhujeme definovať, čo sa rozumie zásadným porušením jednoduchého práva, ktorého znalosť možno od sudcu spravodlivo požadovať. Takéto porušenie by malo byť postihnuteľné bez ohľadu na to, či bolo konštatované vyšším súdom a túto otázku si bude musieť trestný súd vyriešiť sám ako otázku predbežnú.

Nestotožnili sme sa ani s úpravou § 207a ods. 3 Trestného, podľa ktorého v trestnom stíhaní sudcu pre trestný čin ohýbania práva nemožno pokračovať a musí byť zastavené, ak Súdna rada Slovenskej republiky vysloví nesúhlas s trestným stíhaním sudcu pre tento trestný čin.

Právomoci Súdnej rady Slovenskej republiky vymedzuje Ústava v čl. 141a ods. 6 a zákon č. 185/2002 Z. z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (nie Trestný poriadok).

Súdna rada Slovenskej republiky je osobitný nezávislý ústavný orgán súdnej moci garantujúci predovšetkým nezávislé postavenie súdnej moci a sudcovskú legitimitu, zodpovedajúci za chod súdnictva, správu súdnej moci a súdnictva, ako aj transparentnosť súdnictva, a tak by mala byť plnohodnotným partnerom moci zákonodarnej a výkonnej. Právomoc Súdnej rady Slovenskej republiky rozhodovať o neprípustnosti trestného sťažania sudcu je tak zjavne rozporná s jej účelom a právnym postavením.

Účelom postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov za účelom, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní. Nie je žiaduce, aby do tohto postupu (procesu) zasahoval akýkoľvek tretí subjekt. V rámci návrhov *de lege ferenda* preto navrhujeme ustanovenia § 207a ods. 3 Trestného zákona vypustiť

Disciplinárne konanie voči sudcovi

*„Ak sa nestrannosť súdneho konania naruší, nezostáva iné, než zjednať nápravu, uplatniť individuálnu zodpovednosť sudcu, ktorý konal v rozpore so zákonom určenými podmienkami nestrannosti a povinnosťami sudcu“.*²⁴

Disciplinárne konanie voči sudcovi môže začať len na návrh. Návrh na začatie disciplinárneho konania podľa § 1

20 ods.2 zákona č. 385/2000 Z.z. o súdoch a prísediach podáva minister spravodlivosti, verejný ochranca práv, predseda krajského súdu voči sudcovi v obvode pôsobnosti krajského súdu, predseda súdu voči sudcovi daného súdu a sudcovská rada.

²⁴ DRGONEC, J.: Disciplinárna zodpovednosť sudcov: Mechanizmus a podmienky jej uplatnenia, Prvá časť. Inštitucionálne zabezpečenie, In: Justičná revue, 58,2006, č.3, s.413

Disciplinárne previnenie alebo disciplinárny delikt upravuje §116 zákona č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a prísediacich. Zákon tu uvádza rozdelenie disciplinárnych deliktov na disciplinárne previnenie, závažné disciplinárne previnenie a závažné disciplinárne previnenie nezlučiteľné s funkciou sudcu. Zákon vymedzil skutkové podstaty disciplinárnej zodpovednosti sudcov.

Disciplinárne opatrenie upravuje § 117 zákona o súdoch. Za disciplinárne previnenie disciplinárny senát uloží niektoré z týchto disciplinárnych opatrení: a) napomenutie, b) zníženie funkčného platu až o 30% na obdobie najviac troch mesiacov a pri opätovnom disciplinárnom previnení, ktorého sa sudca dopustil v čase pred zahladením disciplinárneho postihu, na obdobie najviac šiestich mesiacov, c) odvolanie z funkcie predsedu súdu alebo podpredsedu súdu, ak ide o previnenie podľa § 116 ods. 1 písm. e), d) vydanie a zverejnenie rozhodnutia o tom, že dotknutý sudca v príslušnom roku nepreukázal zákonom ustanoveným spôsobom zdroj svojich majetkových prírástkov.

Za priestupok alebo za iné porušenie zákona možno uložiť za podmienok ustanovených osobitnými predpismi tieto disciplinárne opatrenia: a) napomenutie, b) pokutu vo výške ustanovenej osobitnými predpismi, c) zákaz činnosti s výnimkou výkonu funkcie sudcu na čas ustanovený osobitnými predpismi, d) prepadnutie vecí.

Záver

Ústava Slovenskej republiky deklaruje dva podstatné atribúty súdnictva - nezávislosť a nestrannosť. Nezávislosť súdnej moci a sudcu znamená, že iné orgány verejnej moci nemajú nijaké oprávnenie vydávať príkazy, ktoré by mohli ovplyvniť výsledok rozhodovacej činnosti súdu alebo sudcu. Nezávislosť má zásadný význam pre súdnictvo aj pre sudcov.

Právne záruky inštitucionálnej nezávislosti, ako aj individuálnej nezávislosti by mali byť v spravodlivej rovnováhe s verejným záujmom na tom, aby súdy a sudcovia plnili svoje poslanie rozhodovať spory nestranne v súlade s platným právnym poriadkom a s plným rešpektom k právam, ktoré sa priznávajú účastníkom súdnych konaní. Ústavné zásady nezávislosti súdov a sudcov však nemožno ani oddeľovať, keďže nezávislosť súdnej moci treba považovať za základný predpoklad nezávislosti sudcov samých. Nezávislé súdnictvo naopak nemôže existovať bez nezávislých sudcov. V tomto kontexte možno sudcovskú nezávislosť označiť za pojmový znak súdnej moci. Ekonomický predpoklad nezávislosti sudcov spočíva na ich hmotnom zabezpečení.²⁵

Nezávislosť sudcu treba tiež vidieť aj ako nezávislosť od zložiek politického systému a aj ako nezávislosť v rámci samotnej súdnej moci (celého súdneho systému aj konkrétneho súdu, na ktorom sudca pôsobí); je to tiež nezávislosť od verejnej mienky alebo oznamovacích prostriedkov. Iba takéto chápanie nezávislosti je predpokladom nestrannosti sudcu, ktorú nesmie nikto ohroziť.

Ústavný súd Slovenskej republiky a Najvyšší súd Slovenskej republiky opakovane poukazujú na to,²⁶ že nezávislosť s nestrannosťou a odbornosťou (kvalifikáciou) sudcu sú podmienkami kvalitného rozhodovania a jeho predvídateľnosti a sledujú tak význam riadneho napĺňania (poskytovania) spravodlivosti. Nezávislosť a nestrannosť úzko spolu súvisia, často sa prekrývajú a nie je vždy ľahké ich od seba odlíšiť. Nestrannosť definovaná aj ako neprítomnosť predsudku (zaujatosti) a straníckosti býva považovaná za pojem širší ako nezávislosť. Nestrannosť sudcu musí byť podstatou jeho funkcie, zatiaľ čo jeho nezávislosť ju má iba umožňovať. Pod sudcovskou nezávislosťou a nestrannosťou treba rozumieť aj nezávislosť a nestrannosť každého jednotlivého sudcu.

²⁵ Nálezy Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 17/08, PL. ÚS 52/99

²⁶ K tomu porovnaj napr. *Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. I Nc 30/2012*, Nález Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 52/99

Práve „otvorená justícia“ je spôsobilá prispievať ku kvalite súdnych procesov ako aj k napĺňaniu záruk nezávislého súdnictva. V súčasnej dobe sa otvorenosť justície prejavuje najmä v povinnom zverejňovaní právoplatných súdnych rozhodnutí, či nahrávaní súdnych pojednávaní zo strany súdov či verejnosti. Verejnosť tak má možnosť „kontrolovať“ výkon súdnictva. V dôsledku uvedeného tlak verejnosti a médií priamo vplýva na výkon funkcie sudcov a preto je potrebné dôsledne dbať na správanie, či prejavy súdov resp. sudcov z pohľadu nezávislosti výkonu súdnej moci.

(Ne)kvalitné poskytovanie súdnej ochrany priamo vplýva na mieru dôveryhodnosti súdnictva, ktorá je dlhodobo na nízkej úrovni. Dôvody nízkej dôveryhodnosti slovenského súdnictva možno vidieť najmä v zbytočných prietahoch, nízkej kvalite rozhodovania, vážnych a aj preukázaných podozreniach z korupčného správania sudcov (uplácania sudcov). Rovnako tak verejnosť citlivo vníma aj mimoprávne vplyvy na rozhodovanie súdov, napríklad zo strany ekonomicky mocných činiteľov alebo politicky vplyvných osobností. Z toho vyplýva zjavne silný pocit krivdy, nespravodlivého zaobchádzania s tými, ktorí sa dostali pred súd a tiež presvedčenie, že sudcovia berú otázku nestrannosti na ľahkú váhu.

Z pravidelného zverejňovania hodnotení sudcov (hodnotenie prebieha spravidla každých 5 rokov, alebo pri preradení sudcu na vyšší súd a pod vyplýva, že sudcovia sa v podstate hodnotia sami medzi sebou. Výsledkom takýchto hodnotení je potom fakt, že cca 95 % sudcov má známku „výborný“ a bodové ohodnotenie na úrovni cca 100% bodov. Advokáti, či strany majú častokrát oprávnené subjektívny pocit, že výsledky hodnotenia nezodpovedajú ich skúsenostiam s daným sudcom. Je preto potrebné systém hodnotenia sudcov zmeniť a to tak, aby členmi takejto komisie boli sudcovia v „menšine“. Väčšinu by mali tvoriť odborníci z praxe. Taktiež je potrebné umožniť verejnosti, aby mala možnosť sa k práci sudcov vyjadriť, pričom je len a len vecou komisie akým spôsobom tieto vyjadrenia premietnu do hodnotenia.

Cieľom príspevku bolo poukázať na to, že máme v právnom poriadku zakotvené garancie nezávislosti súdnictva, spôsob výkonu súdnictva, či správanie sudcov. Avšak ani tieto záruky a najmä ich aplikácia v praxi, častokrát verejnosti neposkytuje „dobrý dôvod“ na to, aby mohla justíciou dôverovať. Plne rozumieme tomu, že nie je možné vyhovieť každému a že nikdy dôveryhodnosť súdnictva nebude 100% tná. Avšak súčasné alarmujúce

čísla o niečom svedčia. Bolo by naivné myslieť si, že miera dôveryhodnosti zo strany verejnosti neodzrkadľuje jej súčasný stav. Je potrebné tento stav zvrátiť a to tak, aby súdy a čestní sudcovia požívali zo strany verejnosti dôveru a autoritu, ktorú si právom zaslúžia. Je preto potrebné dôsledne zvážiť úpravu disciplinárnej zodpovednosti sudcu a zamyslieť sa nad tým, či nie je potrebné ju sprístupniť. Sme zástancom aj toho, aby funkcia sudcu nebola „celoživotná“, ale sudca by v pravidelných intervaloch musel preukazovať (spôsobom akým je napríklad výberové konanie), že je ju hoden. Taktiež je potrebné otvoriť súdnictvo viac novým, mladým nádejným právnikom, ktorí možno „nevedia všetko“, ale majú dobrý úmysel a pevnú morálku. Práve takýto „vietor“ môže postaviť nové základy, na ktorých by bolo možné stavať aj vyššiu mieru dôveryhodnosti justície.

Zoznam použitej literatúry:

Komentáre:

DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky – Komentár, Druhé prepracované a rozšírené vydanie, HEURÉKA. 2007. 1197 s. ISBN 80-89122-38-8

OROSZ, L., SVÁK J.: Ústava Slovenskej republiky – Komentár, Wolters Kluwer, 2021, s. 892, ISBN: 978-80-571-0380-6

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1540

Monografie a učebnice:

BROSTL, A., DOBROVIČOVÁ, G., KANÁRIK, I.: Teória práva, tretie vydanie, UPJŠ v Košiciach. 2007. 170s. ISBN 978-80-7097-680-7

CIBULKA, L. - a kolektív.: Štátoveda, Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2017. 360 s. ISBN 978- 80- 8168- 733- 4

ČAPUTOVÁ, Z.: Prístup k spravodlivosti – bariéry a východiská, zodpovednosť sudcu : sudcovská etika a disciplinárna zodpovednosť, VIA IURIS Centrum pre práva občana, Pezinok, 2011 ISBN 978-80-970686-0-8

ČIPKÁR, J.: Profesijsná etika právnik, UPJŠ v Košiciach. 2003. 202s. ISBN 80- 7097-529-6

DRGONEC, J.: Disciplinárna zodpovednosť sudcov: Mechanizmus a podmienky jej uplatnenia, Prvá časť. Inštitucionálne zabezpečenie, In: Justičná revue, 58, 2006, č. 3, s. 413

KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck. 1995. 247s. ISBN 80- 7179-028-1

KRESÁK, P.: Porovnávacie štátne právo, Bratislava, 1993
MAJERČÁK, T.: Postavenie verejných funkcionárov v právnom poriadku Slovenskej republiky, Košice, 2012

KUČEROVÁ, P. Nezávislosť a zodpovednosť sudcov. Právní rozhledy 10/2011. s. 356- 359

OROSZ, L., JIRÁSKOVÁ, V.: Ústavné právo porovnávacie, UPJŠ v Košiciach. 2007

OROSZ, L. a kol.: Ústavný systém Slovenskej republiky, UPJŠ v Košiciach. 2009

PALÚŠ, I.: Štátne právo porovnávacie, UPJŠ v Košiciach 2002

PALÚŠ, I. – PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ, L.: Štátne právo Slovenskej Republiky, tretie vydanie, UPJŠ v Košiciach. 2010. 558s. ISBN 978-80-7097-787-3
SVÁK, J.: Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva, Bratislava. 1995

SOMOROVÁ, L.: Štátne právo Slovenskej Republiky, druhé vydanie, UPJŠ v Košiciach. 2002. 338s. ISBN 80-7097-556-3

SVÁK, J. , Klíma, K., Cibulka, L. 2009. Ústavné právo Slovenskej republiky, Všeobecná časť, Bratislava, Eurokódex 2009, 984 s. ISBN 978-80-89447-08-4

SVÁK, J. a kol. 2008. Ústavné právo SR. 5. vyd. Bratislava: APZ , 2008. 164 s. ISBN 978-80-8054-455-3

SVÁK, J., CIBULKA, L. Ústavné právo Slovenskej republiky. Eurokódex 2006, 648. s. ISBN 80-88931-46-0

SVÁK, J., Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva, UK Bratislava, 1995. 110 s. ISBN 80-7160-078-4

SVÁK. 1996, Vybrané zásady výkonu súdnictva. 1. vydanie, Bratislava. Concordia 1996. 95 s. ISBN 80-88821-04-5

Periodiká a zborníky:

BERTHOTYOVÁ, E. Reforma manažmentu súdov, posilnenie nezávislosti súdnictva, Justičná revue 8-9/2000 str. 1044- 1047

KUČEROVÁ, P. Nezávislosť a zodpovednosť sudcov. Právní rozhledy 10/2011. s. 356- 359, ISSN 1210-6410

KRSKOVÁ, A. Prístup k spravodlivosti- bariéry a východiská, Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov- Via Iuris- 2010. s. 53. ISBN 978-80-97067-5-0

SVÁK, J. Rada Európy a súdnictvo. Justičná revue, 52 č. 4/2000, s. 468-476

VALENTOVIČ, M. Marušinec, J . Pilát, J. Analýza systému súdnictva- M. E. S. A. 10 , Bratislava. 2007. s.25. ISBN 80-969448-7-8

ŠKROVÁNEK, J. Ľudské práva a ľudskosť. Policajná teória a prax 2/2006. s. 80. ISSN 1335-1370

Protikorupčné nástroje v súdnictve, seminárny bulletin, Transparency International Slovensko, Bratislava 2003, s.30, ISBN 80-89041-69-8

Výzvy Slovenského súdnictva a možnosti zlepšenia existujúceho stavu- seminárny bulletin, Transparency International Slovensko, Bratislava 2010, s. 95. ISBN 978-80-89244-60-7

Sudcovia o slovenskej súdnej reforme- zborník, ADIN 2005. 53.s. ISBN 80-89041-91-4

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 26/1994

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, PL. ÚS 17/2008

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 52/1999

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/1997

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 77/02

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 156/03

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/97

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 17/08

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7 Nc 1/2017

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 21/2014

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/97, III. ÚS 24/05

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 71/97

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 16/2000

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 12/2004

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 24/05

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Ndz/1/2020

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 220/2020

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 24/2003

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 19/2002

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 46/2015

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky alebo II. ÚS 111/2015

Uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 331/2009, I. ÚS 316/2011

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Piersack v. Belgicko

INTERPRETAČNO-APLIKAČNÉ KORELÁCIE ČLÁNKU 6 DOHOVORU O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD

*DOC. JUDR. JANA VALLOVÁ, PHD.¹ - JUDR. MILOŠ MRVÁŇ,
LL.M.²*

Abstrakt

Právny štát predstavuje jeden z najdôležitejších výdobytkov modernej demokracie a je determinujúcim znakom charakterizujúcim štátne zriadenie všetkých rozvinutých štátov sveta. Vláda práva a zákonov stojí na základoch spoločenskej zmluvy, ktorá definuje fundamentálne základy fungovania štátu, štátnych orgánov, ale tiež práva a povinnosti jeho občanov, ako aj sústavu orgánov, ktorým zveruje kompetenciu rozhodovať pri vzniku sporov alebo porušení zákona.

Kľúčové slová: ochrana ľudských práv; súdne konanie, zákaz diskriminácie

Právny štát predstavuje jeden z najdôležitejších výdobytkov modernej demokracie a je determinujúcim znakom charakterizujúcim štátne zriadenie všetkých rozvinutých štátov sveta. Vláda práva a zákonov stojí na základoch spoločenskej zmluvy³, ktorá definuje fundamentálne základy fungovania štátu, štátnych orgánov, ale tiež práva a povinnosti jeho občanov, ako aj sústavu orgánov, ktorým zveruje kompetenciu rozhodovať pri vzniku sporov alebo porušení zákona. (Sellers, M. Tomaszewski, T., 2010) Napĺňanie týchto

¹ doc. JUDr. Jana Vallová, PhD. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Externý doktorand Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy.

² JUDr. Miloš Mrvák, LL.M., vedúci Úradu štátnej komisie, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

³ Na základe spoločenskej zmluvy sa občania štátu vzdávajú určitej časti svojej osobnej slobody v prospech štátnej authority, ktorej úlohou je prostredníctvom sústavy právnych predpisov chrániť spoločnosť a jej členov. Myšlienka spoločenskej zmluvy siaha až do čias osvietenstva, keď ju rozvíjajú myslitelia a filozofi, ako boli Thomas Hobbes, John Locke či Jean-Jacques Rousseau.

ideálnych kategórií, princípov právneho štátu, so sebou vždy prináša väčšie či menšie problémy, s ktorými sa musí spoločnosť vysporiadať.

Jednotlivé štátne zoskupenia nefungujú ako uzatvorené celky, ale tvoria formálne a neformálne zoskupenia, ktoré sa vyznačujú dynamicky sa rozvíjajúcimi vzťahmi a interakciami. Prepojenosť jednotlivých štátov v oblasti medzinárodných vzťahov si vyžiadala prijatie jednotných formalizovaných pravidiel pre rôzne oblasti života platných naprieč všetkými krajinami, ktorých spája spoločná história a tradície.

Jedným z kľúčových dokumentov v oblasti ochrany ľudských práv⁴ je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“), ktorý bol podpísaný 4. novembra 1950 v Ríme pod záštitou Rady Európy a každý člen Rady Európy je jeho zmluvnou stranou. (Ehlers, D., Becker, U. Et al., 2011)

Vychádzajúc z článku 154c Ústavy Slovenskej republiky má Dohovor prednosť pred zákonom a jeho ustanovenia sú priamo aplikovateľné na našom území. Jeho ustanovenia predstavujú základný dokument, na základe ktorého sú definované ľudské práva a systém ich ochrany v podmienkach Európy. (Drgonec, J., 2010) Definujú právo na ochranu života, zákaz diskriminácie, mučenia ale aj právo na slobodu prejavu, zhromažďovania a združovania a v neposlednom rade aj právo na spravodlivý súdny proces vyjadrený v článku 6, podľa ktorého:

„Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akejkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo

⁴ Ľudské práva predstavujú základný prvok modernej demokracie, na základe ktorého sa priznávajú každému jednotlivcovi, bez rozdielu rasy, národnosti, farby pleti alebo iných rozdielov, určité práva a slobody, ktoré sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti mohla byť verejnoscť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.

Každý, kto je obvinený z trestného činu, považuje sa za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

Každý, kto je obvinený z trestného činu, má tieto minimálne práva:

a) byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia vzneseného proti nemu;

b) mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby;

c) obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá dostatok prostriedkov na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú;

d) vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako v prípade svedkov proti nemu;

e) mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom, alebo ak týmto jazykom nehovorí.“

Vychádzajúc z článku 6 Dohovoru, každý človek má právo obrátiť sa so svojimi podnetmi a žiadosťami na orgány štátu, ktorým bola zákonom zverená povinnosť rozhodovať o právach a právom chránených záujmoch fyzických a právnických osôb.⁵ „Prístup k spravodlivosti je proces a zároveň cieľ a je veľmi dôležitý pre jednotlivcov, ktorí sa snažia využiť iné procesné a vecné práva.“⁶

⁵ Právo na spravodlivý súdny proces zabezpečujú okrem Dohovoru aj ďalšie vnútroštátne a medzinárodné akty, medzi ktorými sú Všeobecná deklarácia ľudských práv (čl. 8, 10 a 11), Listina základných práv a slobôd (čl. 37 ods.3), Charta základných práv Európskej únie (článok 47) a samozrejme Ústava Slovenskej republiky (čl. 46 ods. 1).

⁶ Príručka o európskom práve v oblasti prístupu k spravodlivosti. Dostupné online: <https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_SLK.PDF>.

Jeho význam spočíva najmä v tom, že ide o právo, prostredníctvom ktorého sa môže človek domáhať iných práv, ktoré mu poskytuje právny poriadok, a preto prístup k spravodlivému procesu má medzi ľudskými právami osobitné postavenie. Z dôvodu jeho širokému obsahovému rozsahu však patrí aj medzi právo, ktoré býva porušované najčastejšie a jeho striktné dodržiavanie je problematické vo všetkých krajinách.

Právo na spravodlivý súdny proces zabezpečuje občanovi prístup k nestrannému a nezávislému súdu, ktorý je v prípade splnenia zákonných podmienok povinný spravodlivo rozhodnúť za dodržania primeranej lehoty. Toto právo poskytuje „*účinný prístup k orgánom na riešenie sporov, právo na spravodlivý proces a včasné riešenie sporov, právo na primerané odškodnenie, ako aj všeobecné uplatňovanie zásad efektívnosti a účinnosti výkonu spravodlivosti*.“⁷ Ide o možnosť občana, ktorý sa domnieva, že jeho práva boli porušené, podať na príslušný súd žalobu a povinnosť súdu o takejto žalobe rozhodnúť.⁸

Aktívne legitimovaným v prípade uplatnenia práva na spravodlivý súdny proces je teda každý jednotlivец a povinným na jeho splnenie je štát, ktorý musí sústavou súdov a iných vecne príslušných orgánov garantovať ochranu práv jednotlivca. Článok 6 Dohovoru pritom vecne ohraničuje toto právo na spory týkajúce sa občianskych práv a záväzkov, a teda civilného práva, trestného procesu a iných konaní. (Orosz L., 2010)

Dohovor ďalej explicitne vyjadruje požiadavku na spravodlivé a verejné riešenie sporov. Pojem spravodlivosti je vo všeobecnosti veľmi vágny a s jeho obsahovou náplňou sa boria učenci už od dávnych čias. V modernom ponímaní ho môžeme vysvetľovať v spojení s právom, a teda každé rozhodnutie, ktoré je v súlade s platnými právnymi predpismi, možno

⁷ Príručka o európskom práve v oblasti prístupu k spravodlivosti. Dostupné online: <https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_SLK.PDF>.

⁸ Jančát L. (NE)APLIKÁCIA ĎL. 6 DOHOVORU O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD VO SVETLE TESTU VILHO ESKELINEN In: ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE Tomus XXXIX/2/2020.

Dostupné online: <afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/article/view/61/54>.

považovať za spravodlivé. Každopádne, spravodlivý rozsudok súdu je možné dosiahnuť len zachovaním kontradiktórnosti súdneho konania, pričom je zachovaná „rovnosť zbraní“ účastníkov konania.⁹

Občianska kontrola nad správnosťou súdneho procesu a samotného rozsudku je zabezpečená verejnosťou súdnych konaní a povinným zverejňovaním rozsudkov v tlačenej alebo elektronickej forme, pokiaľ tomu nezabraňujú zákonné dôvody. Cieľom je zabrániť, aby sa „informácie o živote účastníkov konania mohli bez ich vedomia dostať do sféry pozornosti, resp. záujmu aj iných osôb, ktoré rovnako nie sú v predmete konania priamo zainteresované, ba ani neboli na pojednávaní ako verejnosť, či dokonca o predmetnom konaní ani nemuseli mať vedomosť.“¹⁰

Povinnému zverejňovaniu nepodliehajú procesy, ktorých publikovaním by mohla byť narušená mravnosť, ochrana maloletých, verejný poriadok či národná bezpečnosť alebo by mohlo byť nedôvodne zasiahnuté do súkromia iných osôb. Rozsah anonymizácie rozsudku alebo konania závisí od rozhodnutia samotného orgánu (súdu, správneho orgánu a pod.), pričom je prípustné aj čiastočné obmedzenie verejnosti procesu z pohľadu času a obsahu. (Kovaľová, A. 2020)

Účastníci konania majú právo zúčastňovať sa na všetkých pojednávaniach súdu, na ktorých sa rozhoduje o ich právach a právom chránených záujmoch, čo konštatuje aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze č. I. ÚS 529/2019-51. Pokiaľ však vinou účastníka budú vykonané procesné úkony, na ktorých by sa inak zúčastniť mohol, takéto obmedzenie jeho práva na účasť na súdnom konaní nie je v rozpore s Dohovorom.

Účastníkom konania musí byť aj v zmysle judikatúry poskytnutá možnosť vyjadriť sa ku všetkým dôkazom a skutočnostiam, na základe ktorých bude súd rozhodovať,¹¹ avšak podľa ustálenej judikatúry nemajú účastníci

⁹ Pozri nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. III. ÚS 402/08.

¹⁰ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 260/09-12.

¹¹ Pozri Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. I. ÚS 1/03, II. 105/09.

nárok vyjadrovať sa k spôsobu, akým súd vyhodnotil jednotlivé dôkazy a nemajú tiež nárok na to, aby sa súd stotožnil s ich výkladom právnych noriem. (I. ÚS 97/97)

Žiadny z účastníkov súdneho alebo iného konania nesmie byť zvýhodňovaný alebo inak pozitívne diskriminovaný, a teda mu nemôžu byť poskytnuté žiadne benefity nad rámec práv stanovených zákonom.¹² Úspešnosť niektorého účastníka konania je determinovaná výlučne rozhodovacím procesom súdu na základe zákona a predložených dôkazov, pričom nikto nemá automaticky zo zákona nárok, aby jeho požiadavke alebo žalobe bolo vyhovené. *„Z opačného pohľadu možno povedať, že neúspech v súdnom konaní nie je možné bez ďalšieho považovať za porušenie základného práva. Je v právomoci všeobecných súdov vykladať a aplikovať zákony. Pokiaľ tento výklad nie je arbitrárny a je náležité zdôvodnený, ústavný súd nemá príčinu doň zasahovať.“*¹³

Ďalšou požiadavkou na spravodlivý súdny proces podľa článku 6 Dohovoru primeranosť jeho časového trvania. Primeranosť trvanie predstavuje relatívny pojem, ktorý každý človek môže vnímať odlišne. Nutné je konštatovať, že na rýchlosť súdneho procesu vplývajú rôzne externé faktory, ktoré jeho trvanie objektívne predlžujú. Možno však konštatovať, že súdne konania trvajúce niekoľko rokov už požiadavku na časovú primeranosť určite nespĺňajú, čo konštatoval aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojich rozhodnutiach a nálezoch číslo I. ÚS 154/2010-20, I. ÚS 200/09, I. ÚS 137/2021 a ďalších. V prípade nedôvodných prieťahov v konaní majú účastníci právo podať sťažnosť, ktorá *„sa považuje za účinný prostriedok ochrany takých základných práv, ktoré súvisia so základným právom na súdnu ochranu, ako aj so základným právom na konanie bez zbytočných prieťahov (napr. IV. ÚS 153/03, IV. ÚS 278/04). Účinnosť takého právneho prostriedku ochrany pred zbytočnými prieťahmi v súdnom konaní potvrdzuje aj znenie zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení*

¹² Pozri Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. I. ÚS 59/00, III. ÚS 454/2011.

¹³ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. I. ÚS 50/04.

*niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý vo viacerých ustanoveniach zdôrazňuje povinnosť sudcu konať bez zbytočných prietahov a ustanovuje za také prietahy aj disciplinárnu zodpovednosť.*¹⁴

Nezávislosť a nestrannosť súdneho procesu predstavuje zásadnú požiadavku, ktorej porušenie má za následok zmarenie celého konania. *„Každé rozhodnutie týkajúce sa služobného postupu sudcov sa musí opierať o objektívne kritériá, výber a postup sudcov sa musí uskutočňovať na základe zásluhovosti s ohľadom na ich kvalifikáciu, bezúhonnosť, odbornosť a výkonnosť...“*¹⁵ Dodržiavanie tejto zásady je mimoriadne dôležité vo vzťahu k dôvere ľudí voči súdom, ktoré sú povinné poskytnúť občanom *„možnosť domáhať sa svojich práv na nestrannom súde a v konaní pred ním využívať všetky právne inštitúty a záruky, ktoré sú poskytované právnym poriadkom.“*¹⁶

Rozsah článku 6 Dohovoru sa vzťahuje aj na trestné a iné konania, v rámci ktorých je má zásadné postavenie tzv. prezumpcia nevinu, na základe ktorej sa musí na každého obvineného z trestného činu nazerať ako na nevinného, pokiaľ sa nepreukáže opak. Vychádzajúc z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky je zrejme, že *„prezumpciu nevinu porušujú výroky orgánov činných v trestnom konaní o obvinenom zverejnené v masmédiách, ktoré vyjadrujú názor, že tento je vinný, pričom jeho vinu ešte nevyslovil právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súd. Prezumpciu nevinu neporušujú také výroky, ktoré len vyjadrujú stav podozrenia zo spáchania trestného činu.“*¹⁷

Zároveň článok 6 poskytuje obvinenému možnosť obhajovať sa sám alebo prostredníctvom obhajcu, pričom na obhajobu mu musí byť poskytnutý

¹⁴ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 260/09-12.

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. III. ÚS 257/2011-12.

¹⁶ Kovaľová A. PORUŠENIE PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES. In: PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN II. – Sekcia súkromného práva. online vedecká konferencia - 13. november 2020. Dostupné online: <<https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/pravne-rozpravy-on-screen-ii/sekcia-sukromneho-prava/anna-kovalova.html>>.

¹⁷ Pozri Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. III. ÚS 83/01-85.

dostatočný časový priestor. „Požiadavka povinnej obhajoby nie je bezdôvodná a je výrazom vyváženia medzi záujmom štátu na náležitom zistení trestných činov a spravodlivom potrestaní jeho páchatel'ov a potrebou zabezpečiť obvineným, ktorí nie sú schopní z určitých zákonom ustanovených objektívnych dôvodov zabezpečiť svoju obhajobu, možnosť v plnom rozsahu využiť svoje práva v trestnom konaní.“¹⁸

Oblasť trestného konania a správneho trestania je zo svojej povahy mimoriadne citlivá, keďže prostredníctvom tohto systému štátne orgány vynucujú dodržiavanie stanovených pravidiel a udeľujú tresty za ich porušenie. O to väčšmi je potrebné dbať na dodržiavanie princípov spravodlivého procesu práve v prípadoch, kedy sú občania obmedzovaní na svojich právach a rozhoduje sa sankciách za toto porušenie. Na trestné a správne konania začaté zásadne ex offa sa z uvedených dôvodov stanovili zákonné lehoty, v rámci ktorých musí príslušný súd alebo správny orgán rozhodnúť o jednotlivých procesných úkonoch, resp. rozhodnúť v merite veci. (Vallová, J. 2021)

Z pohľadu procesných úkonov je mimoriadne dôležité, aby obvinený vedel dôvody a poznal procesný postup, o čom musí byť oboznámený v jazyku, ktorému rozumie. Rovnako má možnosť, vykonávať úkony konania za účasti tlmočníka, pokiaľ nerozumie jazyku, v ktorom je konanie vedené, resp. nerozumie samotnému obvineniu. „Zabezpečenie týchto práv účastníka konania je možné považovať za dostatočné, ak bol účastníkovi konania zabezpečený tlmočník, prostredníctvom ktorého bol účastník konania oboznámený s priebehom konania pred správnymi orgánmi, ako aj s rozhodnutiami správnych orgánov a ich stručným odôvodnením.“¹⁹

Právo na spravodlivý súdny proces predstavuje jedno z najdôležitejších ľudských práv, pretože umožňuje každému človeku domáhať sa nápravy porušenia všetkých ostatných práv garantovaných právnymi predpismi. Dohovor stanovuje základné požiadavky na súdny proces, ktorými

¹⁸ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. IV. ÚS 159/2013-7.

¹⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 25/2020.

sú spravodlivosť, časová primeranosť, verejnosť súdneho procesu a rozsudku, súdna nestrannosť a nezávislosť, všeobecnosť vo vzťahu k aktívnej legitimácii jeho využitia, pričom vecná príslušnosť je stanovená na civilné spory, trestné konania a iné konania.

V súčasnej dobe sa môžeme stretávať s mnohými porušeniami tohto ľudského práva, ktorého sa dopúšťajú orgány zriadené na jeho dodržiavanie. Súdne prietahy sú len pomyselným vrcholom ľadovca. Aj aktuálne zaznamenávame oveľa horšie porušenia na súdnu ochranu, ktorú spôsobujú samotní vykonávatelia súdnej moci. Sme svedkami tzv. kupovania súdnych rozhodnutí, podplácania sudcov, manipulovania vyšetrovaní trestných činov. Základná požiadavka na súdny proces, a to požiadavka na jeho spravodlivosť, sa v očiach bežných občanov rozplýva a dôveryhodnosť súdov, orgánov činných v trestnom konaní a iných štátnych úradov klesá, čím sa vytráca samotného právneho štátu.

Medzi najaktuálnejšie zmeny, ktoré sú mimoriadne diskutované v rámci odbornej ale aj laickej verejnosti, je reforma súdnictva a nová súdna mapa²⁰, ktorá si kladie za cieľ obnoviť dôveru ľudí v súdnictvo a súdnu moc. Snahou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky je dosiahnuť väčšiu špecializáciu jednotlivých sudcov a zvýšiť tak kvalitu rozhodnutí súdov, zefektívniť a zrýchliť súdne konania. Novým rozdelením územných obvodov by sa mala dosiahnuť lepšia dostupnosť súdov pre občanov a zabezpečiť väčšiu transparentnosť pri náhodnom prideľovaní jednotlivých vecí konkrétnym sudcom.

Je mimoriadne dôležitou úlohou najvyšších predstaviteľov štátu, aby obnovili dôveru ľudí v štátnu a súdnu moc, pričom je nevyhnutné dôsledne sa vysporiadať so všetkými „hriechmi z minulosti“. Zostáva nám len dôverovať v reformné snahy, ktoré aktuálne prebiehajú v súdnictve a iných oblastiach spoločenského života a úlohou každého z nás, podľa svojich možností a schopností, je osobne sa prichiniť na zlepšovaní fungovania právneho štátu.

²⁰ Pre viac informácií pozri: <https://web.ac-mssr.sk/wp-content/uploads/2020/11/Reforma_sudnej_mapy_mapy.pdf>.

Zoznam použitej literatúry:

1. Drgonec, J. Ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky. Žilina: EUROKÓDEX. 2010. ISBN: 978-8089-447-25-1.
2. Ehlers, D., Becker, U. Et al. European Fundamental Rights and Freedoms. Berlín: Walter de Gruyter. 2011. ISBN: 978-3110-971-96-5.
3. Jančát L. (NE)APLIKÁCIA ČL. 6 DOHOVORU O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD VO SVETLE TESTU VILHO ESKELINEN In: ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE Tomus XXXIX2/2020. Dostupné online:<<https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/article/view/61/54>>.
4. Kovaľová A. PORUŠENIE PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES. In: PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN II. – Sekcia súkromného práva. online vedecká konferencia - 13. november 2020. Dostupné online:<<https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/pravne-rozpravy-on-screen-ii/sekcia-sukromneho-prava/anna-kovalova.html>>.
5. Orosz L., Listina základných práv a slobôd ako súčasť ústavného systému Slovenskej republiky. In: JIRÁSEK, J. (ed.): LISTINA A SOUČASNOST. Sborník příspěvků sekce ústavního práva přednesených na mezinárodní vědecké konferenci Olomoucké právnické dny 2010. OLOMOUC 2010, s. 151 – 166.
6. Potasch, P., Hašanová, J., Milučký, J., Vallová, J. Všeobecné správne konanie. Dostupné online:<http://www.eurokodex.sk/images/edicie/j_Vseobecne-spravne-konanie---teoria-a-prax.pdf>.
7. Sellers, M. Tomaszewski, T. The Rule of Law in Comparative Perspective. Berlín: Springer Science & Business Media. 2010. ISBN: 978-9048-137-49-7.
8. Vallová, J. PRINCÍP VIAZANOSTI PRÁVOM AKO URČUJÚCI LIMIT ZÁKONNOSTI KONANIA A

ROZHODOVANIA VYKONÁVATEĽOV VEREJNEJ SPRÁVY.

Dostupné online: <<https://beta.ucps.sk/princip-viazanosti-pravom-ako-urcujuci-limit-zakonnosti-konania-a-rozhodovania-vykonavatelov-verejnej-spravy6>>.

9. European Commission for Democracy through Law, Council of Europe. The Right to a Fair Trial. Brusel: Council of Europe. 2000. ISBN: 978-9287-142-97-9.

10. Príručka o európskom práve v oblasti prístupu k spravodlivosti. Dostupné online: <https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_SLK.PDF>.

DIGITALIZÁCIA VEREJNEJ SPÁVY V EÚ¹

LILLA GARAYOVÁ²

Abstrakt

Digitalizácia verejnej správy je súčasťou európskej verejnej správy v 21. storočí. Cieľom elektronickej verejnej správy je pomôcť európskym občanom získať prístup k verejným službám prostredníctvom informačných technológií. Integrácia elektronických riešení do procesov verejnej správy poskytuje možnosti pre oveľa efektívnejšiu verejnú správu, ktorá je otvorená, inkluzívna, priateľská k občanom a schopná poskytovať personalizované, bezhraničné a komplexné digitálne verejné služby. Elektronická verejná správa sa už ukázala ako neuveriteľne silný strategický nástroj na transformáciu verejného sektora a na využitie týchto výhod - je čas, aby členské štáty EÚ prijali konkrétne opatrenia na rozvoj cezhraničných digitálnych verejných služieb.

Kľúčové slová: administratívna reforma, e-government, digitálna priepasť, ochrana údajov, elektronické doručovanie.

Abstract

The digitalization of public administration is part of European public administration in the 21st century. The aim of electronic government is to help European citizens access public services through information technology. The integration of e-solutions into public administration processes provides opportunities for a much more efficient public administration that is open, inclusive, citizen-friendly and capable of delivering personalised, borderless and comprehensive digital public services. eGovernment has already proven to be an incredibly powerful strategic tool for transforming the public sector and harnessing these benefits - it is time for EU Member States to take concrete action to develop cross-border digital public services.

Keywords: digital divide, data protection, e-delivery, e-government.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0521. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV 16-0521.

² JUDr. PhDr. Lilla Garayová, PhD., Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola v Bratislave.

Úvod

Integrácia elektronických riešení do procesov verejnej správy poskytuje možnosti pre oveľa efektívnejšiu verejnú správu, ktorá je otvorená, inkluzívna, priateľská k občanom a schopná poskytovať personalizované, bezhraničné a komplexné digitálne verejné služby. Na navrhovanie a poskytovanie lepších služieb v súlade s potrebami a požiadavkami občanov v modernom svete je potrebné využívať inovatívne legislatívne prístupy v spojení s modernými informačnými technológiami. Elektronická verejná správa sa už ukázala ako neuveriteľne silný strategický nástroj na transformáciu verejného sektora a na využitie týchto výhod - je čas, aby členské štáty EÚ prijali konkrétne opatrenia na rozvoj cezhraničných digitálnych verejných služieb. Nástup e-Governmentu je nepochybne jedným z najdôležitejších vývojových trendov vo verejnej správe v posledných desaťročiach. Zaviedol novú terminológiu a prepojenie medzi teóriou a praxou. Prirodzene, e-Government je pojem, ktorý sa neustále vyvíja, preto sa môže zdať, že diskutovať o možnom budúcom rozsahu a úlohe e-Governmentu je náročná úloha. Efektívne digitálne verejné služby sú schopné poskytovať širokú škálu výhod. Patria medzi ne väčšie finančné úspory pre vlády a podniky, výrazne vyššia transparentnosť, efektívnosť verejných služieb a zapojenie občanov do politického života. Aj keď sa na túto otázku pozeráme predovšetkým z právneho hľadiska, prvoradá je pochopiť, že implementácia jednotlivých postupov e-Governmentu je do veľkej miery závislá od počítačových technológií, politických rozhodnutí a ochoty tieto postupy ďalej rozvíjať a investovať do nich.

Rozvoj inovatívnych technológií - t. j. rôznych sociálnych sietí - zvýšil očakávania občanov pri komunikácii s orgánmi verejnej správy a prístupe k najrôznejším službám online. Napriek tomu, ak sa pozrieme na praktickú stránku vecí, cezhraničných služieb elektronickej verejnej správy je pomerne málo, a aj keď sú ponúkané, väčšina občanov ich využíva neochotne³, čo nám hovorí o potrebe prejsť na transparentnejšie navrhovanie a

³ Europe's Digital Competitiveness Report 2010, p.88. Dostupné online: http://intra.info.cec.eu.int/C4/docs/main%20page/european_competitiveness_report_2010.pdf [9.9.2021]

poskytovanie online služieb. Kombinácia nových technológií, otvorených špecifikácií, inovatívnych architektur a dostupnosti informácií verejného sektora môže občanom priniesť vyššiu hodnotu s menšími zdrojmi. Mnohé krajiny si uvedomili potenciál, ktorý informačné a komunikačné technológie ponúkajú pri poskytovaní služieb občanom, organizáciám a spoločnostiam. Digitálny rozvoj preto tlačí zákonodarcu k tomu, aby zabezpečil primeraný právny rámec pre elektronickú verejnú správu.

Rôzne vlády začali pripravovať ustanovenia správneho práva, ktoré upravujú elektronickú administratívnu komunikáciu a odstraňujú právne prekážky, ktoré by mohli vylúčiť elektronické služby verejnej správy. Vlády by si mali byť vedomé rastúceho počtu digitálnych alternatív, ktoré majú občania k dispozícii, a mali by im ponúknuť poskytovanie elektronických služieb. Vo vysoko globalizovanom svete, kde sa hranice už nezdaťujú byť dôležité, majú ľudia voľný prístup k informáciám a vďaka tomu si uvedomujú kvalitu verejnej správy a služieb, ktoré ponúkajú iné vlády.

Definícia elektronickej verejnej správy

E-Government - alebo elektronická verejná správa - sa vzťahuje na využívanie aplikácií informačných a komunikačných technológií na poskytovanie rôznych služieb verejnej správy. E-Government ako aplikácia informačných a komunikačných technológií vo verejnej správe je neoddeliteľnou súčasťou transformačného procesu verejnej správy už od 80. rokov 20. storočia, hoci samotný pojem e-Government sa začal presadzovať až na prelome tisícročí.

Podľa niektorých autorov⁴ možno e-Government definovať ako všetky spôsoby využívania informačných a komunikačných technológií vo

⁴ K tomu napríklad: HEEKS, R. Implementing and Managing eGovernment: An International Text. London: SAGE Publications Ltd., 2006 s. 3.

verejnom sektore, čo je veľmi široký prístup k vymedzeniu tohto pojmu. OECD definuje e-Government ako využívanie elektronickej komunikácie, najmä internetu, ako nástroja na dosiahnutie lepšej správy vecí verejných.

Iní autori sa sústreďujú len na aspekt verejných služieb podľa koncepcie, že e-government sa vzťahuje na poskytovanie informácií a služieb online prostredníctvom internetu a iných digitálnych prostriedkov.⁵

Nemalo by sa však prehliadnuť, že e-Government často úzko súvisí s ďalšími procesmi verejnej správy, ktoré sú zahrnuté pod širší pojem *governance*. Hoci nejde o to isté a správa vecí verejných je oveľa širší pojem, jej úlohu v tomto kontexte nemožno zanedbať. Tento širší prístup k e-Governmentu zdôrazňuje, že sa týka celej škály činností a úloh verejnej správy s využitím informačných a komunikačných technológií. V tomto poňatí e-Government spája dva prvky, ktoré sa v minulosti nikdy prirodzene nespájali - prostredie vytvorené pomocou elektronických technológií v kombinácii s modelmi riadenia.⁶

Niektorí autori chápu e-Government ako využívanie informačných technológií verejnými inštitúciami na zabezpečenie výmeny informácií s občanmi, súkromnými organizáciami a inými verejnými inštitúciami s cieľom zvýšiť efektívnosť vnútorného fungovania a poskytovať rýchle, dostupné a kvalitné informačné služby.⁷ Veľmi podobná definícia hovorí, že e-Government sa chápe ako efektívny spôsob poskytovania verejných služieb prostredníctvom integrácie informačných a komunikačných technológií, ktoré umožňujú občanom plne sa zúčastňovať na spoločenskom a kultúrnom živote vrátane demokratického procesu.⁸ Ministerstvo vnútra Českej republiky, ako aj Ministerstvo financií Slovenskej republiky (ktoré bolo v čase vzniku e-

⁵ SILCOCK, R. What Is e-Government?. Parliamentary Affairs. 54. 10.1093/pa/54.1.88.. 2001 s.29

⁶ BROWN, D. Electronic Government and Public Administration, International Review of Administrative Sciences, Volume 71, Issue 2, 241-254, 2005 s. 242

⁷ LIDINSKÝ, Vít. EGovernment bezpečně. Praha: Grada Publishing, 2008. s.6

⁸ SMEJKAL, V., VALÁŠEK, M. Jak na datovou schránku: Praktický manuál pro každého. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2012, s. 28.

Governmentu na Slovensku kompetenčne zodpovedné za informatizáciu spoločnosti), vydalo slovník pojmov, v ktorom definuje e-Government ako proces modernizácie verejnej správy s využitím nových možností informačných a komunikačných technológií, resp. ako techniku verejnej správy s využitím nástrojov informačných a komunikačných technológií, pričom za ekvivalent tohto pojmu považuje pojmy ako elektronizácia alebo informatizácia verejnej správy.⁹

Podľa vízie Európskej komisie sa európske orgány verejnej správy 21. storočia začnú „*vnímať ako otvorené, flexibilné a ústretové vo vzťahu k občanom a podnikom. Tieto orgány využívajú elektronickú verejnú správu na zvýšenie svojej efektívnosti a účinnosti a na neustále zlepšovanie verejných služieb spôsobom, ktorý uspokojuje rôzne potreby používateľov a maximalizuje verejnú hodnotu, čím sa podporuje pretvorenie Európy na vedúcu znalostnú ekonomiku.*“¹⁰

Podobne definuje e-Government aj Prins, profesor práva a informatizácie na univerzite v Tilburgu, ktorý tiež používa širokú definíciu e-Governmentu a chápe ho ako administratívnu komunikáciu a procesy vykonávané elektronicky.¹¹

Porovnanie uvedených definícií e-Governmentu a analýza pojmu e-Government v zahraničnej literatúre, v právnych predpisoch, ako aj v koncepčných a strategických materiáloch nám umožňuje konštatovať, že jednoznačná definícia toho, čo je alebo ako by mal fungovať e-Government v budúcnosti, chýba. Postupne sa však zvyšuje povedomie o tom, že rozvoj e-

⁹ GREGUŠOVÁ, D., HALÁSOVÁ, Z. Zákon o e-Governmente - komentár. Bratislava: Eurokódex, 2018. s.328

¹⁰ Toto opatrenie je vymedzené v Digitálnej agende pre Európu a vychádza z predošlých stretnutí ministrov, ktoré sa konali raz za dva roky: v Bruseli (rok 2001), v Como (rok 2003), v Manchesteri (rok 2005) a v Lisabone (rok 2007). Pozri http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/library/index_en.htm. Zahnutý bol aj záväzok zo strany kandidátskych krajín a krajín EZVO.

¹¹ PRINS, JEJ. Electronic Government. Variations on a Concept. In Prins JEJ, editor, Designing E-Government. On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change. The Hague: Kluwer Law International. 2001. s. 1-5

Governmentu sa môže zhodovať s bezprecedentným spochybnením inštitúcií a postupov, prostredníctvom ktorých sa tradične zabezpečuje verejná správa.

Právne predpisy, ktoré upravujú e-Government v európskych krajinách, možno v zásade rozdeliť na dva typy:

- špeciálne zákony, ktoré priamo upravujú používanie elektronických nástrojov, ako napríklad zákon o elektronickom podpise alebo zákony o registroch,

- zmeny a doplnenia všeobecných procesných pravidiel, ktoré umožňujú využívanie zavedených inštitúcií.

Hoci je zavedenie nových nástrojov do právneho rámca kľúčové, je dôležité poznamenať, že samotná právna úprava nezaručuje skutočné využívanie týchto nástrojov v procese verejnej správy. Preto je potrebné v súvislosti s e-Governmentom novelizovať aj procesné predpisy. Zavedenie elektronických postupov vo verejnej správe znamená vo väčšine prípadov duplicitu existujúcich možností a nie ich úplnú transformáciu do elektronickej podoby. Aj preto sa v procesných predpisoch zachovávajú pôvodné postupy (napr. podanie v listinnej podobe alebo ústne konanie) a nové elektronické formy sa pridávajú len ako ďalšie alternatívy. Dôvodom je, že nástroje e-Governmentu nie sú všeobecne dostupné a nepochybne to tak ešte nejaký čas bude, preto je potrebné umožniť prístup k právu aj "digitálne vylúčeným" osobám. Otázkou však zostáva, či vieme, či občania skutočne využívajú digitálne nástroje, ktoré majú k dispozícii?

Zhromažďujú členské štáty EÚ údaje o percentuálnom podiele podaní podaných elektronicky? Štatistických údajov v tejto oblasti je vo väčšine krajín prekvapivo málo, ale z údajov, ktoré máme k dispozícii, vyplýva, že podiel elektronických metód sa v priebehu času zvyšuje. Ak sa pozrieme na prieskumy na úrovni EÚ, je pozoruhodné, že nie sú k dispozícii takmer žiadne empirické údaje o využívaní elektronických verejných služieb občanmi.

V literatúre sa často hovorí o štyroch fázach elektronickej verejnej správy.¹² Prvé štádium sa označuje ako vznikajúce alebo prítomnosť na webe, keď jednotlivé organizácie verejnej správy pasívne poskytujú elektronické informácie vrátane rovnakej úrovne informácií, ako by poskytovali tlačené brožúry. V tomto štádiu online prítomnosť e-Governmentu zvyčajne pozostáva z webovej stránky. Odkazy na ministerstvá alebo iné rezorty môžu, ale nemusia existovať, odkazy na samosprávy môžu, ale nemusia existovať; niektoré archívne informácie môžu byť dostupné online, ale väčšina informácií zostáva statická s najmenšími možnosťami pre občanov.

V druhej fáze, fáze interakcie, prebieha komunikácia najmä prostredníctvom bežných e-mailov medzi G2C, G2B a G2G. Patrí sem poskytovanie e-mailových kontaktných formulárov na zhromažďovanie otázok a poskytovanie informácií v odpovedi. V interakčnej etape vláda poskytuje väčšie zdroje aktuálnych a archívnych informácií o verejnej politike a správe, patria sem rôzne politiky, zákony a nariadenia, ako aj správy, bulletiný a databázy.¹³ Občania môžu ľahko vyhľadávať dokumenty a informácie - vďaka tomu je táto etapa oveľa sofistikovanejšia ako etapa prvá, aj keď interakcia je stále väčšinou pasívna a jednostranná, pričom informácie prúdia od vlády k občanom.

Tretia etapa, označovaná ako transakčná etapa, je charakteristická vytváraním špecifických aplikácií na dôveryhodné elektronické doručovanie a vykonávanie podaní, inými slovami, vláda zavádza nástroje, ktoré pomáhajú verejnosti získať prístup k verejným službám, ale nevyužíva internet ako nástroj systémovej transformácie. Táto fáza zahŕňa možnosť vykonávať finančné transakcie za využívanie služieb verejnej správy. V porovnaní s prvými dvoma etapami už tok informácií nie je jednosmerný, ale umožňuje obojsmernú interakciu medzi občanom a vládou. Vo všeobecnosti to znamená

¹² MATES, P., LECHNER, T., Rieger, P., & Pěkná, J. (2013). Towards e-Government project assessment: European approach. Zborník radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, 31(1), s. 103-125.

¹³ DOBOŠ, I., Informovaný súhlas. In: Informácie a ich ochrana nástrojmi verejného - Žilina (Slovensko) : Georg, 2019. – ISBN 978-80-8154-259-6, s. 154-163

možnosti platenia daní online; komunikácia so zdravotnými poisťovňami¹⁴, podávanie žiadostí o občianske preukazy, rodné listy, pasy alebo obnovenie vodičských preukazov - čo umožňuje občanom pristupovať k orgánom verejnej správy jednoducho, a hlavne nepretržite. Rôzne poplatky a dane možno platiť online kreditnými alebo debetnými kartami. Poskytovatelia služieb sa môžu uchádzať o kontakty s verejnosťou online prostredníctvom zabezpečených odkazov, čo nielen zvyšuje efektívnosť verejných služieb, ale zabezpečuje aj väčšiu transparentnosť.

Posledná fáza transformácie (označovaná aj ako interaktívna demokracia alebo prepojená prítomnosť) znamená integrované elektronické služby pokrývajúce všetky elektronické transakcie vrátane elektronických platieb, rozvinuté portály poskytujúce rôzne elektronické služby so zvýšenou zodpovednosťou a prvkami priamej demokracie. Táto etapa zahŕňa využívanie dostupných údajov a poznatkov z transakcií na transformáciu správy vecí verejných a existujúcich procesov. Táto etapa je najsofistikovanejšou úrovňou v rámci online iniciatív elektronickej verejnej správy a zvyčajne umožňuje efektívne obojsmerné interakcie G2G, G2C a C2G. Vláda podporuje participatívne deliberatívne rozhodovanie a otvorený dialóg. V tomto modeli vláda aktívne získava názory občanov na verejnú politiku, tvorbu zákonov a demokratické participatívne rozhodovanie.

Nedávne štúdie ukazujú, že väčšina vlád sa stále nachádza v prvých dvoch fázach rozvoja e-Governmentu.¹⁵ Aby bola väčšina vlád schopná dosiahnuť ciele na vyššej úrovni rozvoja, mala by sa úplne reorganizovať. Je zaujímavé, že hoci často zdôrazňujeme aspekt e-Governmentu zameraný na občana, samotní občania boli v týchto reformných procesoch len zriedka konzultovaní. V ére digitalizácie vlády hľadajú spôsoby, ako reorganizovať svoje verejné služby občanom, pričom integrujú informačné a komunikačné

¹⁴ DOBOS, I.: Verejné zdravotné poistenie v podmienkach Slovenskej republiky. In: Budúcnosť práva – právo budúcnosti. 1. vyd. – Bratislava (Slovensko): Paneurópska vysoká škola. Fakulta práva, 2021. ISBN 978-80-89453-72-6. s.207

¹⁵ 2020 United Nations E-Government Survey - Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development

technológie - čo by v konečnom dôsledku malo viesť k lepším službám pre občanov.

Informatizácia verejnej správy nesúvisí len s technologickým pokrokom, ale aj s koncepciou občianstva v jeho dynamickej podobe. Vo všeobecnosti sú politiky elektronickej verejnej správy v rámci reformného úsilia verejnej správy silne prepojené s prístupom zameraným na občana. Postupom času sa tieto snahy vyvinuli do niečoho ambicióznejšieho - transformovali sa z nástroja na modernizáciu verejnej správy na strategický prístup k transformácii verejnej správy z pohľadu občana.¹⁶ Verejná správa v offline svete je založená najmä na papierovej forme a podporovaná osobným kontaktom.

Tradične občania získavajú prístup k verejným službám na základe vyplnenia formulára, podania písomnej žiadosti a poskytnutia úradného dokladu (vodičský preukaz, pas, rodný list atď.). Úradné doklady slúžia na identifikáciu občana ako oprávneného používateľa verejných služieb - toto overenie totožnosti je základom poskytovania verejných služieb. Procesy overovania totožnosti, ktoré používajú orgány verejnej správy, sa v priebehu histórie nezmenili - na jednom konci rovnice je predloženie úradného dokladu a na druhom konci úradník, ktorý úradný doklad skontroluje a overí. Ak sa chceme stať elektronickejšími občanmi, je nevyhnutné nájsť spôsob zabezpečenia individuálnej identifikácie online, ktorý bude transparentný, jednoznačne preukázateľný, trvale overiteľný a predovšetkým bezpečný.

Väčšina dostupných štatistických údajov ukazuje len kvantitatívnu stránku veci - percento občanov využívajúcich digitálne verejné služby -, ale tieto údaje sa neponárajú hlbšie, aby sa dotkli kvalitatívneho aspektu správania elektronickejších občanov. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že služby e-Governmentu sú vo väčšine krajín stále pomerne obmedzené a v niektorých krajinách vidíme klesajúcu tendenciu (napr. výsledky Slovenska za rok 2010 v

¹⁶ TAYLOR, J.A. Citizen-centric e-Government: a contradiction in terms? in: E. Halpin, D. Griffin and P. Trevorrow (eds.), *The E-Government Reader: The Impact of Electronic Public Administration; Theory and Practice*, Palgrave, Basingstoke, 2006.

porovnaní s rokom 2020).¹⁷ Výsledky prieskumu tiež ukazujú, že hoci je v 21. storočí veľká časť európskej populácie online, stále pomerne malý podiel používateľov internetu využíva služby e-Governmentu (11 %).

Záver

E-Government sa stal jedným z najdôležitejších fenoménov verejnej správy v 21. storočí. Keďže je úzko spätý s výpočtovou technikou, vyžaduje si špeciálnu právnu úpravu, ktorá sa však stále nevyhnutne prelína s úpravou tradičných inštitúcií verejnej správy. V 21. storočí môžu informačné technológie vytvoriť verejnú správu budúcnosti, elektronickú verejnú správu orientovanú na občana. Elektronická vláda má možnosť prekonať prekážky času, vzdialenosti a štátnych hraníc a vykonávať verejné služby skutočne efektívne a transparentne. Nepochybne, menšie krajiny s menšími rozpočtami majú v tejto oblasti určitú nevýhodu - tak ako to je aj v prípade Slovenskej republiky. Rozpočtové a prevádzkové obmedzenia často stavajú tieto krajiny na chvost digitálnej transformácie, preto je v týchto krajinách potrebná silná stratégia na zavedenie moderných postupov verejnej správy. Slovensko sa rozhodlo vykročiť na túto cestu, hoci je ešte priskoro hovoriť o tom, či sa do roku 2030 stane krajinou predpokladanej digitálnej verejnej správy.

V posledných rokoch nás čoraz viac obklopujú informačné a komunikačné technológie, ktoré zažívajú čoraz väčší rozmach a prinášajú zásadné zmeny do nášho života a pohľadu na svet okolo nás. Kreditné a debetné karty, mobilné telefóny, televízory, osobné počítače a mnohé ďalšie vymoženosti moderného sveta sa pre nás stali úplnou samozrejmosťou. Práve prenikanie nových informačných a komunikačných technológií do všetkých úrovní spoločenského života zásadne mení našu spoločnosť - a to sa prirodzene týka aj komunikácie s verejnými orgánmi. Európska únia podniká

¹⁷ 2020 United Nations E-Government Survey - Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development

mnohé kroky, aby čo najefektívnejšie využila zmeny, ktoré prináša informačná spoločnosť. Prioritou Európskej únie v oblasti e-Governmentu je nielen podpora rozvoja elektronických služieb verejnej správy v jednotlivých členských štátoch, ale aj smerovanie týchto aktivít realizovaných jednotlivými členskými štátmi k zabezpečeniu interoperability týchto služieb, ktorá je nevyhnutným predpokladom na dosiahnutie prioritného cieľa, ktorým je budovanie cezhraničných celoeurópskych služieb verejnej správy.

Zoznam použitej literatúry:

2020 United Nations E-Government Survey - Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development

Act No. 305/2013 Coll. on the electronic form of exercising the powers of public authorities and on amending and supplementing certain acts

Act No. 275/206 Coll. on information systems in public administration

Act No. 95/2019 Coll. on information technology in public administration and relevant implementing rules within the scope of the conditions under Directive (EU) 2016/2102

BROWN, D. Electronic Government and Public Administration, International Review of Administrative Sciences, Volume 71, Issue 2, 241-254, 2005 p. 242

DOBOŠ, I., Informovaný súhlas. In: Informácie a ich ochrana nástrojmi verejného - Žilina (Slovensko) : Georg, 2019. – ISBN 978-80-8154-259-6, s. 154-163

DOBOŠ, I.: Verejné zdravotné poistenie v podmienkach Slovenskej republiky. In: Budúcnosť práva – právo budúcnosti. 1. vyd. – Bratislava (Slovensko): Paneurópska vysoká škola. Fakulta práva, 2021. ISBN 978-80-89453-72-6. p.207

European Commission: Digital Public Administration Factsheets – Slovakia

Europe's Digital Competitiveness Report 2010

GREGUŠOVÁ, D., HALÁSOVÁ, Z. Zákon o e-Governmente - komentár. Bratislava: Eurokódex, 2018. s.328

HEEKS, R. Implementing and Managing eGovernment: An International Text. London: SAGE Publications Ltd., 2006 s. 3.

LIDINSKÝ, Vít. EGovernment bezpečně. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 6

MATES, P., LECHNER, T., Rieger, P., & Pěkná, J. (2013). Towards e-Government project assessment: European approach. Zborník radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, 31(1), 103-125.

Methodological Instruction on the Use of Professional Terms in the Field of Informatisation of Society

PRINS, JEJ. Electronic Government. Variations on a Concept. In Prins JEJ, editor, Designing E-Government. On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change. The Hague: Kluwer Law International. 2001. s. 1-5

SILCOCK, R. What is e-Government? Parliamentary Affairs. 54. 10.1093/pa/54.1.88. 2001

SMEJKAL, V., VALÁŠEK, M. Jak na datovou schránku: Praktický manuál pro každého. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2012

Strategy for the Informatisation of Public Administration approved by Government Resolution No. 131/2008 on 27 February 2008.

TAYLOR, J.A. Citizen-centric e-Government: a contradiction in terms? in: E. Halpin, D. Griffin and P. Trevorrow (eds.), The E-Government Reader: The Impact of Electronic Public Administration; Theory and Practice, Palgrave, Basingstoke, 2006.

The European eGovernment Action Plan 2011-2015 - Harnessing ICT to promote smart, sustainable & innovative Government

The Regulation (EU) No 910/2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market

The Strategy of the Digital Transformation of Slovakia 2030

Kontakt (e-mail): garay.lilla@gmail.com

Názov:

Vývojové determinanty verejného práva v európskom priestore

Vydavatelia:

Vysoká škola podnikání a práva, a.s.

Spálená 76/14, 110 00 Praha 1

www.vspp.cz

1. vydanie, Praha 2021

Počet strán: 122

© Vysoká škola podnikání a práva

ISBN: 978-80-86847-85-6

EAN 9788086847856